

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Szerkesztőségi mobil: **(70) 388-7034**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Postacím: 1900 Budapest

Előfizetésben megrendelhető az ország
bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél,

a www.posta.hu WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/store/>),

e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,

telefonon a 06-1-767-8262 számon,

levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető

a Magyar Posta Zrt.-nél: a www.posta.hu

WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/store/>),

1900 Budapest,

06-1-767-8262,

hirlapelofizetes@posta.hu

Belföldi előfizetési díjak:

Egy évre 7500 Ft, fél évre 3900 Ft.

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

A folyóirat megrendelhető

szerkesztőségünkben is:

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

A halászok Napja alatt

Kedves János, mintha csak az asztala mögött ülne éppen, elköltve szerény ebédjét, a kiflit és kefirt a kéziratok halma mögött – a kabátja, kardigánja, halászsapkája most is a szerkesztőségi szobájának állófogásán lóg. A nyitott ajtón át éppen rájuk látni. Fészkemből gyakran felejem holmiján a szemem, de van, hogy betérek a szobájába, és magamra csukom az ajtót egy kicsit. Talán egyikünk-másikunk is, nem tudom. Amikor, még betegyánál ülve szerkesztőtársaimmal, elmeséltük, hogy komolyabb döntésekkor már szállóigévé lett közöttünk a kérdés: „hogyan döntene most János?”, nem néztem magára, mégis tudtam, hogy hosszan és csendesen elmosolyodik. És tudtuk azt is, hogy a gyakran ügyetlen mondatainkat végre egy olyan követte, amelynek éppen ott és akkor kellett elhangzania. Adni akartunk általa valamit magának, és szerencsére nem vétettük el.

Ha időbe tellett is, de felismertük Jánost: szerettem, szerettük a gyémántkemény igazát, amely a magyarság leárnyékolt sorsszakadékaiba világított, és a nemzet megtartó értékeit hirdette. Szerettem, szerettük, amiért ehhez az igazsághoz szívós konoksággal ragaszkodott még a saját érvényesülése, sikere árán is, hiszen a magyar szó páncélsúlyos felelősségét magára csatoló íróként, irodalomszervezőként kisebbségbe kényszerült, amelyet zokszó nélkül elfogadott. Szerettem, szerettük érte, hogy szellemi végváraink egyikét, a Magyar Naplót felépítette, és pusztán védte, ápolta a falakon belülré mentett, vagy éppen ott született kincseket, támadni sohasem támadott, nemtelen kardcsörtetésbe nem bonyolódott. Szerettem, szerettük, hogy a felvonóhidat leeresztve tartotta: bármikor beléphetett, akit e fáklyalobogásos falak közé vezérelt a sorsa, és távozhatott, akit innen elszóltott. Szerettem, szerettük a bölcs türelméért, amellyel olykori téveteg kiügetéseinket szemlélte a bástyáról, mert nem nevelt és kötött meg bennünket sohasem, egyszerűen csak állt a vártán, hatott, és visszavárt. Szerettem, szerettük, mert sosem verte le lábáról a szakma népbetegsége, az írói hiúság mocsárláza. Szerettem, szerettük a fegyelmét, hogy nem viselhette a bizalmaszkodást, a lélek kukatásíjja csak írásában szólalt meg, de akkor is csendesen. Szerettem, szerettük zárkózottan is, kéréget akár a somogyi faluvilágban kapta örököül, akár a mellőzöttség évtizedeiben növesztette magára. Szerettem, szerettük azért is, hogy nem volt tehetsége sem a kilincseléshez, sem a személyes kéréshez, mert szégyellt az igényének hangot adni – s ha mégis kért, hát rögtön zavarba jött.

Ha ma hívjuk segítségül, persze, hallgat a fogason függő kabát, a kardigán, a halászsapka. Hallgat megnyugtatóan, és nekünk már ebből az örök hallgatásból kell megértenünk a válaszát. Mert hogyan is hagyna válasz nélkül bennünket, akik mindannyian, türelmes várakozás után, a maga kabátjának zsebéből bújtunk elő? Hogyan is maradhatna el belőlünk, akiknek léptében már a maga cipője is kopog? S ha egyszer bele-növünk végre, viselhetjük-e a kabátját, amely a nagy teleknek mindig ellenállt, és fejünkbe húzhatjuk-e sapkáját a halászok Napja alatt?

Bíró Gergely

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (elnök),
Báger Gusztáv, Horváth Antal,
Kalász Márton, Kő Pál, Nemes Attila,
Salamon Konrád, Szakály Sándor, Vasy Géza

Újraalapító főszerkesztő: **Oláh János**

Munkatársak:

Berta Zsolt

(Magyar Napló Könyvesbolt,
Budapest, VIII. ker. József krt. 70.,
Józsefvárosi Galéria)
Mobil: (70) 421-9580
magyarnaplo@magyarnaplo.hu

Bíró Gergely

(megbízott főszerkesztő,
olvasószerkesztő, próza)
E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

Bornemissza Ádám (tördelőszerkesztő)

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Mórocz Gábor (Könyvszemle, tanulmány)

E-mail: moroczgabor@magyarnaplo.hu

Nemes Attila (Nyitott Műhely, marketing)

E-mail: nemesattila@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 421-7962

Parragi Zoltán (ügyintéző)

E-mail: parragizoltan@magyarnaplo.hu

Réger Ádám (szerkesztő)

E-mail: regeradam@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7032

Szentmártoni Anikó

(szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)
E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7030

Zsiga Kristóf (könyvkiadás)

E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Zsille Gábor (vers)

E-mail: vers@magyarnaplo.hu

Borító: **Oláh Máttyás László**

*

A címlapon: **Oláh János**
(Cservenka Ferenc felvétele)

Emlékszámunk összeállításában
Mezey Katalin, Oláh Katalin Kinga és
Jánosi Zoltán irodalomtörténész is részt vett.

*Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett,
válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk.
Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.*

Bíró Gergely: <i>A halászok Napja alatt</i>	1
A BÚCSÚ ÓRÁIBAN	
Oláh János: <i>Hársak alja</i>	3
Bertha Zoltán: <i>Föld és ég</i>	4
Oláh János: <i>A nemlét dallama</i>	6
Holnapy Dénes Márton O. Praem.: <i>Gyászbeszéd Oláh János fölött</i>	7
Oláh János: <i>A Közel születése és utóélete (részlet)</i>	8
Iancu Laura: <i>Ébrenlét</i>	9
Hóvári János: <i>A kegyetlen és édes szikla</i>	10
Oláh János: <i>Földem</i>	11
<i>Szembenézés és tisztánlátás. Szakolczay Lajos interjúja Oláh Jánossal</i>	12
Oláh János: <i>Közel (részletek)</i>	15
Oláh János: <i>Mint drótozott cserépedény; Tarkón lőtt ősz</i>	18
<i>Átlépve; Olthatatlan</i>	19
Mezey Katalin: <i>Ez nem ő; Tényleg kimosod?</i>	20
<i>Nem tudom eltakarítani; Megnézni, hogy van</i>	21
Lackfi János: <i>Kapaszkodom</i>	22
Oláh Katalin Kinga: <i>Levélkatonák</i>	24
Oláh János: <i>Elérhetetlen föld</i>	26
Oláh Máttyás: <i>Még mindig kedd van</i>	27
Oláh János: <i>Robinson; Kéz a kézben</i>	28
A KÉZEN FOGOTT ÉLET	
<i>Oláh Jánosról és műveiről 1978–2015 között (Jókai Anna, Kodolányi Gyula, Tőkés László, Kődöböcz Gábor, Czine Mihály, Határ Győző, Kovács István, Oláh János, Lezsák Sándor, Tözsér Árpád)</i>	29
EMLÉKTÜKÖR	
Oláh János: <i>Bornemissza óta</i>	36
Oláh János: <i>Nincs Isten</i>	37
Oláh János: <i>A csodaszarvas elvesztése</i>	44
<i>Esti séta a kultúra ösvényein</i> <i>Stifner Gábor beszélgetése Oláh Jánossal és Csontos Jánossal</i>	45
Réz Pál levele Oláh Jánoshoz. 1977. március 6., részlet	47
Györi László: <i>Az ezüstbaltá</i>	48
Péntek Imre: <i>Elszakadás egy próteuszi jellemtől</i>	49
Kiss Benedek: <i>Szarka-város és Bőjti szél</i>	50
Koncsek József: <i>Element Oljanó is...</i>	51
Vasadi Péter: <i>Az őrnagy úr; Sirató</i>	52
Kő Pál: <i>Oláh János költőről, íróról, barátomról</i>	53
Vasy Géza: <i>Csont</i>	55
Árkossy István: <i>Vitorla vagy</i>	56
Vári Fábrián László: <i>Attól fogva</i>	57
Lőrincz György: <i>Temetés. Szabálytalan nekrológ</i>	58
Erdélyi György: <i>Kenyérpusztítók</i>	60
Leonyid Volodarszkij: <i>Oláh János emlékére</i>	62
Deák Ernő: <i>Megszakadt párbeszéd. Töprengés Oláh János átváltozásán</i>	63
Rosonczy Ildikó: <i>A Száműzött történetek írójáról</i>	64
Szakály Sándor: <i>Emléktöredék(ek). Oláh Jánost felidézve</i>	65
Jávorszky Béla: <i>Beüzetés a Paradicsomba</i>	66
Filip Tamás: <i>Fehér ruhás</i>	67
Deme Tamás: <i>Földharc, időharc</i>	68
Majoros Sándor: <i>Lamentáció Oláh János halálhírére</i>	69
Csontos János: <i>Stációk</i>	70
Ekler Andrea: <i>Bekukucskaok az ajtón...</i>	71
Kiss Judit Ágnes: <i>Költő halálára</i>	72
Szentmártoni János: <i>Előhang</i>	72
Zsille Gábor: <i>Utolsó látogatás</i>	73
Falusy Márton: <i>Oláh János Volvója</i>	74
Lázár Balázs: <i>Csillagzsúdó; Elérhető ég</i>	76
Both Balázs: <i>Köszönet, nagyító fényben</i>	77
Kürti László: <i>a természetességről valami</i>	77
Szentmártoni Anikó, Zsiga Kristóf, Berta Zsolt, Nemes Attila: <i>A szerkesztőség fekete kokárdái</i>	78
Kókai János: <i>Trombiták és dobok</i>	79
Oláh János: <i>Pinceszeri elégia</i>	80
KÖNYVSZEMLE	
Jánosi Zoltán: <i>„Kövel dobált madár”. Oláh János: Por és hamu</i>	81
Mórocz Gábor: <i>„Kéregnek döntött homlok, földön ódalgó tekintet”</i> <i>Oláh János: Az örült</i>	83

OLÁH JÁNOS

Hársak alja

Égettbor ízű hársak
szélhangon zsolozsmáznak.
Hallgatom, s minden elhagy,
mondják, talán nem is vagy.
Ittlétem fáj a voltban,
a semmiig hajoltam.
S e szótlan szédületben
méhraj köröz fölöttem.
Bódult botladozásban
csuklik össze a lábam.
Hanyatt dőlök a parton,
és pók szövi be arcom,
mint akit leütöttek,
és nem emlékszik többet.
Kihűlt káprázat fénye,
miért siklottál félre?
Olyan más most már minden,
amiben egykor hittem,
semmivé lett azóta,
parázna magyarnóta,
de nyakamon örökre
fojt a tegnap nyakörve:
lelkem gyöklényű vétke,
testem láz-kelevénye

minden titkot kimondat.
Halál előtti mondat.
S ha elbondul is végre,
nincsen, aki megértse
a harang szavát hallva,
mi a lélek nyugalma.
Aki mindig kerestem,
most itt heverek resten,
magzat az űr hasában:
semmit meg nem találtam.
Reccsent a híd alattam,
kalimpáltam bukottan,
kábán és elveszetten,
bántottam, kit szerettem.
Mégis, mégis jó volna
forrás fölé hajolva
újjászületve élni,
s mint egy igazi férfi,
kezedből megízlelni
a gyermeklétű semmi
népmese-tiszta csöndjét,
e tékozló öröklét
érlelte ősi almát,
Isten fluid hatalmát.

Oláh János: Önarckép (tollrajz)

BERTHA ZOLTÁN

Föld és ég

A 2016. évi Tokaji Írótabor az 1956-os forradalom szellemiségét elevenítette föl. S a megnyitó ünnepség első verseként Oláh János *A budai hegyek alatt* című katartikus költeménye hangzott fel: „vívtunk, ha kellett, és ha nem, / én Istenem, Jóistenem, / nem ismert ránk a félelem. / Vívtunk csak a szabadságért, / lyukas zászlónk igazáért. // A Corvin köz, a Jutadomb, / Széna téren a gyér falomb / soha többé semmit se mond, / mintha mi sem történt volna, / hallgatás a szánk levarrta. // Számúzóttan, hajléktalan / meghúzhatom itt-ott magam, / de nem érti senki szavam, / kiröhögnek, ha említtem, / bízvást miben egykor hittem.” Döbbenettel, megrendülten hallgattuk a versmondást: drága költőbarátunk immár földöntúli üzenetét; hiszen csak alig előtte kaptuk a gyász hírt felőle. Így közös néma főhajtással s emlékező szavakkal öelötte is tisztelegtünk, amikor ötvenhatról beszéltünk. És dacos fogadkozással vagy anélkül is – ébresztő, keserű mondataival fülünkben-lelkünkben: mégiscsak az ő és a szent zászló örökérvényű igazának hirdetésére szántuk újra magunkat. Mert amint utána a farkasréti temetői búcsúztatásán Jókai Annától, Szentmártoni Jánostól és a többiektől hallottuk: aranyfedezetű sorsirodalmi munkássága hiteles és értékbiztos nemzettudatunk fundamentumába kell, hogy épüljön.

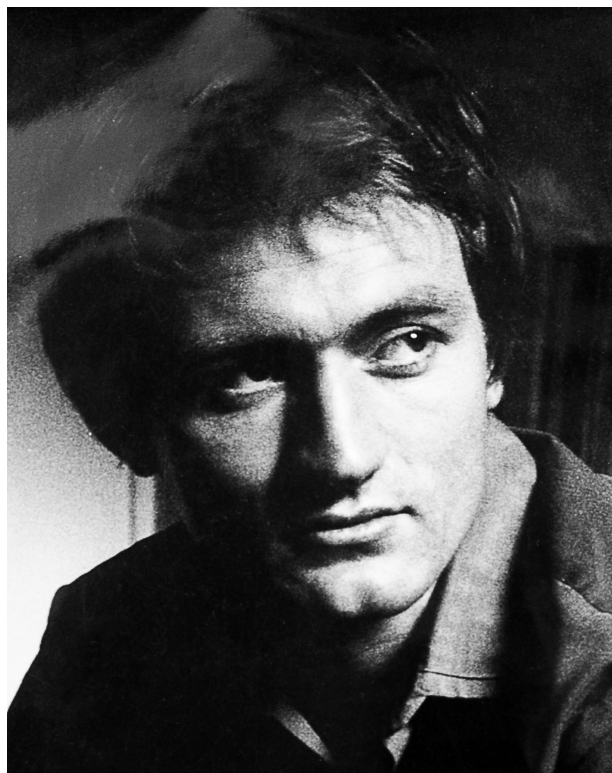
Oláh János impozáns életművének valódi arányai most már aztán igazán megmutatkozhatnak mindenkinek számára. 2011-ben jelent meg a novellái színe-javát tartalmazó *Számúzótt történetek* című kötet, amely „kegyetlen nyíltsággal” (Kodolányi Gyula), „drámaiságában is egzakt pontossággal” (Pécsi Györgyi) vetíti ki a kommunista korszak embernyomorító hétköznapjait: a szenvedésözönnek meg az élni akarásnak azt a különleges sorspanorámáját távlatosítva, amely felrázó autentikussággal világít rá az ezt a népet az elmúlt évtizedekben agyongyötrő mindennemű kifosztásokra, alávettetésekre, elkorcsosulásokra – ami külső-belső számúzetésbe sodort tisztességet, tisztalelkűséget. Az elbeszélések „a fenyegetettség kordokumentumai: hogy romlott meg, hogy esett szét egy egészséges élet, egy közösség” (Lezsák Sándor); narrátoruk „korhú krónikásként tárja elénk a szabadság

nélküli rend természetét”, a bolsevik diktatúra ámokfutását (Ködöböcz Gábor) – a számvető szembenézés egyfajta modern népiséget (móriczi, sántai örökséget) újító módszerességével és invenciózusságával. Szugesztív újrealizmussal rajzolja a kisembereket, akik „próbálják túlélni a néha-túlélhetetlent, és magyarázatot találni a néha-megmagyarázhatatlanra” (Lajos Nóra); akik „folyton folyvást saját körülményeikbe ütköznek”, s akik sebzettségének „legfájóbb hatása pedig az, hogy egy közösség hagyományos struktúráit és kultúráját pusztítja” (Kelemen Lajos). Igaz, élénk, életes néptörténelmi tabló ez tehát. Az újabb összefoglaló könyv, a többrészes regény (*Közel*, 2014) a hasonló tematikát a magyar és a világirodalmi (egyszerre konfesszionális és tudatáramoltató) modernség számos jellegzetességével, az erőteljesen lélektani és metafizikai sugallatú konkrét-tárgyas ábrázolással és nyelvezettel juttatja kifejezésre. Az emlékidézés formatechnikája – „az önpusztító önkeresés, az önélveboncolás hangja”, a „prózaversre emlékeztető” asszociativitása, „bartóki kontraszthatásával” (Határ Győző), a „paraszt-, vagy pontosabban szegényregény” (Réz Pál) elemző mélységeit költőivizionárius irányba tágító, így a szerzőt Proust tanítványaként is jellemezhető intonációja –, az előadómód rétegezetsége, dús epikai összetettsége pedig még a francia új regény (a „nouveau roman”) esztétikai hatáserejétől is gazdagodik: a „közelség élménye” (úgyszólván fenomenológiai mikro- vagy hiperrealizmusa), a tárgyakat a „pórusaikig kinagyító” szemlélet: mind-mind a vérbő léttapasztalatok műgonddal cizellált intenzív stiláris megalkotottságát demonstrálja.

S a műfaji, poétikai sokszínűség kincsestáráként becsülhetjük a *Belső tükör – Összegyűjtött versek 1958–2014* (2014) című hatalmas opust is, amely Oláh János szinte teljes lírikusi oeuvre-jét magába öleli. (És következhetnének még nagyszerű drámáinak vagy esszéinek, publicisztikáinak az összegző kiadásai is.) A „belső tükör” introspektív metaforája a viviszekciós önanalízisre hajlamos, a modern személységet felzaklató érzelmi, látványi és látomásos benyomásokra érzékeny költői én helyzetét definiálja (a „belső tükrök egy eltévedt tekintet tánctermeiben égnék”; s a „kígyómarás érzete” meg a „méhek falánk sava” „gyógyít és gyilkol”), vagyis a szubjektív létérzékelés de profundis ágazik föl a közösségi és a transzcendentális világszférákba és sorsdimenziókba. A belső így egyben külső tükör is: egész korszakok,

társadalmi állapotok és változások visszképévé, sorjázó nemzedékek közérzetének hú lenyomatává tágu. Az „őszinteség szabadító ereje” bontakozik itt ki, a meditatív tömörítés és áttételezés, „a keresetlenség és a választékosság szerencsés egyensúlyát, a szkeptikus moralista bölcsességét” hordozó esztétikai értékformákban, az egyszerre rezignált és protestáló létkritikai hangvételben, a konok, fanyar, pontos és szenvtelen stílusba feszített veszteségtudatos látletek atmoszférájában, a „kollektív megbántottság hangulatát” tüntetve kifejező kor- és kórképekben (ahogyan Alföldy Jenő taglalja). „Néhány sor, s mennyi finom, rejtett mélység, titok, utalás, kérdés” (Tözsér Árpád).

A Kilencek (Nagy Lászlót idézve: a „torkonvágott forradalmak pirosát s gyászát” viselők) legendás antológiájának, az 1969-es *Elérhetetlen földnek* a címadó versét Oláh János írta, s a megszenvedett szülőföldélmény (az elszakadással és a mégis-ragaszkodással, az elsüllyedt múlt és a bizonytalan jelen-jövő keltette titokérzésekkel) már ott is egyetemes létélménnyé tágult. „Lakonikus mondatok, nyelvi párhuzamok és ellentétek” racionalitása révén (Rózsa Endre szerint), s azzal is, hogy „nála az intellektualizmus filozofikussá is válik, s ezzel egyidőben nemegyszer enigmatikussá vagy példabeszédszerűvé” (Vasy Géza) – Utassy József sziporkázó imagista entuziasmusával, Kiss Benedek mágikus dalpoézisével, Péntek Imre groteszk nyelvbravúrjaival, Mezey Katalin szakrális-profán stílusával, Konczek József újexpresszionisztikus hangütéseivel, Kovács István talányosan képzet-tömörítő, Győri László fantáziajátékos versmodorával összevetve is. Kozmikus hiány és csendzúgás háttér-moraja övezi a szavakat: „Beszélni kellett volna mindarról, / miről beszélni nem lehet” (*Nagyítófény*); „Másra valló szavak mögött / rejtőznek az igazi szavak, / és az idejükre várnak, / mikor mindent elmondanak” (*Búcsú nélkül*). S a közösségi magyar megmaradás kétségessége: „Kövér tankoktól rázkódott az asztal / s a lámpafény egy ördöglepke-szárnyon. (...) Rászoktattam magam a hallgatásra, / gyűrött papírra, hideg altatóra” (*Titkos ország*); „A történelem lábát / bennem törölte meg, / de gyalázatomból nem fájt / végül is senkinek” (*Tanulság nélkül*); „E konok nyelvet / kevesen beszéljük, / de ahhoz mégis / túl sokan, / hogy értsük egymást” (*Magyarok*); „Ég vándorát újra látod! / Nomád íjad megfeszítéd (...) Akit hajdan üztél-vágytál / átszökellve berket-árkot, / most, amikor rátaláltál, / szántsándékkal elhibázod” (*A csoda-*

Oláh János

szarvas elvesztése); „Olyan nehéz szótlanságul szólnom hozzád / szétszabdalt, kivégzett, hazátlan ország, / mert néma vagy és néma vagyok én is, / e némaság ínycsókából serkedt vér-íz. // S ha megszólalnánk is, kihez ki szólna, / nem hitelenség, de nem is hit volna. / Vége van, jaj, mindennek vége, vége, / ne szégyelljük, mondjuk ki bátran végre” (*Olyan nehéz...*). A hierophánia térségében, a theophánia közegében azonban – a gyökeres mélységekből az égbe szökő, a végest a végtelennel összekötő templomtorony által – a fentiek erői betörhetnek a teremtő anyai matériába: „Templomtorony hatol a földbe, / és Gaia anyánk megtermékenyül. / Szerelmesen fölkapja ölebe, / s fülebe duruzsol a jeges űr” (*Gaia anyánk*). S ha „egy hangtalan / dal sír föl daltalan” (*A nemlét dallama*): a földtől az égit, mégis és mindenütt: „ősi nesz” zenél.

„Oláh János álmában is éber, a vak világban is látó költőként, 'a történelem gégemetszett csöndjét' megtörve, kimondja a már-már kimondhatatlant” (Tökés László). „Olyan, falhoz állított, majd összedrótozott kezekkel, arccal lefelé elföldelt vagy kiforgatott tekintetű és megtört nyakú szavaknak adott újra ragyogást, mint 'haza', 'nemzet', 'hazaszeretet', 'együttérés', 'barátság' és 'ország'” (Jánosi Zoltán). Műve így lett valóban mindnyájunkat eszméltető igazságbeszéd, bölcsességbeszéd, sugárzó sorsbeszéd.

OLÁH JÁNOS

A nemlét dallama

*Fényérintésnyi csak
e röpke pillanat:*

*az öböl ott alant
úgy pendül, mint a lant.*

*Most egymásra talál
születés és halál.*

*Eddig volt, nincs tovább,
mintha ezt mondanád.*

*Kérdeztél szüntelen:
Ki vagyok? Nincs nevem.*

*A nemlét kvantuma,
a semminek ura,*

*mondhatnám, ez vagyok,
nem mondom, hallgatok.*

*Kérlek, nézd el nekem
hiába életem!*

*Talán lehetne még
– de túl közel a vég,*

*s a tétlenség vakít –
tenni is valamit.*

*Mintha tör járna át,
a nemlét dallamát*

*hallom: egy hangtalan
dal sír föl daltalan.*

*Mint nábobbi zene,
áradón tölti be*

*tétova tudatom.
Hallgatom és hagyom.*

*Zengi, hol minden üres,
új kódban ősi nesz!*

HOLNAPY DÉNES MÁRTON O. PRAEM.

Gyászbeszéd Oláh János fölött

Kedves testvérek! Kedves Katalin!
Kedves gyászoló család!

A katolikus temetési szertartás nem a halálról, az elmúlásról, elvesztett értékekről, bármilyen különleges emberi erőfeszítésről, teljesítményről szól, hanem a feltámadásról, minden ember végtelen értékéről, és az életről. Az örök életről. Nemcsak az elhunyt, hanem mindannyiunk életéről, örök életéről! Arról az örök életről, amelynek még a kezdete sem egészen pontosan meghatározható, de amely biztosan nem ér véget a halállal.

Persze, még akkor is, ha az eszünkkel jól tudjuk ezt, az elmúlást, az Isten számára teljesen lényegtelen idő múlását, szereteteink, barátaink kilépését családjunktól, baráti közösségünkől szomorú szívvel fogadjuk. De emlékezzünk, hogy még Jézus is megsiratta barátját, Lázárt, pedig tudta, hogy nyomban feltámasztja.

Az evangélium szavai nem egyszerűen vigasztalást nyújtanak gyászukban az ittmaradottaknak, hanem azt a reménységet mutatják fel, amely nemcsak a temetés órájában, hanem a keresztény ember egész élete folyamán ki nem alvó reménye. Élők és holtak közös reménye. Örökségünk ez, mióta keresztségben tartottak szüleink, keresztszüleink.

Nem ennek a földi életnek a szűk korlátai közé szorítva élünk, hanem az Isten végtelen világának távlatait birtokolva. Még a leghétköznapibb tevékenységeinket, örömeinket, megpróbáltatásainkat is új összefüggésekben éljük meg. Nem végtelen az öröm, mert az csak halvány képe az igazinak, az isteninek, de nem reménytelen a küzdelem, megpróbáltatás, háttérbe helyezettség, testi szenvedés sem, mert az csak árnyéka a tökéletes isteni jónak.

Szent Pál apostol ezt így tanítja (2. Kor 4, 17-18): „Pillanatnyi, könnyű szenvedésünk ugyanis a mennyei dicsőség túlradó, örök mértékét szerzi meg számunkra. Csak ne a láthatóra, hanem a láthatatlanra szegezzük tekintetünket. A látható ugyanis ideig tartó, a láthatatlan viszont örök.” A bölcs, Istenben bízó ember a láthatatlan világgal kötelezi el magát, hiszen

tudja, hogy a világ igen kis része látható csupán, és a látható dolgok káprázata sokszor inkább illúzió. Balga ragaszkodásunk a világ dolgaihoz hamis biztonságérzetet ad, mintha minden örökké tartana itt, a Földön. Mégis sokszor így próbáljuk berendezni a világot magunk körül. Szinte tudomást sem véve a láthatatlan örök értékekről.

A keresztény temetés megszokottságainkból kiközlentő tanúságtétel. A hit tanúságtétele a láthatatlan szellemi világ valóságáról, a transzcendens mindenekfölötti elsődlegességéről, Isten örök létéről és Krisztus feltámadásáról.

Hiszek a feltámadásban, hiszek az örök életben – hangzik az imádság a sírba helyezéskor. Krisztus feltámadásának eltitkolhatatlan és eltörölhetetlen valósága a láthatatlan világgal, a végtelennel, a végtelen Istennel erősíti meg minden temetéskor egyre erősebben – magunk is közeledve a sírhoz – kapcsolatlunkat. Halhatatlanná lenni itt, a Földön: reménytelen emberi gondolat. Halhatatlanná lenni Krisztussal az Istenben – ez az örök élet.

Mit jelent ez számunkra? Útmutató Szent Pál apostolnak az antióchiai vitában mondott bölcsessége: (Gal. 2,20) „Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem.” Bár ez egy kijelentés, de önmagunk számára felszólításként értelmezhetjük. Úgy élünk, hogy Krisztus éljen bennünk. Az ő lelkületével, gesztusaival élünk ebben a világban. A temetésnek ez a fontos mondanivalója. Legyünk tökéletesebb Krisztus-hordozókká. Legyünk tudatosabb keresztények. A már oltárra emelt szentek példája segít bennünket. De a közöttünk élők és éltek jó példája is ösztönöz bennünket.

Így tekintek János emberi példájára is. Csak későn ismertem meg őt igazán, betegségében. A szenvedések türelemmel viselt betegágyán. Szendésében, a szentségek megerősítő kegyelmével felvértezett, életét és betegségét Krisztussal együtt hordozó, a láthatatlanokra fordított tekintetű embert. Ilyen lehetett ő egész életében.

Minden emlékezésünk hálaadás. Hálaadás, hogy közöttünk élt, jó példával. Hogy az ő életének megpróbáltatásai sem fordították el Istentől, hanem erősítették a szeretetét, jóságát, kitartását, becsületét. És magyarságát, amely írásaiból sugárzik az őt olvasókra.

Isten veled! Búcsúzunk most, de tudjuk, hogy ez a búcsúzás egy újbóli találkozás előkészítője. Találkozunk a feltámadottak között!

Amen.

Elhangzott a Farkasréti temetőben, 2016. augusztus 16-án

OLÁH JÁNOS

A Közel születése és utóélete

(részlet)

A '68-as, '69-es év fordulójának szilveszterét egyedül, az utcán töltöttem. Hideg volt, fáztam, körülöttem vadul kavargott a léggömböket rángató, dudáló, részeg tömeg: az volt az érzésem, egyedül én vagyok józan. Mégsem mentem haza: mint orvos az ideg-görcsben rángatózó beteget, úgy figyeltem a várost, és közben magamat is. Valami rendkívüli vibrálást éreztem a légkörben, azt éreztem, hogy itt és most semmi sem az, aminek lennie kéne. Mindenki a gulyáskommunizmus beköszöntének örvendett, pedig egy évtized sem telt el azóta, hogy az '56-ot követő bosszúhadjárat hivatalos, bírósági döntésekkel és „törvényes” akasztásokkal szegélyezett szakasza 1961. augusztus 26-án a Baross téri felkelőcsoport három tagjának, Nickelsburg László parancsnoknak, Hátori István és Kovács Lajos felkelőnek a kivégzésével véget ért. Ráadásul csak a bosszúállás hivatalos szakasza zárult le. A szájról szájra terjedő hírek arról beszéltek, hogy a bosszúhadjárat más szín alatt, a látszat-törvényesség álarcát is levetve, titokban továbbfolyik. Alapelvei is megváltoztak. Egyik tiszthelyettes-képzésre vezényelt sorkatona ismerősöm mesélte megdöbbenve, mire tanították ott a felettesei. A kiskatonát büntetni kell, ez volt az első tétel, amely tulajdonképpen elfogadható lett volna egy erőszakszervezet esetében. Ismerősömet a második tétel döbbsentette meg, amely szerint a katonát nem azért kell büntetni, amit valóban elkövet, hanem valami egészen más, mondvacsinált vétségért. Azért, hangzott a magyarázat, mert ha tudja a katona, miért kapta a büntetést, alkalmazkodva a szabályokhoz, képes lesz beilleszkedni a rendszerbe. A cél pedig nem ez, hanem az, hogy a katona féljen. Ha nem tudja, miért kapta a büntetést, kialakul benne a folyamatos félelemérzet, s használható alannyá válik. Ez a fegyelmezési képlet volt egyben az akkori társadalomszervezés filozófiájának alapja is.

Ceruza, papír mindig volt a zsebemben, gémberegett ujjakkal jegyeztem föl a trombitaharsogásból kiszivárgó szavakat: „A horpadt éj, / trombiták horpadásai / az éjszakában / rátalál a hiányra. / Ki kell tölteni, / mindegy, ki tölti ki / a hiányt! / A kényszer, /

ahogy minket megítél, / megítélhető maga is / valaki által. / Zajok parancsszava / a rendszertelenségbe ágyazódva: / trombiták, kereplők, emberi / hangok, autódudák. / Mindez / a kifejezőerő próbája, / nincs messze már / az érthetőség határaitól, / az igazi parancsszavaktól.” „A hiány / hidege / s bőrünk / hol összeér, / megvethetetlen a láb, / nem hely / és nem idő / a lét új üteme, / elképzelt dimenzió, / át nem élt, / de átélhető / halálnem.” „Dúdolható dalok némasága a némaság.” „Nagyhatalmi parádék / kosztümös forgatása.” „Leheletnyi távolságra / az erőszak. / A lázadás / talán csak önmagunk / fölétetése / fegyverrel a kézben / vagy fegyvertelenül / különös lángolás.”

Nagyjából ennyi került az alkalmi jegyzetfüzetbe, a *Fordulópont* című, később tízoldalassá terebélyesedő vers alapmotívumai. Az önkéntes tűzhalál kísérlete nemcsak Jan Palach példája nyomán volt jelen a szilveszteri örületben, de érezni lehetett, hogy a halál előszele, saját halálunk előszele süvít a szeles körüti éjszakában. Az előérzet hamar beigazolódott. Január 20-án a tizenhét éves Bauer Sándor a Nemzeti Múzeum kertjében, nemzeti zászlóval a kezében lángra gyújtotta magát, hogy tiltakozzék a szovjet megszállás ellen. Mindez titokban történt, de mindnyájan tudtunk róla: akkoriban titkos szóbeszédnek útján terjedtek a valódi hírek.

Mivel a versnek, amely e lakhatatlan világban való tévelygésünket próbálta ábrázolni, többszörösen visszatérő alapmotívuma a tűzhalál, nem gondoltam rá, hogy egyhamar megjelenhet. Tulajdonképpen nem is másoknak, nem is az olvasóknak szántam, csak önmagamnak, azokkal a kétségekkel akartam szembenézni, amelyek akkor, azon a szilveszteréjszakán különös erővel kerítettek hatalmukba, s amelyeket Bauer Sándor önkéntes tűzhalála néhány nappal később még jobban elmélyített.

A sors furcsa véletlene, hogy a következő év fordulóján Darvas József pártfogásának köszönhetően megjelent a Kilencek *Elérhetetlen föld* című antológiája. Három verset távolított el belőle a cenzúra. Az enyémekek közül a *Szarka várost* kellett kihagyni. Ennek helyére került az akkor elkészült *Fordulópont*. Talán túlzott személyessége miatt nem vette észre senki, vagy azért nem, mert hangvétele mindkét kordivattól, az egyértelmű, forradalmi pátosztól és a mindent kétségbevonó iróniától egyformán távol állt. Ugyanaz a kétségbeesett önkeresés szülte, és ugyanaz a szemlélet jellemzi, mint az akkor éppen keletkezőben lévő *Közelt*.

Mivel sose voltam írásaiból élő író, aki publikációból legalább minimális létfenntartást biztosító jövedelmet remélhet, az íráshoz szükséges szabadidő kiszakítása emberfeletti erőfeszítéseket igényelt. És nemcsak tőlem, de a feleségetől, Mezey Katalintól is, aki ugyancsak saját irodalmi elképzeléseinek megvalósításáért küzdött az enyémnél semmivel sem jobb körülmények között. Ennek a helyzetnek az elemzése megérne egy külön okfejtést. Most azonban nem akarok vele foglalkozni. Csupán azért említem, mert Schopenhauer is *Az egyéniségről* írott dolgozatában az alkotó szellem kifejlődésének legalapvetőbb feltételeként említi a szabadidőt, ahogy ő fogalmaz, a lét „negatív ajándékát”. Az alkotó egyéniségnek „szabad időre van szüksége – mondja –, hogy szel-

lemi képességeit kifejleszthesse, és élvezhesse. Csak arra van szüksége, hogy engedtessek meg neki, hogy egész életén át, minden nap, minden órában a maga egyénisége szerint élhessen.” Ez a fényűzés, amely a kiegyensúlyozott alkotói tevékenység alapfeltétele, számomra sohasem adatott meg. Az időt, amely éppen ez által csak részben lehetett szabad, mindig nyomasztó nehézségek árán kellett kizsarolnom a sorstól az írás számára. És ez az erőfeszítés óhatatlanul az alkotói nézőpont módosulásához vezetett. Főkéntes témakezelésre, az elbeszélő ironikus kívülállásának intonálására nem adott lehetőséget. Mindent azonnal, a gyónás lelki terhével és a bocsánat iránti szomjúság szenvedélyével kellett elmondanom. De hát kinek gyóntam, és kitől reméltem bocsánatot?

IANCU LAURA

Ébrenlét

*Azt mondtam akkor magamban:
könnyebb volt a nejlonszatyor,
könnyebb a paraszttarisznya,
elfért benne az ezer kilométeres haza, az is,
kit felapróztak, mint a hagymát
sokadik torunk lakomájára,
könnyebb volt vendégnek lenni
őseim országában,
amikor hazafogadtál.*

*„A hét első napján...” – a feltámadás
történetének kezdőmondata...
A hét első napján jött a hír,
s én akkor azt kiáltottam:
Uram, hol késlekedtél?*

*Negyven napja szoktatom
magam a hiányhoz. Széken ültem,
immáron álló vigyázzba'.
Elérhetetlen lett, akár a Föld,
folytatom: akár a földről Isten országa.*

*Nyitott szemmel kell aludnom,
nyitottan az örökkévalóságra,
hogy legalább az ébrenlétben
találkozzunk néha,
ebben a maradék távolságba'.*

HÓVÁRI JÁNOS

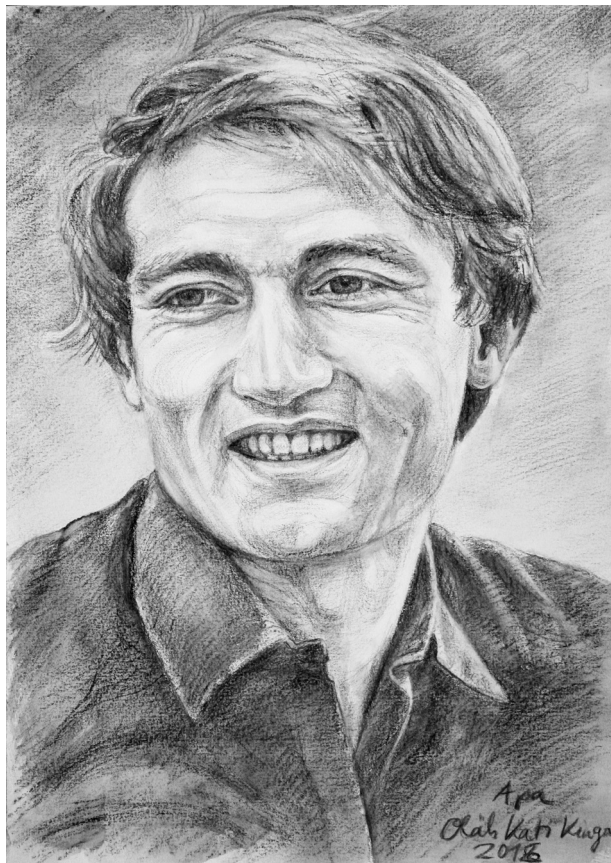
A kegyetlen és édes szikla

Oláh János szellemi örökségének feldolgozása komoly feladat lesz. Egyelőre csak a gyásznál tartunk, s annál a fájdalomnál, amelyet fizikai létének elvesztése okozott. Szellemissége azonban itt él velünk és bennünk. Hogy miben gyökeredzik, mekkora az ereje és kisugárzása, azt az elkövetkező években meg kell írunk. Sokunknak, akik ismertük, akik tiszteltük, akik olvastuk, és akik hatása alá kerültünk. Temetésén, 2016. augusztus 16-án, a Család kérésére én is szólhattam.

Tisztelt Gyászoló Család, kedves barátaim!

Férj, apa, nagypapa, barát és egy különleges legenda hagyott itt bennünket. Erre kényszerítette a rá kivett sors, amely vele nem volt sem kegyes, sem kegyelmes. János azonban mosollyal élte át a szenvedést, s a végsőig küzdött. Az utolsó időkben már látszott rajta, hogy teste és szíve vérzik, de utolsó erejével is azt a világot építette, amelyet nagy küzdelemmel megteremtett. Nem magáért tette ezt, hanem a magyar irodalomért és a magyar nemzetért. Ellenszélben teremtette meg a Magyar Napló szellemisségét és irodalmi erejét. Azáltal, hogy határozottan a fiatalok mellé állt, hidat épített múlt és jövő közé.

Én János földije vagyok, családjaink között még valamiféle atyafiság is volt, habár erről mindketten csak pár éve tudunk. Örültünk, ha észrevettük a másik beszédjében a somogyi hangokat s néhány csak általunk ismert szót. Az Eötvös Collegium szellemissége mindkettőnknek meghatározó volt. Jánossal azonban én a nemzeti küzdelmekben és építkezésekben akadtam össze. Bátyám volt ő nekem, aki elől ment a sorban. S nekem megadta, hogy mögöttem elmélkedhessek vagy kitekinthessek, s mindig szólt, amikor a második vonalnak előre kellett mennie. Hála a jóistennek, nem voltam egyedül a második vonalban: sok remek társal fogtuk egymás kezét. János, ha Te kidöltél, miként melletted már többen, nekünk kell előrelépünk a második sorból? Ezt szántad nekünk,

Oláh Katalin Kinga: Apám
(akvarell ceruza, pitt ceruza rajz, 2012, befejezve: 2016)

erre készítettél fel bennünket? Csak van-e nekünk is olyan kitartásunk, mint Neked? Tudunk-e makacs mosollyal úgy előremenni, mint Te? Van-e mögöttünk második vonal, miként mi voltunk mögötted? Sok a kérdés, s nagyon érezzük hiányod. De azt is tudjuk, hogy édes terheket raktál ránk: a nemzet gondjait, a művészetek felelősségét, az újratemtés kényszerét. Új Sziszüphoszok vagyunk, miként Te is az voltál. Reménykedünk abban, hogy munkánk nem vész kárba, s a görgetett szikla megáll a hegytetőn. Még boldogok is vagyunk az embertelen munkában. S csak az utolsó pillanatban vesszük észre, fogjuk fel, hogy előbb-utóbb a kegyetlen és édes szikla mégis visszahullik, eltapos bennünket, s jön a zuhanás a mélybe, az örökkévalóságba.

Nemcsak gyászolnunk kell, hanem ki kell mondanunk azt is, hogy küzdelmedet emelt fővel továbbvisszük. Erre tanítottál bennünket, ezt vártad tőlünk. Ez a mi nemes örökségünk Tőled.

János! Nyugodj békében.

OLÁH JÁNOS

Földem

*Akár a hó, még esőmosta csönd pihent
az almafák hamvaskék lombjai alatt,
halk, ébredés-lehelte béke volt a kert,
zárt ablakok mögött zsongott a nap,
s fehér mezőkön át a szél,
a nap mezőier'.*

*Én hallgatok. Gyerekkorom a fű
zenéje volt, és margaréták tengere.
Mégfoghatatlan mélyű ízét keserű
bodza örzi, fűzfa méze, kenyér bele.*

*Disznó rőfögött, kakas rítt, ló nyerített
a diófák alatt, a ház körül. Hajnali
tisztaság forrása, éj, halk-hideg
hangszereidet véltem hallani.*

*Voltál simaszőrű lovam,
ügettünk boldogan,
amerre ösvényed kanyargó hűse vitt.
Egyre kifele, egyre távolabb futunk,
súlytalanul. Házi zűrzavar. Lépteid
fölötte. Szinte semmit nem tudunk.*

*Játszottam egész nap, dologtalan
végeztem dolgomat: istálló, birkaól,
füvet kaszáltam, dőlt a zöld, dőlt hangtalan,
olajos fénnel, mint az esti bor.
Zöld volt a táj, merész
csöndjében eltévedt a kéz.*

*Szilárd tarlók hasán, fűverdesés között
a véletlen vezette botló léptemet:
mélybe rántott, aztán a magasba lökött,
hintán ültem hintázó hullámok felett.*

*Hallgattam a nappal józan üzenetét,
szívtam a patafüst orrfacsaró szagát,
s könnyögtem, hiába, hogy ne még,
hagyjátok álmom fekete lovát!*

*Birkóztak a fészernél,
zabla törött, szerszám szakadt,
míg végre a gazda lapátnyi kezében
füstölgött fehéres patája, sötét
szőrén a harmatot nem látta senki sem,
se homlokán a borzongás ködét.*

*Nyár, hajnali ég, én hallgatok, csak a szél,
csak az érintetlen porba ejtett faág
emlékezik, csak véletlen rajzokba fér,
ész el nem éri földem távolát:
– csöndes, műhely előtti kép –
a rögös arcokét,
foszlott kötények, nyútt zsebek alatt
a megbúvó kezek repecskes partjait.
A spaletták mögött egy másik ég vakít,
sárkényként nyeli el a dombokat a nap.*

Szembenézés és tisztánlátás

Szokolczay Lajos interjúja Oláh Jánossal
(részletek)

– *A gyerekkor (Nagyberki, Soroksár) tündérsziget, de egyúttal a küzdelem – az önálló arc s magatartásforma – kialakításának a terepe is. Műveidből ítélve, jól lehet virgonc gyerek voltál, téged nem is annyira a játék kerített hatalmába – egyáltalán játszottatok-e? –, hanem a munka, az ősök életrendjéhez – a kis kovács is akkor kovács, ha ráver a vasra – való viszonyulás. Szépségek voltak, de voltak-e gyerekkorodnak borzalmi is?*

– Rögtön egy kettős kérdéssel kezdted. Maradjunk először az utolsó felvetés mellett, a borzalmak tájékán. Hogy válaszolni tudjak, először is tisztázni kéne, legalább a magam számára, mit is sorolnék én a „borzalom” szó jelentéstartományába, mit érzek borzalomnak. A borzalmat megérteni – gondolom én – igencsak bajosan lehet, ha lehet egyáltalán. A borzalom számomra érzés, olyan érzés, amely valahol az erkölcsön kívüliség és a költői képzelet találkozási pontján képződik meg. Objektív, isteni szempontból minden történés természetes, a természet rendje, azaz Isten szándéka szerint való. A borzalom a mi emberi szempontunk következménye. Nyilván voltak olyan történések s a valóban megélt történetek mellett olyan hallott történetek is, amelyeket gyermekként hajlamos voltam sajátjaimként megélni, amelyek a borzalom érzését váltották ki belőlem. Mint mondod, olvastad a könyveimet, így hát te is tudod, mivel sokat megírtam belőlük. Teljes leltárral nem szolgálhatok, ez a leltár, ha

képes volnék elkészíteni egyáltalán, beláthatatlan terjedelmű volna, de néhány látszólag jelentéktelen esemény megemléstől elindulva megpróbálok eljutni a gyerekkort lezáró alapvető borzalmakig.

A hernyókkal kezdeném, amelyek a nagyberki ház és udvar fölé boruló tengernyi diófa lombkoronájából potyogtak az udvar keményre taposott földjére. Mutatóujjnyi óriás hernyók voltak ezek, valóságos őslény-szörnyetegek, testüket fluoreszkáló, világoszöld rinocéroszbőr borította, amelyből gombostűszerű érzékelő és védekező szőrszálak meredeztek, a szőrszálak hegyén élénksárga, mérgező bogycskák riogatták az illetéktelen támadókat. A tyúkok sem merték megtámadni őket. Ha véletlenül egyre-egyre az udvaron átvágtatva mezítláb rátapostál, és a kibuggyanó sötétzöld vérral kevert bélsár hidegen felszökött az ujjaid között, az volt maga a borzalom. Hiába mostál lábat, az őseletnek, őshalálnak ez a nyálkás-jeges érintése napokig égette gyógyíthatatlanul a bőrödöt. Ártatlan, semmi kis borzalom volt ez, de a halálfélelem közelébe sodort. Sötét, hernyóvér tóban fuldokoltam, égő erdőben loholtam szívszakadva. Sokat álmodtam, küzdöttem a halállal, sokkal többet, mint most öregkoromban, amikor karnyújtásnyira van tőlem.

A *Közel-Visszatérés* világát, hogy kérdésed első részére is megpróbáljak válaszolni, én nem nevezném tündérszigetnek. Sokkal inkább szkeptikus, realista szemlélet jellemzi, semmint idilli. Ta-

lán az okoz némi érzécsalódást, hogy mindent a gyermek szemével látunk, fülével hallunk, orrával szagolunk, nyelvével ízlelünk, ujjjaival tapintunk, képzeletével egészítünk ki, ösztönével nevezünk nevének, a gyermek érzékeiben pedig sokkal elemibben van jelen a születés előtti világ univerzális távlataira való rácsodálkozás részegült boldogsága, a születés csodájának és kínjának borzongató tapasztalata, mint a sok-sok kényszerű alkalmazkodás, az intellektuális, tudati kontroll által megnyomított felnőttében. A *Visszatérés* utolsó jelenetében az orosz sortűz hajsza hízán leteríti az emlékezőt, aki a veszély múltán megpróbál körülnézni, de látását még a golyók freccsentette vakolatdarabkák kicsalta könnyek homályosítják el, színezik ki, nagyítják föl, mintha a valósággal való szembenézés csak az álom kódján keresztül volna lehetséges. Ebben a valós téren túli térben látja lebegni a lába előtt heverő átlótt vizesödöröt, hallja a golyó ütötte fekete lyuk körül pattogzó zománc percegését, ahogyan összekeveredik a hernyótalpak távolodó zümmögésével. Ez a pillanat a gyerekkor vége, a becsukódó kaput a borzalom lakatja zárja le. A könyvben sok a képzelet szülte jelenet, de ez a záró kép teljes egészében megtörtént jelenet rekonstrukciója. Olyan személyes élmény volt ez, amely teljesen megváltoztatta nézőpontomat, más lett körülöttem a világ. A borzalmi is, a csodái is, a brutalitása is, a szépsége is, minden tulajdonsága, ami addig természetes volt, megváltozott, különössé vált.

Az első orosz támadás utáni viszonylagos fegyvernyugvás idején apámmal kerékpáron bejártuk

a várost. Jártunk a Corvin közben, a Köztársaság téren. A Corvin közben egy kiegészített tank előtt megálltunk. Fölmásztam a tank láncfalpára, behajoltam a fedelét vesztett lőtoronyba. Azon nyomban megcsapta orromat a frissen sült, pörköldött, megégett emberhús édeskés-keserű illata, a tank belsőjén uraló félhomályból lassan-lassan a pulikutyányira zsugorodott hullák sziluettjei is kibontakoztak. Hányingerrel küszködve kászálódtam le a kormos páncélpadkáról. Ők lettek volna, akiknek a golyóitól majdnem meghaltam, vagy csak lehettek volna?

Felködlött bennem a kielégített bosszú érzete, de ezt az érzést rögtön elnyomta a sajnálaté, igazán azonban egyik sem tudott hatalmába keríteni. A sült emberhús szagán, s a nyomában feltoluló hányingeren kívül semmi mással nem voltam képes törődni, nemcsak a hazaúton, hetekig ez töltötte be egész lényemet, blokkolta le minden érzékemet. Írtam erről egy elbeszélést, amelynek kézzel lejegyzett első vázlatát, mert először mindent kézzel írok, azóta is valamelyik kallódó félben lévő mappa mélyén várja, hogy végleges formába öntsem. Igen, a történet, a bennem lappangó szorongás várja, hogy üzenetté váljon, és megszabadulhassunk egymástól, de minden más körülmény az elfojtás irányába szorít.

A közvetlen élmények mellett, azokkal csaknem egyenrangúként éltem meg sok hallomásból ismert történetet. Percekkel azelőtt, hogy csodával határos módon a tököli bázisról a főváros felé nyomuló tankok sortüzéből kimenekültem, egyik iskolatársamat, aki néhányadmagával a mozi lépcsőzugába próbált visszahúzódni, homlokon találta

Édesanyjával 1944. január 1-jén

egy robbanógolyó. Szétfröccsenő agyveleje a lépcsőre, a küszöbre s a vele egy kupacba húzódott társak arcára, ruhájára kenődött. Mondom, nem voltam jelen, amikor az eset megtörtént, de a jelenlévők közül többen is elmesélték, a helyszínen hetekig látni lehetett a vérnyomokat s az agyvelő zsíros foltjait. Álomban, félálomban nemegyszer végigéltem az ő halálát, éreztem, hogyan robban szét az agyvelőm. Amikor kiderült, hogy mindez csak álom, képzelődés, sértetlen vagyok, nem éreztem elégtételt, sem boldogságot, inkább szegyenkezést, hogy sokakkal ellentétben én megúsztam. Ekkoriban értettem meg először, mit jelent magyarnak lenni. Ezek az emlékek olyan stigmát égettek az emlékezetembe, amelyet semmilyen agymosás nem volt képes kitörölni, pedig volt részem jó egynéhányban. [...]

– *A tanulás, az iskolába járás örömeiről mondjál valamit! A kiválásban – tudom, a gyerek ösztönösen él, ilyenén nem gondolkodik – segítette-e a betű?*

– Nem akartam kiválni. Eggyé akartam volna válni sokkal inkább,

azzal a számomra utolsó sejtjéig elfogadott közeggel, amelyben éltem. Kapáltam, kaszáltam, a kovácsműhelyben segítettem. *Földem* című versemben mindezt a tőlem telhető legteljesebb pontossággal és érzékletességgel megírtam. Érdekes, hogy ezt a verset egyetlen folyóirat sem közölte, ha jól emlékszem, még a Somogy is visszautasította. A körülötte képződött ellenszenv miatt aztán a versesköteteimből is kimaradt. A *Nagyítófény* című válogatott verseskötetemben jelent meg 1990-ben, mintegy huszonöt év lappangás után. Azóta itt tölti száműzetését. Kelemen Lajos barátom a somogyi költők antológiájának összeállításakor most figyelt föl rá újra. Ennek különösen örültem, mert az embernek szűkebb pátriájában talán még nehezebb megértésre találnia, mint idegenben.

Igen, hamar megbarátkoztam a betűvel, de gyermekként nem estem rögtön a bűvöletébe. Én nem írtam már alsós koromban verseket, különösen nem olyanokat, amelyekre máig emlékeznék, mint pályatársaim közül a legtöbb-

ben. Mindig sok verset olvastam. Kedves költőimmal, egy-egy kötetükkel heteket, hónapokat töltöttem el. Rengeteg versfoszlány ragadt meg a fejemben. A költészetet tekintve mindenevő voltam. A nagy, bódult olvasások úgy hetedikes korom táján kezdődtek, s a középiskolás meg az egyetemi éveket szinte teljesen betöltötték, és szinte kizárólag regényekhez, filozófiai művekhez kötődtek. Érdekes, semmi olyan olvasmány nem ragadta meg a figyelmemet, amely a kortársaim többségét lenyűgözte, sem a *Micimackó*, sem a *Piszkos Fred*, sem a hozzájuk hasonló, a gimnáziumi ökörködések hangulatát idéző művek nem érdekelték. Móricz Zsigmond, Veres Péter, Sinka István, Tamási Áron, Illyés Gyula, Kodolányi János, Kaszák Lajos, Németh László prózája, a külföldiek közül Balzac, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Proust, Joyce, Reymont, Thomas Mann, Camus, Steinbeck, Faulkner regényei merülnek föl elsősorban az emlékezetemből. Csak azért említettem neveket, hogy érzékeltessem, milyen jellegetű irodalomhoz vonzódtam, és vonzódom ma is, mondjuk így, a szó erejére hagyatkozó, az élettapasztalat sodrában született realista vagy mitikus-költői próza jelentette számomra a példát.

Egyébként az iskolába járás számomra csupán az első négy évben szerzett örömet. Ötödiktől kezdve valóságos vesszőfutás volt. Hiába voltam jó tanuló, ezt senki nem méltányolta, mintha inkább idegesítette volna a környezetemet, diáktársaimat, egy-két kivételtől eltekintve a tanárim többségét is. Kivételként a matematika- és a magyartanáromat nevezhetem meg. A középiskola befogadóbb

közeg volt, de igazi szellemi támaszt ekkor sem a tanárim körében találtam, hanem az iskola könyvtárosa, Varga Magda és férje, Varga Domokos személyében. Igaz, ekkor már mintatanuló sem voltam, csak a reáltárgyakból volt jelesem, magyarból például közepesre érettségiztem.

– *Sokoldalú alkotó vagy, egészen fiatal korodban – bár verssel indultál – több műfajban is letted a névjegyed. Aki csak a „népi”, de nem „népies” hangú költészetet ismeri, el sem tudná képzelni, hogy a magyar színháznak is – ha tudják, ha nem – unikumot jelentő Kenyérpusztítókat te írtad. Amíg híres versed, a csapatot indító-összefogó Elérhetetlen föld csaknem bukolikus hangulatban (ugyanakkor az ősök tartásához igazodva) a nemzedék számára nincs-élet reménytelenségét emelte fókuszába, háromszereplős színpadi játékod – Beckett Godot-ra várva című abszurdja már létezett, de a szintén Nobel-díjat kapott Khao-Hszing csien A buszmegállója aligha – az abszurdba csomagolt börtön-lét csimborasszója. Az Egyetemi Színpadról elhangzott zseniális kiáltásnak – noha Ruszt József melletted állt, s évtizedekkel később Bucz Hunor is bemutatta az Európai vőlegényt (Tér Színház) – miért nincs folytatása?*

– Nem rajtam múlik. Lassan azért talán már rajtam is. Hiszen, ha nincs hívás, nincs inspiráció, akkor írhatnék az asztalfióknak. Igaz, akkor az csak rejtett színpadi vagy hangjáték lenne, mint a kezdetekben például, amikor a *Szarka város* vagy a *Fordulópont* című verseimet írtam, amelyek jelzetlenül ugyan, de több hangra és kórusra vannak hangolva.

Az elbeszéléseimbe rejtett szituációk is megállnák a helyüket színpadon és filmvászonon egyaránt, ha az általam megfogalmazott problémák, konfliktusok iránt volna fogékonysága a színházi és a filmes világnak. Egyébként azt még megemlíteném, hogy Szobolits Béla *Makacs álmok* című dokumentumfilmjátékának elkészítésében érintőlegesen annak idején részt is vállaltam. Igen kis mértékben ugyan, mert a film természeténél fogva igazi forgatókönyv írására nem volt lehetőség. Ezért bátran dicsérhetem ezt a méltatlanul elfelejtett filmet, amely a rendszerváltást megelőző pillanatokat mutatja be egy falusi színjátszó kör életén keresztül. Visszatérve a színi kalandokhoz, nem voltak nagy számúak. Az Egyetemi Színpad és a Tér-színház bemutatói között harminc év telt el. Valamikor a hetvenes években Bényei József szeretne bemutatni *Az európai vőlegény* első változatát *A mi lányunk* címen, de Siklós Olga és Szabó Magda közös erővel leállították a próbákat. Az egyetlen színpadi műhely, amely ebben az időszakban bizonyos folyamatossággal számított rám, a Sumonyi Zoltán vezette Rádiószínház volt. Három hangjátékomat szólaltatta meg: az *Utazást*, *Az embert* és a történelmi tárgyú *Kis Károlyt*.

Természetesen örülnék neki, ha némi színházi, vagy rádiós jelenlét jutna az írásaimnak, de ha nem jut, azt is el kell fogadnom, elég szájalmas volna, ha most öregkoromban kezdenék házalni divatjuk múlt portékáimmal, amikor a komoly szó már senkit sem érdekel, a humor is csak akkor, ha annak semmi tétje nincsen.

(Agria, 2010. ősz, 25–27., 28–30.)

OLÁH JÁNOS

Közel

(részletek)

Máskor magam hozom ki a reggelit a nyárikonyhából, ahol piros bögrém a moslék öntöttvas fazeka mellett melegszik. A lábamat lóbálom, élvezem, hogy nem szól rám senki se. Nagyanyám az állatokkal bajlódik. Keresztanyám talán a boltba ment? A műhelyben cseng-bong már nagyapám kalapácsa. Gyorsan nyelem le a reggelit. Boldogan válok eggyé az ismerős, avult ízekkel, mintha ruhát ölténék. Kicsapom a veranda kiskapuját, és futok a műhelybe. Szuszog a fűtató, szikrázik az üllő, dübögnék a füstös falak. Ló nyihog. Vas csöng. A hétköznapok méhkasdongása ilyen.

Most azonban minden más. Apám és anyám sietve állnak föl, tolják ki maguk alól a széket. Keresztanyám, nagyanyám hordják le az asztalt. Törölgetnek. Keresztanyám szinte a kezemből kapja ki a bögrét. Előkerül a bőrrönd, a szatyrok, a kosarak. Egy piros-fehér vászonszalvéta, benne dió. Egy másikban bab. Újságpapírban szalonna. A régi, kopott papírbőröndöt spárgával kötözzük meg, fülét dróttal erősíti újra apám. A kosár vászonszalvétával van letakarva. A szatyor ugyanúgy. Fölállok, visszaülök, elindulok, megállok, nem találok a helyemet. Elutazunk? De hát miért nem mondta ezt eddig senki? Tudhattam volna anélkül is, ha akarom, de nem akartam. Disznóól, repedt favályú, a ganyélé fekete tócsái, csípős szaga, s mindez a reggel szokatlan, törékeny fényébe mártva; s a kert, a levelek szürkék a víztől, a legkisebb érintésre bőven ömlik belőlük a harmat, a fű is fehér vízcseppektől szikrázik. Sírás szorítása a torkomban, de még nem olyan erős, hogy meg kéne adnom magamat neki. Halogatom a búcsút, egyelőre még itthon vagyok. Fölöttem a körtefa leveleinek opálos fénye. Az enyhe szellőtől dagadozó lombkorona, mint egy léha léggömb, úgy száll el a semmiségbe.

Gőz gomolyog. Közénk csap, elválaszt sisteregve. Örökre... örökre... örökre... – ezt kattogják a távozó kerekék. Megszédülök, amikor megértem. Mintha a halál öle ringatna el, és fulladásig a rémület. Sirok. Soha többet. Soha többet már? Hiányzik minden, még az is, ami itt van velem, amit magammal viszek. A színek, a formák tánca egy negatív távlatba lejt. Ismeretlen, távoli világ forog velem. Nincs. Ez tuda-

tosul bennem. A külső és a belső, látvány és látomás összekeveredik: meszelt falak, öreganyám utolsót rebbenő keze, sárkánygyík surranása a vörös fű között, mintha minden láthatóvá válna, amiről nem szeretnék tudni. Levegő után kapkodok. Kifut a vonat a rezzenéstelen nyárfák közül. Egy elvont eszme él bennem, ami túl durva és túl finom ahhoz, hogy vonatkoztatni lehessen bármire. Nem tudom elképzelni, mit jelent, de azt tudom, az élet rendjét ez szabja meg. Elmegyünk valahonnan és megérkezünk valahova, miközben képtelenek vagyunk egészen elszakadni bármitől, és véglegesen megérkezni bárhova.

Anyám magyarázatai nemhogy elindítanak, inkább megállítják a képzeletemet. A vonat lassú, de biztos zökkenői nyugtatnak meg. Az érzéketlen zötyögés álomba ringat. Elképzelni se tudom, mi lesz a vége mindennek. Ha visszafordulnánk, még lehetne másképp, de úgy már akkor se, ahogyan volt, ahogyan folytatni szerettem volna. Ami elmaradt mögöttem, annak a jelenléte megismételhetetlen. Nem kényszerít semmi és senki, mégis úgy történik minden, mintha kényszer következménye volna. Ami megtörtént, nem élhető újra; olyan, mintha soha nem is lett volna.

Talán, ha el tudnám képzelni, hogy tőlem függetlenül is ugyanígy létezne minden, ahogyan most velem, körülöttem, jobban megérteném a világot, gondolom, s jobban el tudnám fogadni olyannak, amilyen, de ha ez a helyzet előállna, ha nem léteznék, és nem létezne semmi se számomra többé e világból, akkor hogyan ellenőrizhetném, úgy történik-e minden, ahogyan elképzeltem, vagy valahogyan egészen másképp? Lehetetlennek tetszik, hogy megértssem, mi történik velem, még csak egy – legalább a magam számára – elfogadható hazugságot sem tudok kiválasztani a sok közül, ami körülvesz. Egyáltalán, bármiféle elhatározásra képtelen vagyok így, hogy már előre látom az értelmetlenségét. Lehet, hogy lesz majd idő, amikor egyszerre mindent csorbítatlanul megérték, de alighogy elképzelem, már nem kívánom ezt se, túl terhes tudás volna, azt hiszem. Az a kevés fény, ami be-beszűrődik félálalom deszkaréseim, a múlt fénye, nem a jövőé. A diófa lombját látom ismét, érzem a megemészthetetlen, keserű illatot, ami késként vágja át a langyos, porízú estét. Falu. Bozontos fű. Látni vélek valakit az ablak már egészen eltompult messzeségében, napszíta arc, szőke haj, az ingen világoskék-fehér csíkok. Valakit, aki nincs, de aki lehet, hogy én voltam nemrég?

(...)

– Itt a gyerök – rikkantja el magát Gál Gyula, és bicegve áll odébb. Nagypám erre visszateszi a tűzbe a vasat. Gál Gyula jobb kezében a nagykalapácsot tartva, baljával hibás térdét támasztva az ajtóig biceg, s leül a küszöbre. Fényes meggyfabotja ott van a sarokban. Átmegek a műhelyen a széngáz dermesztő szagában. Nagypám mellett állok. A fűjtató óvatosan szuszog. Látom a parázsban fészkelő vasat.

– Hadd verjek rá!

– Jó’ van – mondja nagypám. A hang alig jön ki összeszorított foga közül.

– Ehun e’, nesze a kalapács – nyújtja felém Gál Gyula a magáét.

– Vödd csak a kissebbiket! – szól rám nagypám. Engedelmeskedem. Tenyeremben a nyél megbízható üveghúse.

És ekkor megtörténik, hát megint csak, aminek előkészülete már az imént megérintett, kiröppen újra a vas, olyan hirtelen, mint egy menekülő madár, az izzás tollai a vállán ragyognak, szárnyverdesése a falakig ér. Emelem a kalapácsot, aztán lesújtok vele, emelem, és újra lesújtok. Nagypám közben a kézikalapáccsal adja a ritmust, a pontos ütések azt is mutatják, hova kell rávernem. Lezuhan az egyik kalapács, aztán a másik, a nagypámé, és rá rögtön az enyémmé. Ütés zuhan ütésre. Akadozó parádé. Sánta harangok kondulása. Hallom. Hangjuk ki-be jár a füllemen. Bi-bamm, bi-bamm, bi-bamm. Itt, az üllő két oldalán mi magunk vagyunk a kettős nyelv: furcsa, hogy nagypám a kisebb és én a nagyobb. Nagypám kezében csilingelve ugrik meg, mintha más ütemre vágyna, szinte elszalad, faképnél hagyva lassan emelkedő, mélyen ledöngő ütéseimet a kézikalapács, de mindig bevár a végén. Együtt az ösztökélő s a csilapító ütem. Nem, ezt a játékot nem erő szabja – nemcsak hogy nem a mi erőnk, senkié. A kalapácsok maguktól teremtik. Úgy áll csöngésében-bongásában a műhely, mintha öröktől fogva állna, s ki tudja még, talán ugyanilyen sokáig akarna állni. Az első ütések nyomán bőven szakad a szikra. Nagypám azt mondja: a hicc. Most már éppen hogy leugrik egy-egy, aztán az se. A fehér izzásból vörösbe, lilába, majd hűlő kékbe vált a vas. Az ütések nyoma is feketén, fényesen látszik meg rajta. Egészen elvékonyodott. Azt hiszem, patkó lesz. Lassan fölenged az ütések tompasága, finom, pengő fölhangot kap mindenik, s már alig hagy nyomot a megkeményedett vason.

Nagypám visszateszi a tűzbe a munkadarabot. Mellé lépek. Most én kezelem a fűjtatót. Lábbal lökdösöm az agyonkoptatott pedált. Harákol, köhög, nyüszít a bőrtüdő, de táplálja a tüzet. A nedves szén sercegve adja meg magát, s áll össze fehér salakcsomókká. Nagypám néha közéjük túr egy hosszú, hegyes piszkálóvassal, a végére tűz egy-egy izzó, de már halott salakcsomót, s hátraveti a kohó sarkában tornyosuló rozsdáslila halomba. Friss szenet rak a helyébe. Megint a fűjtató a sor. Combom sajog a fűjtató taposásától, s ez mozdulataim lanyhulásán is meglátszhat, mert Gál Gyula fölkászalódik a küszöbről, odabiceg a fűjtató láncához, szabad kezével megragadja, s megfelelő ütemben rángatni kezdi. Ólomnehéz karok. Engedelmesen izzik föl a szén, puhul fehérre a vas.

A kohó padkáján fényes nyelvű fogók sora, ott hevernek a szénporos tapasztáson. Jobb oldalt, a padka legszélén kis mélyedésben a nedves szén, benne a lapát. Bal oldalt ég a tűz. Nagypám arcába világít. Az arcon izzadság visszfénye. Mennyire megváltozott! Pedig ismerem. Egy más világ lehetőségének füstszaga, amit csak óvatosan merek beszívni. Megszokások halmaza őrzi ittlétünket, de ez a rokonság mélyebb, semhogy megbolygatható volna. Már az, hogy itt ketrebe zárjuk, láncon vezetjük a tüzet, lenyűgöz. Talán mert nem értem. Nem tudok egészen biztosat mondani róla, csupán csak érzem. Már akkor, ott, amikor még részese voltam a jelenlétnek, megfeledkezem erről-arról. Később aztán, most például, amikor újra szeretném átélni, ami már elmúlt, szinte természetes, hogy még nehezebb, szinte lehetetlen tudatlanságom tudásra váltanom.

Az ajtó mintha magától lóbálna a sarokvason. A huzat lapozza. Gál Gyula elindul. Ép lábáról a kezével megtámasztott hibásra billen, s onnan vissza. Ha valami útjába akad, abba belefogózik, de a műhely üres közepén fogódzó nélkül kell átkelnie, ezért vadabbul billeg. Az ajtófélfá közelébe jutva hosszán előredől, szabad jobbát kinyújtja, tenyere rátapad a fára, egyetlen billenéssel legyőzi a visszamaradt távolságot. Eszében sincs megpihenni. Kipenderül, a fészter poros világossága lefolyik az arcán, a ruháján. Megmutatja a borostát, a sebhelyeket. Fejét föl tartja, hunyorog. Akkor veszttem szem elől, amikor ismét megcsöndül az üllő. Szinte röpködünk a vas fölötti hajladozás ütemében, elborít mindent a szikra, kioltja az ajtó keretéből még ezt a túl sérülékeny, túl tűnékeny képet is.

De a nyár még itt, e csillagszóró-ragyogás mélytengeri derengésében is velünk van. A búza erős, sárga sodra, a rozs ezüst tajtékja, a fehéren párálló zab, festéksárga árpa látványa megszédít. A szekér nehezen mászik, nyikorog. Ki ül a bakon? A fej lehajlik. Megpöccen az ostor. Hő-te! Na-te! Laci-te! Gyógyí! Cccccc! Naaaa! Ne-ne! Így lesz az izzó, üveg alatti délből hűvös este. Szél szakad le a zöldesszürke égből. Ha megérinted, mintha frissen töltött borospoharat érintenél, a páras hideg még őrzi a pince lőszzagú hűvösét. És ebben az estében is ugyanaz a szekér baktat, amely már ki tudja, mióta baktat velünk. A ruha, a pokróc ráncaiban még ott fészkel a Nap melege, de hiába, nincs menekvés. Kiüzetik majd a hazatérést keretező sötétségbe, a puszta ég alá úgyis.

Amíg az emlékezés a valamikori teljességet fosztja, az igazi hangok beékelődnek réseibe, és belülről feszítik szét. El nem nyugszik, ki nem hal soha a csöngés-bongás tüzes virtusa. Mindegy, frissességgel vagy fáradtsággal csillapítja étvágását, de csillapítja. Falna ilyen mohón, ha nem jutna könnyen étkekhez, enyhítené vagy növelné étvágását az éhség? Ütjük a vasat. Fokozatosan jutok a fáradtság már-már ellenőrizhetetlen közelébe. Lükettése, mint egy mohó száj, befal. Ott, ahol az izmok a csontra tapadnak, ott állandósul, legalábbis valahol arrafelé, a fájdalom. Erőfeszítés és elernyedés között ekkor már alig van különbség, de ez teszi lehetővé, hogy cselekedjek.

Így megy, pereg, folyik tovább minden. Most még abbahagyhatnám, úgy érzem, nem teszem mégsem.

Miért? Ha abbahagyom, ha nem ismerem meg már ekkor, a kezdet kezdetén csaknem egészen azt, amit később sem kellett volna, talán eltévedek, mindenestre bennem rejtőzik az ettől való félelem. Az is lehet azonban, hogy egy váratlan pillanatban minden jóra fordul, s elkerülöm a veszélyeket, amelyeket így most nem kerülhettem el. Tudom, játék ez a képtelen esélylatolgatás, mégis komolyan veszem, jóval komolyabban, mint kellene. Valójában annyira elérhetetlen s érthetetlen a sok körülrajzó esély, hogy még a csábítása se érint meg annak, hogy bármelyikbe beleéljem magamat.

Pereg tovább a féltés, a saját útját járja minden. Most már kiegyeznék bármivel én is. Hanyatló kedv fölött toporzékol a Nap. Szikrákat szór tovább a munka, s bebugyolálja a műhelyt. Forrasztunk. Szívesen elhagynám már a helyemet, de hiába nézek az ajtó felé, a halvány, napszagú fény üres, senki sem lép vissza belőle felém. Gál Gyula, akinek most már szívesen átadnám a kalapácsot, sehol. Elbáméskodtam. Káromkodva röppen ki a vas a tűzből, nagyapám gyorsan, gyorsan – remeg a keze a pontosságra törekvő sietségtől – egymásra illeszti a két féhéren izzó vasvéget, mindkét kezében egy-egy fogó, azok harapják a tüzes vasat. Az egyik vasvéggel leszorítja a másikat, az így fölszabadult jobb kezéből a tuskóra dobja a fogót, s fölkapja a kézikalapácsot, és lesújt vele. Puhán huppan az ütés, mintha sárba süppedne el, ott marad a nyoma. Aztán szelídebb nyomok kerekítik el a kezdeti sebeket. A szikraáradat a mellemig ér. Föltartom a kalapácsot. Készenléti állapotban várok a soromra.

Nagyberki, nagyszüleinél a családdal, 1978

OLÁH JÁNOS

Mint drótozott cserépedény

*Mint drótozott cserépedény,
mit összetart egy szál remény,
hiú és bolondos,
szomjas földre ontva terhét,
rozsdáette, üzött, szegény
magyar hazánk
így esett szét,
drótostót kit soha többé
össze már nem foltoz.*

*Drága földem, aszú borod
cserepes szájjal kóstolod,
jaj, végleg kiömlött.*

Tarkón lőtt ősz

*Iszamos sásból menekülő csíkok,
acélréműlet hideg izmaikban,
a vergődő múlt ide-oda cikkan,
titok, amit gyermekként nem gyanítok.*

*E nap-káprázat szötte részeg álom
színét nem látnom sokkal jobb lett volna.
A tudat görcsét a semmibe oldva
szédület röpit, szélsebezte lábnyom.*

*Lobog, lobog az őszi nap sörénye,
nadas zörög az időtlen huzatban,
a betört jég hártya-ablaka harsan,
és kitarul a feledés sötétje.*

*Futnak a tankjaikból kiugrálva,
tárt-karú, dülöngő latorkeresztek,
s őrjöngve a gyúló nádasba vesznek,
megannyi lobra kelt vitustánc fáklya.*

*Sajnáltam is, meg gyűlöltem is őket,
részegülten a nagyhatalmi mámor
műtő-hideg, fennkölt éterszagától
parancson túl is életünkre törtek.*

Az itt közölt versek vélhetően ez év februárjában születtek, nyomtatásban még nem jelentek meg.

*Az égett emberhús vad émelyétől
megőrült szél a hajamat kuszálta,
testem az iszony ezer voltja rázta
minden képzeten s minden időn kívül.*

*Tanúskodnék, de nincs szükség tanúra,
egykor aminek értelmét kerestem,
a tarkón lőtt ősz itt haldoklik bennem,
velem együtt a nemléte tanulja.*

Átlépve

*Átlépve dőlt világokon
halálotat ne vedd zokon,
voltál, nem voltál, hogy ki vagy,
nem érzékeli már az agy.*

*Mint esdeklő szívütemet,
mint földre ejtett névjegyet
taposott el gyilkos korod.
Azt hitted, hogy ez nem lehet,*

*de lehetett, de lehetett.
Minden megtörtént veled.
Új káosz martaléka, te,
nem ismer föl már senki se.*

Olthatatlan

*Üvegcsillámlás a pohár falán,
a hegy mögül sugárzik
már csupán a Nap.
Egy-két foton-hiányt még visszaad.
Ha most omlana össze minden,
semmi se készítené rá, hogy elsirassam.
Nincs múlt és nincs jövő,
a jelen megszakadt.
Sancho Panza nyár,
herélt öröm,
tengelytört batár zötyög velünk,
az orgonáló szél
dült ágbogokba tér.
A részeg világ vaktában tántorog.
A létbe oldott semmi mögül
mégis valaki figyel.
Forrás fakad! Fölé hajolsz.
Akkor is, ha szomjad olthatatlan.*

MEZEY KATALIN

Ez nem ő

*A boncolástól eltorzult az arca,
ijesztő, idegen mosoly került rá.
Harag fogott el, legszívesebben
behívtam volna a ravatalozó
kimért mozgású őret
a hivatalos, fekete mappájával,
hogy minket nem lehet
ilyen könnyen becsapni.*

*Alapjában véve mind a négyen
fel voltunk háborodva,
de csak a gyerekek arcán folytak a könnyek,
talán nem is a csalódottságtól,
hogy nem látják viszont,
hanem a végleges,
bizonyítást nyert veszteségtől.
– Ez nem ő – mondtam nekik –,
valamit nagyon elrontott valaki.*

Tényleg kimosod?

*Mikor a kórházból hazahozott
holmikat a mosógépbe tettem,
ott volt köztük az az utolsó,
világosszürke, rövidujjú
vászon pizsamafelső,
amelyet soha előtte, csak
azon a két napon viseltél,
és amit, bár átizzadtad,
nem cseréltek le a nővérek,
pedig kértem, és megígérték,
mikor elküldtek este.
Már betettem a mosógépbe,
de visszakérdezett a mozdulat:
– Tényleg kimosod? Kimosod
az utolsó nyomokat?
Mintha gyilkosságot akarnék elkövetni.
Kivettem a dobból, és óvatosan
beleszagoltam. Halványan érződött
még rajta a halálos gyengeség
hidegveríték-illata. Nem tettem vissza.
Ma is negyvenöt éve halott apám
utolsó kispárnáján alszom.
De hogy lehet megőrizni,
és mire lehet használni egy,
távoli veritékszagodtól
kegytárggyá változott
halványszürke férfi pizsamafelső?*

Nem tudom eltakarítani

*Nem tudom eltakarítani
saját szobájából a holmiját.
Amíg még minden úgy van,
ahogy hagyta, addig
bármikor hazajöhet.
Megjövök délután, s ott napozik
az erkély előtt, a kitárt ajtóba húzott
karosszékekben szokása szerint,
én meg elszorult szívvel nézem
izmait vesztett karját, mellkasát,
és örülök, hogy megsüti a nap,
termel egy kis dévitamint
rákos csontjaiban, amik annyira fájnak.
Nem tudom eltakarítani,
mert így jöhetne bármikor,
úgy találna mindent, ahogy hagyta,
és megbeszelnénk,
hogyan az elmúlt hónapokat
egyszerűen el kell felejteni,
és folytatni kell azt, ami
előtte volt. Elbújni a bajok,
a veszélyek elől, a betegséget
mint az élet váltságdíját, elviselve:
ő fájva, de csakazértis, én küzdve
a sok csalóka lehetőség vágyálmaival,
mindenféle menekülési útvonalat
cserkészve, alig várva, hogy
valami új reménnyel újból becsapjanak.*

Megnézni, hogy van

*Egy cserép fehér rózsát
tettem az íróasztalára,
az ágya mellé.
Most azt gondozom.
Egyszerűbb feladat,
s így van értelme annak,
hogy naponta többször
bemenjek a szobába,
megnézni, hogy van.*

LACKFI JÁNOS

Kapaszkodom

Apám nem szeretett táncolni,
talán nem is tudott, bár cselgáncsos lévén
ütemérzéke, lépésfegyelme bőven lett volna hozzá,
inkább zsigeri ellenérzés gátolhatta,
nem volt hajlandó vacak zenék bábjaként,
madzagon rángatózni.

Apám az egyensúly mestere volt, tőle tanultam
meg, hogy befordulások, lábsöprések, karmunka,
koncentrált erőfeszítés hogyan lehet hatékony,
hogyan fordítható saját javunkra,
hogyan fordítható az ellenfél veszére.

Apám szokott füttyülni, de nem a szó
hagyományos értelmében,
ezer közül is felismerhető
füttyszava olyan volt, mintha csupán
vázlatot készítené egy dallamhoz,
elnagyoltan fíjkodta a hangokat,
afféle emlékeztető gyanánt
valami nagyon belső zenéhez.

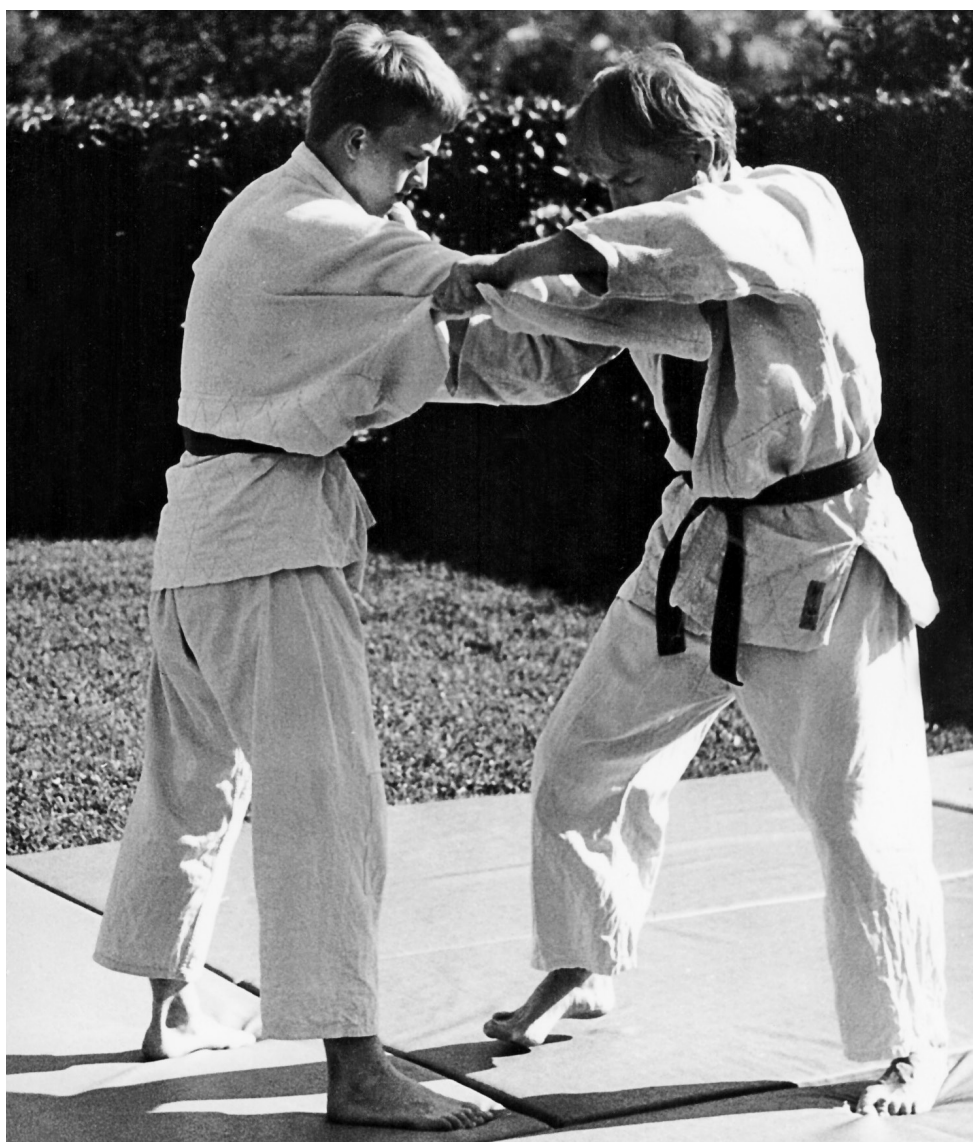
Apámat sose láttam csak úgy zenét hallgatni,
ahogy én nyűttem klasszikus meg rockos
kazettáimat, koncerteken járt persze,
de hogy milyen muzsika örvénylett benne,
arról alig van sejtésem,
néha elcsíptem pár foszlányt,
ahogy dudorászott az orra alatt,
talán hogy hallod-e, Rozika, te,
vagy hogy mint száműzött, ki vándorol,
fogalmam sincs, illetéktelenségnek
tartottam volna rákérdezni.

Apám szeretett a polchoz odalépve,
szinte találomra, szeszélyes ötletet követve,
vagy tán előre megfontoltan
le-leemelni egy-egy kötetet,
most is látom kutató mutatóujja mint
ugrál a levegőben, kapdos egy gerinc után,
és hallom, ahogy pár sort, egy-két verset
felolvas angolul vagy magyarul,
elmélyített hangon, nem színpadiasan,
de mégis emeltebbben a köznapi beszédnél,
nem mutatvány volt ez, nem kifelé

szánta, inkább maga-magának,
kihangosította a halott szöveget,
és nekünk se volt tilos hallgatólagosan
részletet venni ebben a megtestesülésben.
Apám ismerte a kő természetét,
babiloni támfalakat emeltünk a kertben,
hogyan az átszítált földet ágyásokba
rendezzük, tőle tanultam,
kő kövön miként marad meg stabilan,
a falrakás művészet,
egy-egy marék földdel
rá lehet segíteni, de sokkal fontosabb
a pontos illeszkedés, hogy kiegészítsék
egymást a külön-külön értelmezhetetlen
szögletek, domborulatok, egyenetlenségek,
s ha jól csináljuk, felér az égig,
egész biztosan felér az égig.
Apám ismerte a fa természetét,
polcrendszereket és fészert
tervezett meg papíron,
szabott le fűrészszel, csavarozott össze,
én jól-rosszul segédkeztem,
módszeres volt, mindig előfűrt a csavarnak,
mindig kimérte a lyukak helyét,
sose spóroltunk a szükséges munkafázissal,
az anyag időnként mégis ellenállt,
utolsó pillanatban elhasadt,
vagy egy csavar pattant el,
ilyenkor apámból is kicsattant a dühösség,
mely továbbél bennem,
és vulkánként kitör, mikor az anyag
nem úgy viselkedik, ahogy elvárom tőle,
mikor elfogy a türelmem.
Apám szeretett rendszereket alkotni,
polcain dossziék gondosan összerendezett
serege, melyeket nagy mosóporos dobozból
szikével kialakított iratpapucsok fogtak össze,
a cédulákat, gemkapcsokat, jancsiszögeket,
bélyegeket, tollakat, egyéb aprócikket
kisebb papírdobozokból vágott tárolórekeszek
rejtették fiókjában, mindennek megvolt a helye

*ebben a szűkülő-táguló univerzumban.
Apám, amíg még tömegközlekedett,
sportot űzött a bliccelésből, volt egy kis füzete,
melyben a használt buszjegyeket elrendezte,
az összes lehetséges számkombinációt,
826, 971, 543, satöbbi, próbajegyeket is gyártott,
s mikor megvolt a kívánt minta, csak kikereste
a megfelelőt, sokan ellenőrnek nézték
a matatás miatt, észvesztve lyukasztottak,
ezen mindig jól mulatott,
modern betyár lévén, aki a maga
következetes módján mutatott fityiszt
a fölötte terpeszkedő hatalomnak.
Apám jól vezetett, gyerekként mindig
csodáltam kormánykereket markoló kezét,*

*erőt sugallt, magabiztosan kezelte a Wartburg
idéltlen, nyurga botváltóját, csak mikor már
nagy és gyors kocsija volt, kezdtem aggódni,
amiért túlságosan közel húzódik az előtte haladó
gépjárműhöz, túlságosan közel.
Apám tudott motorozni, bár a vagánykodó
motorosoktól viszolygott, szédítő volt a Jawán
ülni, sokkal látványosabban
suhant körülöttünk a tér,
mint mikor autóban utazik az ember,
nem sokszor használtuk a járgányt,
nem sokszor ültem mögötte,
de nehézkes, kabátos öleléssel
még most is kapaszkodom,
hogy le ne essek.*

Oláh János és Lackfi János 1986 tavaszán

OLÁH KATALIN KINGA

Levélkatonák

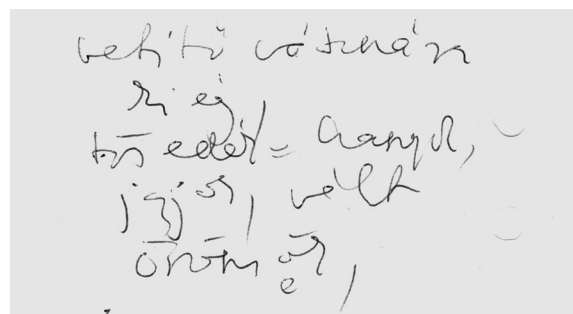
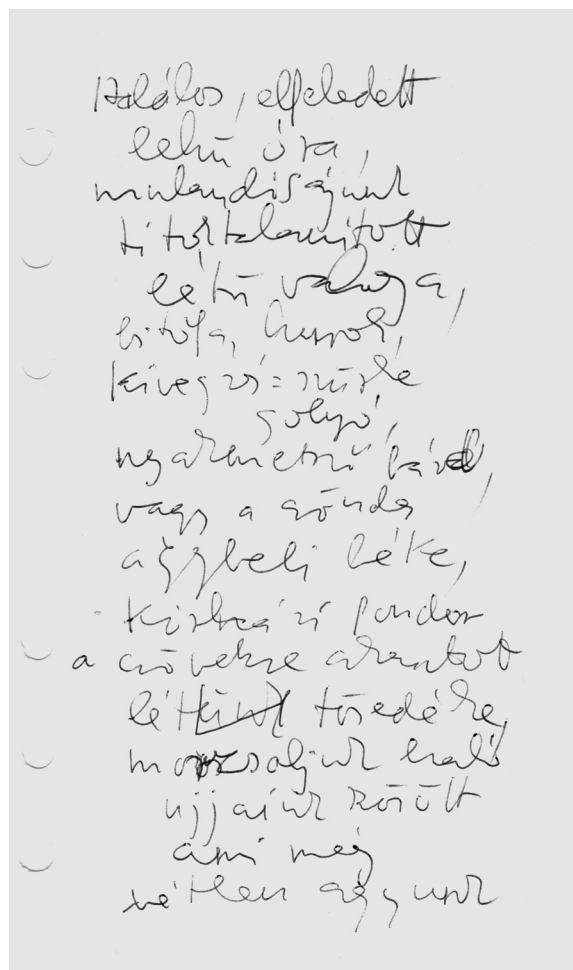
Elszáll gondolata, már nem támaszkodik a földre, csak kering, kering fölötte, elvész a ködbe, majd tisztult időben visszahull a fényel.

Látta a levélkatonákat a nagyra nőtt diófa lombjában, beszélgettek, vagy kiabáltak, veszekedtek, ha fújt a szél. Később egy kutyát is mutatott, ott fent, jobb kézre, az meg ugatott, ha újra szél kapott a lombba. Érezte, hogy közel van, csak nem tudta, mikor, kártyáztunk, olvastunk, a rózsafüzérbe burkolóztunk, s reméltük, hogy mégse.

Gyerekkoromban a Földi Manóról meg az Erdei Manóról mesélt nekünk, le is írta őket, de meséinek kéziratát ellopta egy besurranó tolvaj még a felújításkor. Az is lehet, ha szerencsénk van, hogy a dobozrengetegben megtaláljuk egyszer mégis.

Üzsonnát készített nekünk, hogy vigyük az iskolába, kenyérré kolbászt, vagy füstölt sonkát és krumpelit, paprikát pirított szendvicssütőben. Gyerekkori barátnőm megkívánta szendvicsem, és felajánlotta, hogy cseréljem el az övével. Neki az ő apukája jó olajos rántottás kenyeret készített, mind a ketten elégedetten ettük meg, amit kereskedtünk. Új gyerekszobánkban – a fél tetőtér – mindenki kapott egy kuckót, középre meg Apa terepasztalt készített nekünk. Filctollal három részre osztottuk, bátyám, öcsém és az én országom határait jelölve ki. A fiúknál mindig heves fegyverkezés folyt, készültek nagy háborúkra, ahogy a könyvekben olvasták. Én meghúzódtam mellettük, gondoltam, nem vesznek észre, s akkor nem eshet bajuk miniemberkéimnek. Kis műanyag bácsik, nénik voltak ezek, huszárok, királyok, királynők, indiánok, kovbojok, s még másféle szerzetek is, volt hozzájuk ló, szekér, kastély vagy vár, s ami nem volt, azt megcsináltuk mi magunk. Apám a szomszéd szobában írt csöndben, időnként dongva szavaltá magának verseit, hogy elég jók-e már. A terepasztali háborúskodásokat, hogy a civileket ne érje baj, s veszekedés se legyen belőle, úgy tanította, hogy a csatamezőn a katonákkal kell megvívni. A szoba szőnyegére felsorakoztattuk őket egymással szemben, és radírral próbáltuk kidobni a másikat. Egyszer egyikünk, más-szor másikunk dobott, de miután ezt meguntuk, csak kaptak a civilek is ezt-azt, s ha nagy lett a balhé, jött a fakanál.

Reggelente sokszor vállalta az ébresztés kellemetlen feladatát, egy fokkal talán erélyesebben tudta véghezvinni, mint jó Anyánk. Taktikázott is időnként, felhozott kakaót, hogy legyen mivel ébredésre csábítani minket, azért viszont nagyon haragudott, ha a hőtárolós kályhára ültünk kókadozva, mint a fázós madarak. Nem szabad a hőtárolós kályhára ülni, mert tönkremegy, én viszont ordítottam, ha elmaradt a kakaó.

Oláh János kézírata

Klasszikus gyerekkorom a körteszedés, a dzsúdóedzések, az irodalmi estek, a Kilencek, a nagyszülők, Nagyberki, a vörösvári gyümölcsös kapálása-kaszálása jegyében teltek. Autóval jártunk, egy nagy

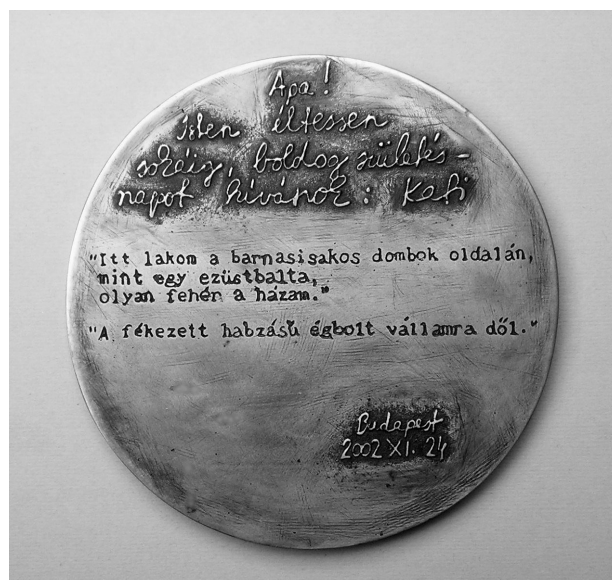
Wartburggal, majdnem húsz évig. Sokáig nem tudtam, mi alapján tájékozódnak Anyámék, azt gondoltam, a villanydrótok szerint mennek.

Dzsúdóedzésre a HSC-be, Apámmal tartottunk már öt éves korunktól. Rendezett háziversenyeket is év végén, de elvitte testvéreimet és az ügyesebb tanfolyamosokat országos versenyekre is, s ott kiabáltak egymásnak, hogy „karsi, karsi” (tarts ki). Aztán jött Fickó kutya, nagy séták a Kálváriára, és én elmentem tornázni. Bejártam a városba mindennap, s Apámnak többé nem kellett megharcolni az ébresztéssel, szívesen keltem, csak épp egy órával hamarabb, fél hatkor.

Apám szögelt, festett, kalapált, a szögeket a szájában tartotta, míg sorra nem kerültek, polcokat készített a rengeteg könyvünknek, majd műhelyt, galambdúcot, tyúkólat, teraszhoz palánkot, vagy épp gázórához előszobát ácsolt fából. Megtanított engem, hogy az ecsetet hogyan kell húzni, s hogy csak a végét szabad bemártani a festékbe. Aztán hirtelen változott a rendszer, én felnőttem, Apám végre irodalmi elképzeléseit is kezdhette megvalósítani. Megalapította Édesanyámmal a KÉZirat Kiadót, és belevágott a Remetei Kéziratok megjelentetésébe, saját és hasonló cipőben járó kollégáinak addig kiadatlan munkáival. Könyveket is adott ki, a saját és a kollégák, mint Mezey Katalin, Kolumbán Miklós, Siklós István, Kovács István műveit, de Lackfi János és Majoros Sándor első kötete is itt látott napvilágot. Közben dolgozott végre népművelőként a remetei

kultúrházban is. Majd jött a Magyar Napló huszonkét éve, s ez a Magyar Napló irodalmi havilap és az azonos nevű kiadó irodalmi tevékenységének, szervező-, szerkesztőmunkájának főműve lett.

Utolsó öt évében a Széphalom Könyvműhely, a Magyar Napló Kiadó és az Írott Szó Alapítvány gondozásában, NKA-támogatással megjelenhettek újra korábbi művei cenzúrázatlan, de cizelláltabb formában, valamint új művei is. 2012-ben diagnosztizált betegsége kijózanította, s olyan precíz pontossággal készítette össze, amit még meg akart csinálni, hogy az embert kirázta a hideg. Rengeteg ötlete, nagy tervei voltak, egyik hozta a másikat. Sok mindent meg is tudott valósítani, de ahogy betegsége mondta, írásaiból körülbelül ezer oldal maradt befejezetlen, kiadatlan. Ehhez szeretett volna még egy-két évet, s hogy kicsit velünk lehessen. De a levélkatonák nem jót jelentettek, ahogy az utolsó idők alvás helyetti „úrutazásai” sem. Nekünk biztosan nem, neki – Jézus Krisztus kegyelméből, s keresztye által bizhatunk benne – végül igen. Két legutolsó kívánsága az volt, hogy szeressük egymást, ezután még jobban, és hogy sose felejtsük el őt. Sokszor nézem meg azóta Katona Zsuzsa rendező Oláh Jánosról készített portréfilmjeit. Eddig szinte mindennap láttam őt, most mindennap megnézhetem. Apátok hazajön, mondta az akkor már nem élő édesanyja nekem öt évvel ezelőtt egy álmomban, még mindig hallom, és idén júliusban hazament valóban a „zöld-zöld fák alatt”.

Oláh Katalin Kinga: Édesapámnak, születésnapjára emlékező érem a máriaremetei kilátással
(2002, bronz, átmérője 11,5 cm)

OLÁH JÁNOS

Elérhetetlen föld

*Itt lakom a barnasisakos dombok oldalában,
mint egy ezüstbalta, olyan fehér a házam.*

*Kint esik az eső, az ágak között
meg-megbotlik, csontjai lehullanak a földre.*

*Én a szobámban ülök egy háromlábú széken,
körülöttem szerszámok porosodnak.*

*Gondolataimban, mint egy mély folyóban,
lesüllyednek az emlékezés roncsai.*

*Ismertem egy kovácsot, sokszor jártam nála,
én is vertem a vöröslő patkót.*

*Tudtuk, milyen engedetlen a vas.
Néha kiültünk a küszöbre,*

*a térdünkre könyökölve
beszélgettünk.*

*Nem volt a szívünkben semmi,
ami kioltotta volna*

*az évszakok roppant illatát,
míg a domboldal*

*száraz füvei közül
néztük a robogó fellegetet.*

OLÁH MÁTYÁS
Még mindig kedd van

Még mindig kedd van. A tea már kész volt, épp meg akartam kérdezni Adélt, vihetek-e a zöldséges kukoricadara-lepényből... Én mentem volna reggel a kettős belgyógyászat 17-es szobájába... 74 éves volt. Mentálisan elsirattuk, amikor 2012-ben rákot diagnosztizáltak nála. Nekem pánikrohamom volt, a bátyámnak sztrókjja. Valószínűleg ez volt a gyász. Fizikailag, amikor megmutatták a proszektúrán. – Fotózni nem szabad! – mondta a boncnok, és kelleetlenül elhúzta a függönyt három másodpercre... Apa mint halott tárgy. Ehhez a végső állapothoz kezdett hasonlítani már több hónapja. Mintha megölték volna. Mintha csak egy film lenne, az esti krimi... De ez a valóság! Nincs többé...

Beszéltem vele a halálról pár hete. Mondtam, amit a NatGeo-n láttam erről, hogy a halott lelke felemelkedik, felülről látja saját testét, az orvosokat, az egész szobát. Aztán megpillantja az égi fényt, ahol nagy szeretet várja, elhunyt szerettei. És Jézus.

– Hülyeség! – mondta. – A teljes összeomlás, megsemmisülés. Az van. Az a halál... Elkoptam... és

nincs már itt dolgom... A falut akartam megírni, a faluban keringő történeteket, de most már mindegy.

A kórházban mindenhol ott volt a *Szent Biblia*. Mai nevén *Holy Bible*. Hátha egy elvetemült angolszász aláveti magát a magyar egészségügynek. Azt hiszem, ez az a könyv, amelynek az a varázsa, hogy olyan vastag és unalmas, hogy senki sem olvassa. Így legalább mindenki tisztelheti. Én túl sokat olvasom, de azoknak lehet igazuk, akik nem olvassák. Maradjon ez így. Kell, hogy legyen egy szent könyv, hogy szent maradjon valami, akármi.

Apa mint halott tárgy. A végtelenségig szerette a magyarságot. Pedig Oláh vezetéknevvel ez nem lehetett egyszerű. Ezt én is gyakran megtapasztaltam.

– Mit akarsz te ezzel a román-cigány neveddel? Mit magyarkodsz? – torkolt le pár éve egy magyarosított, ipszilonos kedves ember. De már általános iskolában odajött hozzám Kurbert Ákos osztálytársam: – Tudad, hogy az Oláh nem is magyar név? – Olyan meghökkentő volt a jelenet, hogy nevetni is elfelejtettem. Jobb, ha a személyes történetével foglalkozik az ember, amíg szélesebb közösség errefelé el nem gondolható. A felmenőimet például nem vitathatják, legyenek akármilyenek is. De ők nem akármilyenek voltak. Szupermenek voltak.

Oláh Mátyás: *Portré 1* (toll/akvarell, 20 cm × 30 cm, 2016), *Portré 2* (toll/akvarell, 20 cm × 30 cm, 2016)

OLÁH JÁNOS

Robinson

*A fiam falja a könyveket.
Nem mintha irigyelném tőle, de mégis.
Amíg én mosogatok, az ebédet melegítem,
szerelem az autót, festem a kerítést,
ő a Robinsont olvassa, és persze
jobban tud mindent, hogy mit
kellett volna csinálni a muskétákkal,
meg effélék. Közben azért mesél is belőle,
na, nem az egészet, arra
nincs ideje, olvasni kell tovább.
Szeretnék én is egy nyolcéves gyerek
erkölcsei szerint csak avval törődni,
ami érdekel, de nem lehet. Lassan
negyven felé járok, és nem fogyok ki
a kényeszerű tennivalókból:
takarítás, villanyszerelés,
üvegezés, deszkák és szögek...
Hiába várom, hogy egyszer
más intézze mindezt, se péntek,
se más nap nem sodor szolgát felém,
nincs miből megfizessem, s ha volna is,
feszélyezne, hogy segítségét elfogadjam,
inkább mindent magam csinállok,
mint eleinte ott a szigeten
az a szegény, szerencsétlen Robinson.*

Kéz a kézben

*Autóbuszsal
iskolából
hazafelé*

*ti jöttök ott
kéz a kézben,
három manó.*

*Fölnőttök majd
ti is, aztán
elkerültök,*

*mint apátok,
gond és munka
foglya lesztek.*

Oláh Jánosról és műveiről 1978–2015 között

November huszonnegy: éppen egy hónappal a legszentebb este előtt születni, amikor még az Advent édes várakozása sem deríti fel a sűrű sötétet – megtisztelő küldetés, Isten magasrendű bizalma. Élni és alkotni úgy, hogy az *eljövendő* reménysugara sem öltött még testet: nagy próbatétel. Én csak tudom, János. Hiszen egy napon születünk, bár tíz év különbséggel. Önerőből, közvetlen angyali segítség nélkül küldtek talpon maradni, s ami ennél is fontosabb: talpon tartani másokat is. Nincs karácsonyi csillagfény a bölcső fölött, a gyertyák lángocskája is alattomos huzatban rebeg. A csönd – kinek ellenség, kinek barát – megtalál. Van, akit elnyel üressége, de van, aki ezt az űrt éppenséggel képes betölteni. Ahogy szépséges mini-esszédben írtad: „ne hagyjunk ürességet magunk mögött”. Erős ember kap csak szinte erőn felüli feladatot, amihez *menetközben* szerez újabb és újabb energiát. Már csak ilyen az Élet Ura: ilyen szigorúan szeret, nehéz leckékkel okít. Mintha azt mondaná, Néked, te novemberi férfiú, *Te magad* világíts, derítsd fel a homályokat. Kaptál hozzá tehetséget, nem is keveset. S az se szégyen, ha néha elgyengülsz ebben a káprázattal teli utazásban, mert a panasz a lelkedből hiteles őszinteséggel fakad fel: „Éjszaka van. Senki se vár. / Patkó koccan: kici-kocc. / Fényt, meleget közeleg már, / aki hoz, de jaj, ki hoz?” (*Hajnal felé*)

Tudod Te, Ki az. De szerencsére nem elkoptatott frázisokkal nevezed néven. Érzed a törvényt: bármily fekete, nem tart örökké az éjszaka. S miközben birkózol magán-árnyaddal, nem zárod ki a külvilágot. Keserűen látod a valót, a nemzeti veszélyeztetettséget: „A történelem gégemetszett csöndje / rejti előlünk a hallgatag hóhért. / Hurok árnya vetül az anyaföldre. / Milliárdokért öl vagy csak bagóért?” (*Rapsic-hurok*)

Egy rózsaszál a puszkacsőben című novelládban ott sejlik (számomra) a finom példázat: a nyers realitás, az öldöklés világának talán éppen a csakazértis-szépségű, törekeny művészet mond nemet. Tudod, a lét lámpalázában égve: „– másnak látszik az egész odafönről –, / meghalsz, és végül majd az is elég lesz.” Érzed a Föld és Ég közé feszített ember tragi-

kumát: „ürbe tapogatózó lélek, / de test-kerékbe törve élek” (*Dadogva vallom*).

Mégis – most, akarva-akaratlan –, mérleget készítve ezen a jeles napon – látnod kell: a küzdelmek, fájdalmak ellenére, vagy éppen ezek segítségével, *teljesre* formáltad sorsodat. Hűséget találtál a szerelemben, testednek-lelkeidnek-szellemednek igazi társat. Gyermekedek mindhárman művészek lettek; eredeti, öntörvényű alkotók. Van házad, a kertedben gyümölcs és virág. Van hazád, amit szeretsz, és ami viszont-szeret. Egy összetartó irodalmi közösséget viselsz a válladon. Prózaid olvassák, verseid idézhetők, gondolataidat befogadják. *Folyamatosan* nőttél, s oda jutottál, hogy baráti vallomással én is köszönhetlek, te délceg hetvenéves: köszönjük Neked, többek között, a magyar líra feledhetetlen négy sorát: „Valahol a csöndben / dermedt, hideg jászol, / az önfeledt ködben / elveszeten játszol” (*Vak lelkek*).

Nem elveszeten, János. Megtalál az Isten. Talán már meg is talált. És halálosan komoly játékaidban gyönyörködik.

JÓKAI Anna: *Jánosról – Jánosnak* (= „...mint egy mély folyóban”. *Antológia Oláh János 70. születésnapjára*, Széphalom Könyvműhely, 2012, 72–73.)

***

Oláh János verseiben kétely, keserűség, reménytelenség fűzi egymásra mogorva képeit. S ha a rosszkedv már-már kötelezőnek is látszik nemzedékünk költészetében, semmiképp sem pusztá divat, ami a modorosságnak járó szociológiai kézlegyintéssel intézhető el. Különösen nem az Oláh Jánosé, hiszen alig van köztünk olyan, akiben kérlelhetlenebb a gondolkodás és a mesterség igényessége. Bárhol üssük fel remek regényeit, a *Közelt* és a *Visszatérést*, egyetlen oldalukról annyi végleges pontosságú kép támad ránk, amennyivel más író egész aszályos évadot is ki tud húzni. Ha valamiért nehéz olvasni ezeket a regényeket, az az intenzitásuk, ami szinte egy pillanatra sem engedi, hogy lazítsunk, hogy kellemesen megpihenjünk. Mintha kanyargós sziklaágyakba kényszerített, sokszólamú zuhatagot hallgatnánk egyvégtében, sosem adhatjuk át magunkat a mondatok kiszélesedő, nyugodt derűvel ömlő folyamának, a mélység fölött bájosan csevegő felszínnek.

Ez a művész, aki oly sokunk számára volt mindig az öntörvényűség mintája, aki az egész nemzedékün-

ket fogadó közöny és ellenségesség hosszú évein át egy kínai bölcs rendületlenségével és derűjével rótt napjait a Honvéd és a Közgáz dzsúdótermei, az íróasztal és a családi élet helyszínei között, így kiált fel egyik versében: „Szemet vetni, így letaposva, nincs mód / távolabbra [...] / e szeretetre méltatlan világban.” Egy másikban pedig: „Agyad lejárt napok csavarhúzója, / feszülten, hosszan semmire se vársz.”

Megtört volna, eltört volna itt valami? Valóban méltatlan volna a szeretetre ez a világ? [...]

Az itt fellelhető szorongásnak van egy ellenvilága Oláh Jánosban, s ez a gyönyörű lebegésű és burjánzású természetversekben szólal meg újra meg újra, a *Földemben*, az *Elérhetetlen földben*. Ez a világ is a gyermekkorból és a faluból bukkan föl: s ez az a műzsi forrás, melynek anyaöl-termékenysége, teremtő ragyogása Oláh egész művészetét táplálja. A kardinális kérdés, amit mindnyájunknak, neki is feltesz az idő: mibe, hogyan transzponálható ez az animaforrás, a gyermekkor és az ifjúkor után, az élet derekán, a dantei fordulóban. Az évek múlásával egyre fogy az esély, hogy pusztán a külvilágban leljük fel mását e belső energiának, ha képeit onnan s a róla való emlékeinkből kölcsönözzük is.

A külső valóság érdes üressége egyre erősebben szorongat bennünket, s ha az író, mint annyian hiszik, pusztán annak a bele-vettetésünknek volna riportere, Oláh Jánosnak meglenne minden oka, hogy a bekerítettség, az eltaposottság, a kifulladás jelentéseit küldje nekünk verseiben. „Család, gyerek létére lesve / zsarol meg minden védtelent, / mint cinkosát a számító világ” – mondja a *Nem kéne félnem* című versben. Ez a hang Szabó Lőrinc verseiben tűnt fel oly gyakran a harmincas években, az este hazaroskadó, végsőkéig kiszipolyozott értelmiségi bérmunkás fáradt panaszaiban, aki se ajándékot, se kedvet nem hoz a családnak. [...]

A sámán magára maradt: a szó visszhangtalan, s a csömörlött emlékezet lyukas szitáján alig akad fenn valami. A kiüresedett világ eltaposná őt, s egyetlen menedékének a belső száműzetés látszik. Úgy vélem, az Oláh-versek keserősége és otthontalanság-élménye nem a gyermekkori szorongásból, hanem a visszhangtalanságból fakad fel, és sötétíti be az égboltot.

Ez a visszhangtalanság nagyon is valós szituáció. Nem merő véletlen, nem egy életrajz anekdotikus részlete, hanem, mondhatni, nemzedéki sors. És kevesen szegeztek vele szembe ambiciózusabb művet,

mint Oláh János. De úgy tetszik, mindhiába. A *Közelt*, amely az elmúlt két évtized egyik legizgalmasabb és legmélyebb prózakísérlete, szinte teljes hallgatás fogadta itthon. Az egyetlen lelkes üdvözlés és átfogó méltatás Londonban kelt, és Párizsban, az Irodalmi Újságban jelent meg. Határ Győző, mai irodalmunk kevés figyelmes és elfogulatlan olvasójának egyike, vette észre, hogy milyen igényes vállalkozás ért révbe e könyvben – s tegyük hozzá, folytatásában, a *Visszatérésben*. Itthon, ezt tudjuk, csak recenziósek vannak, kritikusok alig, s az ÉS érdemes recenzió annyi *eszmei mondanivalót* tudott kiizzadni a könyv kapcsán, hogy, úgymond, költőnek nem szabad regényt írnia. A versek visszhangja sem sokkal jobb – de itt Oláh osztozik megannyi kiváló költő sorsával, sorolni most fölösleges volna őket. [...]

Oláh János egyike a sajnos keveseknek, aki 1989-90 után az új történelmi helyzet lehetőségeit felismerte. Most meg lehet mutatni leplezetlenül a kommunista diktatúra éveinek elmondhatatlan történeteit. Meg lehet írni kegyetlen nyíltsággal azt, amire még 1988-ban is inkább csak utalni lehetett. Nemcsak hogy lehet, de régóta halasztott erkölcsi adósságunk ez, amit törleszteniünk kell, amit valakiknek, valakinek törlesztenie kell a nemzedékünkben.

Ilyen hát a *Vérszerződés* című novelláskötet világa. Nyomasztó, felkavaró. Célja a pontos rögzítés – a kegyetlenség és a kisszerűség megörökítése. Feloldást, katarzist ez a könyv ritkán ad. A novellák dramaturgiája a politikai dramaturgiát követi: itt nem lehetett győzni negyven éven át, mondja Oláh. S ahová a politika keze elért, ott, tudjuk, alig-alig lehetett, de falun a legkevésbé.

Spirituális, intellektuális menekvés, netán győzelem alig nyílik e történetekben. A túlélési, kitörési, lázadási kísérletek elvetélnek, megaláztatásba és pusztulásba vezetnek. Ez a könyv a *Szegénylegények* elvontabb konstrukcióját viszi vissza a mindennapi valóságba. Azt mutatja meg minden érzékletes részletében, amire Jancsó és Hernádi kegyetlen parabolája csak utalni tudott. S ezt akkor, 1966-ban, nem is lehetett másképp. Az a film így is egy korszak jelképévé lett. Most viszont eljött a krónikások ideje, a részletek elmondásának ideje, a látszólag jelentéktelen, de hitelességükben monumentális részleteké.

A teljes vég a spiritualitás feladása: ezt sugallja a könyv talán legszebb története. A harmincas éveit taposó, életerős gazdának, Gajzágónak elkötik az állatait a „tsz-agitátorok”, míg őt magát belépési nyilat-

kozatra kényszeríti a tanácselnök a városházán, valódi fogságban. A rátarti gazda egész élete műve omlik össze egyetlen éjszaka alatt. E mélyponton, a világból dűltan kiszaladva, kiszökik száján az átokpanasz: „Nincs isten” – kiáltja. Fejszével esik a faluvégi tölgyfakereszt tövének, s amikor feléje zuhan a kínhalált szenvedett Krisztus súlyos képmása, nem ugrik el. Így fogadja a halált, amelyben talán mégis megváltja őt a megtagadott Isten.

KODOLÁNYI Gyula: *Oláh János, háromszor*, részletek (= OLÁH János: *Por és hamu*, Magyar Napló, 2002, 115–117., 119., 126–127.)

***

„Vak lelkek zenéje, / döbbenet sírása, / vallatottak vére / hét lakatra zárva” – Oláh János álmában is éber, a vak világban is látó költőként, „a történelem gégemetszett csöndjét” megtörve, kimondja a már-már kimondhatatlant. A szókimondás bátorságával teljesíti költői hivatását: nem hajlandó „rejtteni előlünk a hallgatag hóhért”. A „Magyar Október” évadán tömör sorokba sűrített, atlantiszi mélységeket sejtető mondanivalója a történelmi áthallások élményszerűségével idézi meg a múltat. „Gondolataimban, mint egy mély folyóban / elsüllyednek az emlékezés roncsai” – írja.

„A mai, zajbódulatba, kommunikációs kényszerbe felejtkezett ember” olyanképpen menekül a maga magát önmagával és a valósággal szembesítő csöndtől, miként Ady Endre lírai hőse „Jó Csönd-herceg” elől. Oláh János gondolatmenetét követve, a Prédikátor könyvének „korszerűtlenné” vált bölcsességére lyukadok ki, mely a lelkiismeret kényszerítő erejével köti a lelkünkre, hogy: „ideje van a szólásnak” (Préd. 3,7).

Meggyűlik a baja az embernek ezzel a bizonyos „szólással”. Inkább a „tiltott”, mintsem a „tűrt” vagy a „támogatott” kategóriába esik. Adott korban maguk a költők is a „ne szólj szám, nem fáj fejem” bölcselkedő közhelyének szintjére süllyedtek vissza. Jobb híján, netalán még elméletet is gyártottak a „sokatmondó” hallgatás vagy a zajos semmitmondás magyarázata- és mentségeképpen.

De nemcsak a múlt elhallgatásáról vagy a történelemhamisításra szocializált közvélemény által elvárt – cinkos – megmásításáról beszélhetünk. Mert, íme, a „vad jelen” sem fest másképp. „A világkormány

pénzéhes, buta gögje / rapsic-hurokként szorul a nyakunkra, / habár tiszteltük, most fuldoklunk tőle” (Oláh János).

Most viszont hadd szálljak ki a Költő szabadon válogatott verseinek szövegekörnyezetéből. De akkor is megmarad az ihlet, mely elvezet a jelen valóság vizsgálatához, az Úrhoz és az Ő prófétáihoz. El a „pásztorokhoz”, akikhez „lőn az Úrnak beszéde”, az Ezékiel könyvében, imígyen szólván: „Így szól az Úr Isten: Imé, megyek a pásztorok ellen, és előkérem nyájamat az ő kezükből...” (Ez. 34). [...]

Mert ezek a „pásztorok” mi magunk volnánk: a lekipásztorok – a szó szoros értelmében –, valamint a „bölcsek”, az „írástudók”, az „ároni nemzetség”, a próféták és a királyok – a szó bibliai értelmében. De – mai olvasatban – köztük tartoznak mind a politikusok, a polgári és egyházi vezetők, a miniszterek és államelnökök – szóval mindazok, akiknek kezére Isten emberi sorsokat, közösségeket, településeket, országokat és nemzeteket bízott...

És igazán nem utolsósorban, sőt, elsőképpen a „pásztorok rendjébe” tartoznak: az írók, a költők. Ennek a hivatásbéli besorolásnak nagy hagyománya van a magyar irodalomban. Nem véletlen, hogy irodalmunk és történelmünk fősodrát a nemzetileg elkötelezett, „irányzatos” szépirodalom „lánglelkű” képviselői képezik. Jobbára ugyanez mondható el a magyar művészet valamennyi területére vonatkozóan.

Bennünket, mai „pásztorokat” szólít meg, von kérdőre a Próféta, aki hamis próféták sokaságának ellen-árjával szemben halad a maga istenes útján.

TÖKÉS László: *A költő a lét pásztora*, részletek (= „...mint egy mély folyóban”, 149–150.)

***

Oláh János mindhárom műnemben maradandót alkotó, változatos élmény- és érzékenységformákat tárgyiasító, sokoldalú szerző. Szívesen olvasom líraisággal gazdagon érezett szépprózai műveit, például a 2011-ben megjelent *Száműzött történetek* roppant karakteres, remekbe szabott novelláit. A nagy felidéző és megjelenítő erővel bíró, atmoszféricusan is jelentéses novellafűzér emblematis darabjai (*Májusi por; Isten báránya; Az intéző háza; Az éjjeli gyors; Hajnali madárszó; Kutyakomédia*) a nyelvi gyönyörűségen túl az utóbbi évtizedek szívszorítóan pontos és hiteles látóletét adják. Jó okkal idézhetjük Deák

Ernő Bécsi Naplóban olvasható recenziójának értő és találó szavait: „A *Száműzött történetek* kíméletlen mérleg, leszámolás közel fél évszázad szervezett örjögéseivel. [...] Oláh János történeteivel visszahozta a száműzött évtizedeket, amikor nem volt elég a hallgatás, felejteni kellett. Nem értékel, és főként nem ítélkezik, csupán korhú krónikásként emlékezik és emlékeztet.”

A lírához kiváltképpen kötődő emberként számomra a lehető legnagyobb öröm, ha egy versben a nyelv otthonosan lakja a formát, mert ezáltal magam is otthonosabban élem meg a világot. A létezés izgalmával ható nyelvi intenzitás, a misztériumszerű megszólítotttság és megajándékozottság semmihez sem fogható, atavisztikus mélységekből feltörő élményét Oláh János versei által többször is átéltem. A korábbiak közül *Katonák; Lázadók; Három égtáj; Térképeink*, az utóbbiak közül *A gyolcson át; Olyan nehéz; Szabadság; Késő napraforgó; Pincszéri elégia; Hajnal felé* című opusaira gondolok leginkább. [...]

Oláh János 1994 után szerkesztőként, kiadóként és irodalomszervezőként több ember munkáját végezte el. Mintegy újfent igazolva a *Faust*-ban olvasható szentenciát: „A törvény alól, mely az élöket sújtja, / Csak az szabad, ki magát fölülmúlja”. A Magyar Napló főszerkesztőjeként sok-sok támadást, nem egy végzetesnek tűnő fojtást, lábkisöprést és leszorítást hárított, mígnem a folyóiratot a kortárs irodalom egyik legrangosabb, széles körben ismert és megbecsült orgánumává tette. Az újítás hagyományát a hagyomány újításával ötvöző, nagy ívű és tág horizontú szerkesztői koncepció eredményeként válhatott a lap az összmagyarság létgondjait és sorsproblémáit reveláló erővel és egyetemes érvénnyel kifejező szellemi műhellyé. A Magyarfalutól Clevelandig, Oslótól Buenos Airesig szemlélődő folyóirat főszerkesztője méltán érezheti magáénak a Kányádi Sándortól ismerős hitvallást: „Aki megért / s megértet / egy népet / megéltet”. Vagy ahogy Oláh János vallomásában olvashatjuk: „Mondják, ügyesen lavíroztam a ránk zúduló kartácstűzben, azért nem sülyedtünk el. Nem így van. Gyöngeségem ellenére az ügy, a népi irodalom iránti elkötelezettség tartotta meg a Magyar Naplót. Az én érdemem csupán az, hogy kitartottam.”

KÖDÖBÖCZ Gábor: *Hit, hűség, helytállás. A Partiumi Író-tábor 2012. évi irodalmi díjával kitüntetett Oláh János köszöntése* (= „...mint egy mély folyóban”, 86–88.)

***

Vannak jól szerkesztett, simán folyó regények is, amelyeket ásitva lapozhatunk, amelyekből nemcsak gondolat, de még szín, még hangulat sem marad az olvasóban, s lehetnek darabosabb, érdekesebb írások, amelyek nemcsak ébren tartják, de meg is gyötrik az olvasót; egy ideig még aludni sem hagynak a megszokott közömbösséggel. Oláh János új regénye, *Az örült*, ilyen könyv. Barátságból kezdtem olvasni – a költő újabb prózai kísérleteként –, s hamarosan úgy éreztem, hogy a kitalált történet a legvalóságosabb életről beszél. Egy nemzedék, vagy legalábbis egy értelmiségi réteg életéről; olyan forró indulattal, olyan mélyrenézéssel szándékkal, ahogy erről a rétegről, illetve nemzedékről eddig még nemigen beszélt regény.

A regény fiatalembere vidékről kerül a főváros egyetemére, kuláklis gyermekkori emlékekkel. Egyik Pest környéki rokona istállóból elkerített odújában lakik, lehetetlen körülmények között. Innen indul elfogadható albérletet keresni, ugyancsak a külvárosban, az Illatos út környékén. Szerencséje van, talál is. Pillanatokra még reménye is kelhet: rendes bérlője lehet majd a lakásnak. Ám a dolgok másként alakulnak: ki akarják fosztani még reményeiből is. Nem nyerheti meg igazát – a végén akár gyilkosságot is kiálthatnának rá.

Ki ez a fiatalember? Ki ez a Süket névre hallgató bölcsész? Késett magyar Raszkolnyikov? Lázadó? Örült? Vagy akaratlanul is gyilkos? Nem gyilkos, nem örült; igazában nagyon is békességre vágyó, a kétkezi létből az értelmiségbe törekvő fiatalember. Elődjeit, a mélységből napfényesebb magaslatokra törekvőket ábrázolta már korábban is irodalmunk; különösen a fényes szellők szárnyán indulókat. Oláh János embere azonban más időben, a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején keresi a maga helyét, más emlékekkel, más körülmények között. Hús esztendővel idősebb bátyjai még a világmegfordítás lehetőségét vélték érezni – ő a cselekvés korlátozottságát, sőt, a tehetetlenséget érzékeli; elődjeit melegítették a gyermekkori emlékek – ő még szűkebb családjá múltjából is csak keserű mozzanatokra emlékezhet. Egyedül áll a világban, már-már olyan egyedül, mint az ürbe kivetett sejt. Ezért is érzékeli olyan fokozottan az élet kicsinyes és rettenetes mozzanatait. Ezért is lát mindent felfokozott indulattal. Az az indulat munkál benne, mint az első *Elérhetetlen föld* lírájában; a kudarcok élményével, a veszteségek káoszával

fűtött indulat és a gonoszságnak, az embertelenségnek olyanféle megvetése, amely Petőfi *Őrültjében* lobogott, amikor a levegőbe akarta repíteni a világot.

Talán a regény címe, *Az őrült* is erre a *Felhők* kor-szakbeli petőfis igaz emberi indulatra utal. Ezzel az indulattal ábrázolja Oláh János a maga Süket Sándora útját. Persze, az ő embere nem ás le a föld mélyébe, csak albrétet, csak lakást akar szerezni; csak tenyérnyi helyet magának a nap alatt. S még ez is reménytelennek tetszik sokszor előtte: anyagi háttér és társadalmi kapcsolat nélkül – úgy véli – nincs boldogulás; az önmagához való hűség inkább teher; az előrejutás nélkülözhetetlen feltétele a hasonulás a felettesekhez. Ezzel a keserűen néző szemmel közvetlen környezetében is szükségképpen a riasztó dolgokat veszi észre: akikkel találkozik – lányok, pincérek, rendőrök, orvosok –, szinte valamennyien gyarló emberek. Még a tájnak, a városnak is inkább a riasztó foltjain akad meg a tekintete: a hideg mezőkön, a málló tűzfalakon és a szemétszagú lépcsőházakon. Tűnődő, elmélkedő hajlamú; gondolatok, érzések lebegnek benne – tudna szállni is, de az adott körülmények között csak arccal zuhanhat a kövezetre. [...]

Oláh János regényének, mint jeleztük, megkülönböztetett jelentősége van a közelmúlt ifjúságáról szóló írások között. A hatvanas, hetvenes évek jobb szociális körülményű fiataljairól mások is írtak – a csellengő hősök ennek az ifjúságnak a közérzetéről beszéltek –, de mára már eléggé elhalványodtak a jelen közvetlen ábrázolására törekvő szándékok; többen a lektúr felé oldalaznak, mások a történelem tájain cserkésznek. Oláh János makacsul kitart a jelen faggatása mellett. Már korábbi életrajzi regényeiben, a *Közelben* és a *Visszatérésben*, túl a személyes emlékeken, egy generáció meghatározó élményeinek a felderítésére is törekedett, s új regényében, *Az őrültben*, az önéletrajzi elemektől nagy mértékben elszakadva, fikciót formálva, nemzedékregény megteremtésére tett kísérletet.

CZINE Mihály: *Oláh János: Az őrült, részletek* (Jelenkor, 1984, 606–607.)

***

A *Közel* különös szintézist valósít meg, s bármi paradoxul hangzik is, nem tudnám jobban megközelíteni a permanens tudathasadás kultúrszintézisét.

Oláh János egyetemet végzett intellektuel, maradtalanul magába szívta a főváros sajátos, főlányes,

refinált intellektualizmusát; ugyanakkor sohasem szakadt el somogyi gyökereitől, attól a falusi világtól, amelynek nyelvét, ha akarja, bármikor újra beszéli, gondolatvilágát, ha akarja, kapcsolókattintással behangolja.

A *Közel* a gyermekkor beutazása, a Nagyberkiben született somogyi kisfiú felcseperedésének tudatregénye; távolról sem a gyermekkor nosztalgias felsugárzása, sem nem móríci, realista színekben tartott gyermekkori anekdoták füzére.

Egyrészt azzal, hogy tudatregény, máris, ha akarja, ha nem, szakítania kell nemcsak a külső világ leíró realizmusával, de még az elbeszélés „bejárt”, realista kényelmével is; másrészt a tudatfolyam minél közvetlenebb, szinte telexes „áttételében” olyan stíláris újításokat hoz, amelyek a mai magyar irodalomban ismeretlenek, vagy kuriózumképpen fordulnak elő csupán.

Már legfőbb ideje, hogy meghonosodjék, és teljes polgárjogot kapjon a modern magyar irodalomban is [...] különböző tájnyelvek kvázi-kodifikált átírása – amelyet oly bőséggel használ alakjai jellemzésére a modern angol széppróza. [...]

A regény prózaversre emlékeztető szabad lengésével, bartóki kontraszthatásaival, és nem utolsósorban a teljes beleélés alázatánál fogva – sodrásával, váratlanságaival – magával ragadó és meghökkentő. Elszakad a szokványos regényelképzeléstől, bebizonyítja, hogy a lehető legsubjektívebb a legegységesebb, a legteljesebb érvényű.

HATÁR Győző: *Lélektani nagytakarítás*, részletek (Irodalmi Újság, 1978. január–február)

***

Oláh János 1968 és 1975 között íródott *Közel-Visszatérés* című regénye a magyar próza megújításának megkerülhetetlen, sikeres kísérlete, s így bizonyos vonatkozásban a posztmodernként meghatározott prózairányzatnak is egyik első és egyik legkiemelkedőbb alkotása. (Posztmodern? Abban az értelemben, ahogy Edward Stachura *Szekercelármája* vagy Leopold Buczkowski *Fekete patakja* is „előhírnökei” a lengyel posztmodern prózának.) [...] Az 1977-ben megjelent *Közelnek* még volt visszhangja – a legelismertőbb méltatást Határ Győző írta róla „odakint” –, az 1979-es *Visszatérést* már teljes csönd övezte, akár csak – Czine Mihály méltatását kivéve – *Az őrült*

című, 1983-ban napvilágot látott regényt is. Mi lehet Oláh János következetes agyonhallgatásának oka? Vélhetően elsősorban az, hogy az általa megújított próza eszközeivel a kolhozok nevezett újkori rab-szolgalepre üzött magyar parasztság, a szétvert magyar falu, elüszkösített közösségi erkölcs, a tartás, jellemét feladó, a kommunista diktatúrának kiszolgáltatott egyén drámáját jelenítette meg kegyetlen nyíltsággal. Való igaz: egyetlen jó szava sincs a Rákosi–Kádár-rendszerrel. Benne a magyar társadalom tömeggé, a magyar nemzet lakossággá züllesztésének kíméletlen, de a pusztítást illetően jól megtervezett gépezetét látja, láttatja. És azt, hogy a hatalmi mechanizmus működtetésében a felelősség végső soron az értelmiséget terheli. Az idevágó – egyébként az 1920-as évektől már közkeletű „árulási” – tételt az író legbeszédesebben *Az őrült* című regényében bizonyítja, amely a konszolidációként dicsért hatvanas évek alságos világában vergődő, a Kádár-korszak kihívásaira nemcsak nevében, de valóságosan is Süket (Sándor) drámaiságában groteszk kálváriáját írja meg.

KOVÁCS István: *Az ezredelő magyar prózairásának Brueghele*, részletek (= *Újrealizmus és modern népi-ség a mai magyar irodalomban*, Magyar Napló, 2015, 169–170.)

***

A *Közel* szűk szakmai körökben, legalábbis azok körében, akiket én, mint hozzám közel álló írókat számon tartottam, aratott némi elismerést. Még a kiadó nívódíját is megkapta, amely első prózakötetről lévén szó, nagy megtiszteltetésnek számított. A leginkább értő és talán túlzottan is elismerő írást Határ Győző közölte róla a párizsi Irodalmi Újságban. Egyik levelében pedig azt írta, hogy annyira belemerült a *Közel* olvasásába, hogy megfélekedve magáról, még a wimbledoni tejesembernek is magyarul akart fizetni. (Ezt a kijelentést, azt hiszem, most már életem legnagyobb irodalmi elismeréseként kell számon tartanom.)

A tájszólás, amely az egész könyvet átítatja, Határ Győző számára, aki hasonló közegből szakadt ki, a gyomai tájszólás otthonosságát idézte fel. Ami másokat idegenkedésre ingerelt, a tősgyökeres pestieket éppúgy, mint a tájszólást éppen hogy levetett vidékieket, őt, a soknyelvű világfit meghatotta.

Egy másik levélre, Réz Pál levelére emlékszem még, aki azt írta: lehet, hogy könyvem sokak számára Veres Péter reinkarnációjának látszik, de ő azt gon-

dolja, sokkal inkább Proust kezenyoma fedezhető fel rajta. Talán azért is maradtak meg bennem Réz Pál szavai, mert biztos kézzel tapintotta ki a könyv irodalmi ihletforrásait. Veres Péter remekműve, a *Számadás* és Sinka István *Fekete bojtárja* volt valóban az a két távoli csillag, amelyek ennek a könyvnek az első szavait kicsalták belőlem. Az csak természetes, hogy *Az eltűnt idő...-t* fordító Gyergyai Albert által somogyi szavakkal újjávarázsolt francia mondatok zenéje, utánozhatatlan íze is alakította irodalmi ízlésemet.

Ha már az irodalmi minták keresésének ingoványos terepére tévedtem, a francia új regényt is meg kell említenem. Talán a közelség élménye is innen adódik. Az a szemlélet, amely pórusaikig kinagyítva mutatta meg a tárgyakat, új értelmezési lehetőségekre hívta fel a figyelmemet. A történetek, amelyeket ez az objektív megközelített – gyilkosságok, utazások –, számomra érdektelenek voltak, de a látásmód az általam ismert világ számtalan eddig rejtett titkára nyitotta rá a szememet.

OLÁH János: *A Közel születése és utóélete*, részlet (= OLÁH János: *Közel*, Magyar Napló, 2014, 536–537.)

***

Az *Elérhetetlen föld* teremtésének kezdetén nekem Oláh János volt a születő és látható legenda, akinek versének címe Nagy László biztatásával költői csoportot, a „Kilenceket” emelte föl. Nekem ő volt a költő és cselgáncsbajnok, aki egyszer a hatvanas évek végén, nem tudom már, hogy milyen hónapban várakozott a csepeli Munkásotthon előcsarnokában, közel a bejáratához. Ott állt, rezzentelenre csiszolt arcával, mint egy kizsúrizett márványszobor. Én akkor éppen érettségizett kocsikísérő rakodómunkás voltam, irodalmi estre gyülekeztünk, az Olvasó Munkás Klub estjére, amikor jött, mi az, hogy jött?!; egyik pillanatról a másikra ott volt Tamási Lajos, akiről tudtam, hogy 1956-ban szíves élő verset lüktetett, hogy piros a vér a pesti utcán. Tamási Lajos, aki akkor 45 évesen nekem a Nagy Történelmi Öreg volt, aki Édesapámhoz hasonlóan nem csak versekben élte meg a csepeli vas gyötrelmét.

A várakozó Oláh János és az érkező Tamási Lajost talán megbeszélte vagy véletlen találkozása, az a néhány pillanat örökmozgó némafilm bennem. Ezt mutatja: Tamási Lajos megáll a márványszobor előtt, kicsit oldalra hajol, mint aki mereven ellenszegül, és

a szemével óvatosan elhajt egy feléje lebegő súlyos mondatot.

Mit mondtak, mit nem mondtak egymásnak, nem tudom. Azt igen, és ez máig jelet hagyott bennem, jelet hagyott Oláh János befelé forduló tekintete, és mintha egy drámai végkifejlet nézője lennék, úgy ütött meg a fölismerés: ez is a versbéli ötödik alabárdos, ez is tényleg meg fog halni a királyért, és míg a többiek letörlik arcukról a paradicsomvért, addig ez az Oláh János bele fog halni az igazába, mert ez az ember komolyan, halálos komolyan él, érez, gondol és ír. [...]

Oláh János könyvének száműzött történetei a fenyegetettség kordokumentumai: hogy romlott meg, hogy esett szét egy egészséges élet, egy közösség, miféle hatalmi téboly és hipnózis gyöngített és ölt ki emberi érzést, veszélytudatot. Elvadult indulatok gyűnyanya sűrűsödik a brutális és végzetes élethelyzetekben, gyilkos ösztönök habzása a háború utáni gyötrelmekben, kényszerekben: téeszésítés, erőszakos begyűjtés, az ávó kínzó, vallató pincéi, a forradalom utáni émelyítő árulások, és a konclesők diadala, mámora. Legyen az a Színészkirály vagy a reménytelen sorsból kiszakadni akaró, megalázott parasztember, sorsuk azonos volt: a történelmi bűnözők, a Nagy Mutatványosok és vérgőzös szolgahada elől nem menekülhettek. [...]

Oláh Jánosra vár a mai és a holnapi Örvényes is, a szegénységben, adósságcsapdában vergődő mai magyar falu és város, tanyavilág és a világváros is, a magányos életek, családok és közösségek, hogy a mai látélet drámában, filmen, novellában és versben figyelmeztessen és fegyelmezzon: dolgunk van a világban, az elérhetetlen föld bővületében, az elérhető föld védelmében, „a barnasisakos domb oldalán”, ahol nem lehetünk csak krónikásai, csak nézői és olvasói életünknek, országunknak, történelmi hazánkunknak.

LEZSÁK Sándor: *Az elérhető föld védelmében*, részletek (= „...mint egy mély folyóban”, 94–96.)

***

Ritkán azonos annyira költő a verseivel, mint Oláh János: darabos, sokszor még a rím és a kép „cifraságát” is messzire kerülő poétika volt az övé fiatalabb korában, érdes versei mindig az anyag, a társadalom, az erkölcs mozgásait képezték le valamilyen formában, s főleg azzal váltak létszerű képződményekké, hogy állandóan a „szabadságelégtelenség” személyes

és közösségi érzése pulzált bennük. Az *Elérhetetlen föld* című antológia Oláh-opusai, a *Nagyító fény* című válogatott kötet versei valamiképpen mindig „légszomjas” szövegek. S nem sokat változott az Oláh-vershabitus a közelmúltban sem.

Vagy mégis?

Megleptek a költő versei a Kortárs 2012/7–8. számában. A korábban egzisztenciálisan és szándékoltan rusztikus poétikájából csak ritkán engedő poéta mintha idősebb korára maga is áttért volna a jelenkori magyar költészetet uraló légiesebb, Nyugat-osan könnyed versretorikára. A *Titkok léte...* című, a fentiek értelmében megújított létversét a legszívesebben egészében ideidézném: „A lét iránt lobbant mohó szerelmem, / mint étkét vesztett tűzvész, véget ért. / Magtalan magként csírázik szívemben / a meddő kérdés, hogy miért, miért? // Lehet, hogy ez most már a búcsú perce? / Meg kéne végre mindent értenem. / Nagyúr voltam vagy csak világ lelence? / Földtam mindent: nem ér a nevem.”

Néhány sor, s mennyi finom, rejtett mélység, titok, utalás, kérdés. A rímeknek, a ritmusnak, a zenének itt hirtelen nagy szerep jut, s ez élet veszi a radikális halál nézőpontúságnak: a direkt jelentés síkján felvázolt ontológiára a válasz az előmlő elégia, a lemondás, s ez a válasz tulajdonképpen csak a születés és elmúlás kivédhetetlenségének, az örök távozás és visszatérés törvényének a tudatosítása, s az újabb kérdések lehetőségének a megsejtetése. Babits és Kosztolányi nyomdokaiban (vö. „a meddő kérdés, hogy miért, miért?”, „nagyúr voltam...” stb.), mintegy őket folytatva, továbbírva, s aláhúzva azt, amit a nagy elődök már korábban papírra tettek. Nevezetesen, hogy *az idő nem leli végét, s hogy van, kiről nem tudja senki, hol van.* (Lásd Babits *Esti kérdés*ét és Kosztolányi *Hajnali részegség*ét.)

S így ér össze a kezdet, ha nem is a véggel, de a vég sejtelmével. Mikor Oláh Jánosék debütáló antológiája, az *Elérhetetlen föld* 1969-ben megjelent, sokan mondhatták, gondolhatták: ime, egy nemzedék, amely már indulni is az „elérhetetlen földek”, ha úgy tetszik: a beletörődés, a középszer jegyében indul. Az újabb Oláh-versek nézőpontjából olvasva, az egykori antológiacím inkább a jó vers örök transzcendenciájára, kimeríthetlenségére, végső jelentésének elérhetetlenségére látszik utalni.

TÖZSÉR Árpád: *Ezüst balta*, részlet (= „...mint egy mély folyóban”, 153–155.)

OLÁH JÁNOS

Bornemisza óta

Magyar dalok

1

*Jöttek erre mások,
mentek erre mások,
hozták-vitték, amit tudtak,
sehol sincsenek.*

*Röghöz lehajolni,
ég alá kiállni,
nem árulás, nem is hűség,
akárki teszi.*

*Én is lehajoltam,
ég alá kiálltam,
hét határon át elűztek,
mégis itt vagyok.*

2

*Magyar országból,
édes hazámból
elindulok.*

*Magyar országba,
édes hazámba
visszajövök.*

*Magyar országból,
édes hazámból
bármilyen marad.*

3

*Ha nézek e mocskos földre,
ha nézek e tiszta földre,
ha érdemes, ha hiába,
innen kell fölállnom.*

*Vállamat súlyos égbolt,
vállamat a könnyű égbolt,
jól tudom, hogy nincs különbség,
megtöri hát végül.*

*Hazámra itt rátaláltam,
hazámat itt elvesztettem,
akkor is, ha megtagadnám,
föld tömi be számat.*

OLÁH JÁNOS

Nincs Isten

A bodzapuska, a kukoricaszár-hegedű, a csutkakatonák, a napraforgóbél-állatok, a madzagistráng, a nádparipa, a fűzfásíp, a gondtalan gyerekkornak ezek az észrevétlen, de nélkülözhetetlen kellékei mind innen kerültek ki, e faluszéli ház, az istállók, a szénapajták, a szérűskertek tájékaról, innen a Mici bárány, s később, a boldog gyerekkor betetőzéseként a kiscsikó is, Mirza. A csikó még ma is megvolt. Vén, megnyomorodott igásként, a háborúban kapott szilánktól lesántulva, de élt. Gajzágónak nem volt szíve vágóhídra küldeni. Úgy érezte, ha reggelenként, amikor benyit az istállóba, nem léphetne oda Mirzához, nem veregethetné meg a nyakát, nem volna többé ugyanaz az ember, amíg azonban így virrad fel a Nap, addig semmi sincsen igazán veszve. Jöhetett bármi, a föld mindent elviselt, és aki nagyon ragaszkodott hozzá, azt megőrizte. Gajzágó abban reménykedett, nem lehet másképp ezután sem. Bármilyen pletykák keringtek a faluban kolhozról, csajkarendszerről, ahol majd az asszony is közös lesz, nem hitt nekik, csak legyintett, nagyon, talán túlságosan is bízott a saját igazában.

Most mégis, a késői idő ellenére a szénaszínben vesződött az öregfejszével, ahelyett hogy odabent aludta volna az igazak álmát. A fejsze élet kikezdte már a rozsdá, a nyele összeszáradt. Gajzágó a fejét csóválta, majd munkához látott. Előbb éket faragott, hogy megerősítse a nyélben a fejet, majd előkereste a fenékövet, megpökölte, s térde közé szorítva a fejsze fejét, élvezni kezdett.

Eszébe jutottak a régi idők, a Cserehát, ahol erdeje volt neki is, mint minden valamirevaló gazdának. Egész télen oda jártak ritkítani, irtani. Fénylett is a fejsze pofája, mint a tükör. Azóta nemcsak a fejsze élet, az egész körülötte bozsgó világot kikezdte a romlás.

Az erdővel kezdődött. A Felszabadulás Erdőgazdaság vette, ahogy mondták, művelésbe, a gazdákat pedig kiebudalták belőle. Gajzágó nem tiltakozott. Hadd vigyék, ha annyira kell nekik, gondolta. Még reménykedett is, hátha beérik az erdővel, de tévedett.

Az agitátorok egy szép napon, éppen amikor befejezték a kinti munkát, és egy kicsit megpihenhettek volna, hozzájuk is bekopogtak.

A vidám, hangoskodó társaság a kaszagyárból jött, és többnyire fiatalokból állt. A tagjai inkább hasonlítottak parvenü, mindenben csodálkozó, mindent finnyásan lesajnáló városi kirándulókhoz, mint elvakult agitátorokhoz. Azonban így is meglehetősen kellemetlen vendégek voltak, talán még kellemetlenebbek, mintha durván előálltak volna igazi szándékkal. Ironizáló megjegyzéseiket Gajzágó nem is értette, mintha egy más bolygóról kerültek volna ide ezek a fiúk, lányok, ráadásul, ahogy elnézte őket, a szüleik ugyanolyan parasztok lehettek, mint az ő szülei. A túlságosan is naprakész, piperkóc színes zakók, pálmafás nyakkendők, a lányok rikítóan hupikék kardigánjai, a sárga, piros nejlonblúzok mind arra engedtek következtetni, viselőik mindenáron leplezni akarnak valamit, valamit, ami a félig elnyelt, de mégis unos-untalan előtolakodó tájnyelvi szófordulatokban, a szögletes gesztusokban, a szemük állásában akaratlanul megnyilatkozott, a saját múltjukat.

– Na, mi van, tata – ugratták a fiúk –, misére készül? – amikor szertartásosan átöltözve, sötét ruhában, fehér ingben megjelent közöttük. Szemtelenek voltak, de nem tegezték le. Ez is azt mutatta, bármilyen buzgón majmolták, nem idomultak még teljesen a városi szokásokhoz. Egyébként a csiricsaré öltözékükön kívül, s hogy mind nőtlen legények, facér lányok voltak, egyéb jogcímük nemigen akadt a tatázáshoz, hiszen korban amúgy elég közel álltak Gajzágóhoz, aki a kaszagyárban a harmincvalahány évével maga is fiatalembernek számított volna.

Nem úgy itt, a faluban, ahol, ha vasárnap délutánonként betért a kocsmába egy-egy kártyapartira, már rendre az öreg gazdák invitálták maguk közé. Miután apja eltűnt a háborúban, mint egyetlen munkabíró férfiemberre, minden rá maradt. Ebben-ebben segített ugyan még a nagypapa, de igazán nem lehetett már számítani rá, az ereje fogytán volt, és a tanácsai sem sokat értek, hiszen ebben a felfordult világban a régi tapasztalatokra hagyatkozni egyenlő lett volna az öngyilkossággal. Azért jó volt, hogy velük volt. Őrzött valamit abból az állandóságból, amely a mindent fenekestül felforgató új rend beköszöntével mindörökre elillanni látszott.

Gajzágó tisztában volt vele, nem magáért kell helytállnia, nem is csupán a családjáért, jelképesen talán az egész falu becsületéért. Így aztán, bárhogy belesápadt, tűrte a megaláztatást. Előbb-utóbb, ha nem érnek célt vele, csak megunják a zaklatást, gondolta. És valóban, túlságosan sokáig sose múltattak

vele az időt, egy-két órát, ha bírták, aztán pánikszerűen szedelőzködni kezdtek. Harsány, jókedvű kiabálásuk, visongatásuk még az utcáról is behallatszott mindaddig, amíg a rozoga Csepel teherautó fel nem bődült, s porozva el nem viharzott velük.

Az ifjún munkás brigád hamar lekopott, alig egy hónapig bírták a gyűrődést. A fiatalokat Bodó Tóni, az öreg szocdem munkás váltotta. Egyedül jött.

– Agitáció – mondta rezignált öngúnyal. Beült a sarokba, és órák hosszat hallgatott. Nem erőltette a beszélgetést. A bort szerette, Gajzágó borát, de bár-hogy kínálták, nem részegedett le soha. Tudott mértéket tartani. – Ne törődjenek velem, elvagyok én itt magamban, amíg tele az üveg, tegyék csak a dolgukat! – nyugtatta meg a háziakat. Jelenléte eleinte, legalábbis a fiatalokhoz képest, megnyugvást hozott. Gajzágó azonban, ahogy telt-múlt az idő, egyre kevésbé volt képes elviselni Bodó Tóni sunyi, lapos Júdás-pislantásait. Attól félt, egy szép napon elveszti a türelmét, és ököllel veri be ennek a laposkúszó agitátornak a csúfondáros pofáját.

Azt gondolta, a legjobb lesz, ha egy időre elkerüli Tónit. Így hát, amikor meghallotta, hogy a kutya látogatót jelez, nekivetkőzött, és lefeküdt aludni. Itt volt a helye, a konyhasarokban, hogyha éjszaka rá kell néznie az állatokra, ne kelljen felébresztenie senkit. Tüntetően hátat fordított az ajtónak, de csak tetette az alvást, nem volt képes átadni magát neki. Többször is elszámolt ezerig, elmondott ötven Mi-atyánkot, de hiába.

Bodó Tóni közben nem zavartatta magát, az asszonytól kérte a bort, még valami bókfélét is odaritytyentett köszönetképpen, és elfoglalta a maga helyét, mintha otthon volna. Figyelt és váraozott. Gajzágónak elfogyott a türelme. Lerúgta magáról a takarót, és fölült. Meztelen talpát idegesen dörgölte egymáshoz.

– Hova, hova? – kérdezte Bodó Tóni. – Csak nem ébresztettem föl? Igazán sajnálom.

Gajzágó belebújt a papucsába, fölállt, odament az asztalhoz, széket húzott maga alá, és leült. Keményen, hogy a széktámla is belereccsent. Tekintetével az agitátor tekintetét kereste, de az mindenáron elsiklott előle.

– Mit akar tülem? – kérdezte.

– Tudja azt maga nagyon jól. Különbem sem én akarom, én csak várom, hogy meggyűjjön az esze, és ne akadályozza tovább a szocializmus előrehaladását, ne legyen kerékkötő. – Gajzágó nem értette, miről be-

szél az okostojás. Még hogy kerékkötő! Mi tagadás, szívesen megkötötte volna ő a kolhozosítás mindent eltaposó kerekét, de hát hol volt ő attól, hogy erre a kerékkötésre akár csak gondolni is merészeljen!

– Nem lépök be, nem írok alá sömmit – mondta –, ha elevenön nyúznak mög, akkor se. – Bodó Tóni mintha csak erre a nyilatkozatra várt volna, nem jött többet.

Esteledett, az almot cserélte éppen, amikor a felesége, Eszti, belépett az istállóba. Levelet hozott. Most adta át neki a kisbíró. Pergő dobolása ide is behallatszott. A levelet sietősen, de tekintélyt parancsoló, circalmas betűkkel, kivételes eset volt ez, maga Tarkó tanácselnök firkantotta egy darab gyűrött csomagolópapírra. Gajzágó el se olvasta a levelet, anélkül is tudta, mi áll benne. Letette a vellát, leporolta a ruháját. Szédült.

– Eszti, Eszti – motyogta maga elé –, mi lösz velünk?

Az asszony volt most egyetlen támasza, az asszony, aki az öt gyerek, a temérdek gond ellenére még most is gyereklánynak látszott, védtelenebbnek és fiatalabbnak, mint amikor feleségül vette. Eszti nem szólt, bátorítóan átölelte a férfit, forró arcát a lehajló, borostás archoz szorította.

Rögvest el is szégyellte magát, hogy itt, ahol bárki megláthatja, ennyire megfélemedezett magáról. Hátralepott, és megigazította a haját. Minden csontja fájt, fősajogtak még az ujjpercei is, mint a növésben levő kisgyerekeknek. Megborzongott, mint akit hideg zápor ér. Fürgén futott be a házba. A férfi lassú, bizonytalan léptekkel követte. Magukra zárták az ajtót, s itt már nem szégyellték azt se, hogy sírnak. Úgy búcsúztak egymástól, mintha örökre búcsúznának, nem lehettek biztosak benne, nem ezt teszik-e valóban.

Gajzágó megmosakodott, megborotválkozott, még az ünneplőjét is felvette, mintha templomba készülne. Eszti batyut kötött neki, ha nem engednék haza, váltás fehérenemű meg valami elemózsia legyen nála. A gyerekek egészen befeleledkeztek a játékba, élvezték a szokatlan esti szabadságot. Gajzágónak, ahogy rájuk nézett, elszorult a torka, így hát inkább el se búcsúzott tőlük, köszönés nélkül fordult ki a kapun, mintha csak a szomszédba indult volna. Addig jó nekik, amíg nem tudnak semmiről, gondolta. Nem nézett vissza Esztire se, aki pedig a kapuból sokáig kíséerte tekintetével.

A tanácsházán a késői óra ellenére nagy volt a sűrű forgás. Sose látott, öltönyös városi urak csap-

kodták az irodaajtókat, idegenektől nyüzsgött az egyébként Tarkó lakásául szolgáló hátsó fertály is. Mindenki rettenetesen el volt foglalva. Gajzágóval senki nem törődött. Talán órája is álldogálhatott már a várószoba sarkában, mire valaki végre hellyel kínálta. Leült a puffadozó műbörkanapéra. Rengeteg idő telt el újra. Az is megfordult a fejében, hogy föláll, és hazamegy. Senki se venné észre, gondolta, de valamiféle megmagyarázhatatlan kötelességérzettől félrevezetve mégis maradt.

Odahaza az istállót nagyapa vigyázta. A viláért sem költözött volna be a házba, amire pedig Eszti eleinte mindenképpen rá akarta venni. Félt, hogy megszólják őket miatta, mivelhogy az istállóban alvás maradi szokása éppen ekkor kezdett kimenni a divatból. Öreg Gajzágó azonban hajthatatlan volt. Nem bírta a vetett ágyat.

– Oda maj’ csak mögha’ni fekszőm be – mondta, és maradt. Most is az állatok körül forgolódott. Éppen lefeküdni készült, amikor megnyikkant a léckapu. Borzas, a korc komondor rákezdett az ugatásra. Már az első vakkantások után nyilvánvaló volt, a kutya idegenekkel harcol. Az öreg, mint a régi betyárvilág neveltje, tudta, mit kell tennie. Betámasztotta az ajtót, megragadta a vasella nyelét, és a deszkák közötti résen így lesett ki az udvarra.

Balhás-Gaál Jani, a községi párttitkár részeges fullajtárja éppen ekkor verte le lábáról a kutyát vasdoronggal. Borzasnak a gerincét érte az ütés. Lerogyott a földre. Megpróbált föltápáskodni, de csak a mellső lába engedelmeskedett az akaratának, a hátsót a porban elnyújtóztatva, bénán húzta maga után, s közben szakadatlanul vinnyogott. A háttérben Kiss Béla, a rendőr biztosította az akciót. Szétterpesztett lábbal, jobb kezének nagyujját a revolvertáska fölött a derékszíjába akasztva posztolt a kapuban. A két cigánygyerek csak most, látva, hogy a kutya bevonszolta magát a házába, merészelt előlopakodni a kerítés mögül. Leakasztották a léckaput, és biztos, ami biztos, betámasztották vele a kutyaház bejáratát. E felesleges óvintézkedéstől felbátorodva, azonnal nekiestek az istálló ajtajának. Úgy lökték be, egyetlen nekifutásra, hogy a lendülettől csaknem beleszaladtak az öreg védekezőn maga elé tartott vellájába. Elbizonytalanodva, segélykérően pislogtak hátra Balhás-Gaál felé. Az öregnek úgy reszketett a keze, majd’ elejtette a vellát, de azért kitartott. Balhás-Gaál nem volt tekintettel sem az öreg állapotára, sem a korára, tejes erőből odacsapott a furkósbottal.

A vella kipattant az öreg kezéből, s pengve vágódott végig az istálló ganyélucskos járdáján. A suhancok most már gond nélkül lökték felre a pusztá kézzel hadonászó öreget.

– Nyugi, papa, ne ugráljon, mert a végén még valami baja esik! – mondták, és gögösen felvihogtak.

A kötőfékek oldozásával nem sokat vesződtek, a bicskájukat kapták elő, azzal vagdosták el valamennyit. Az állatok megzavarodva topogtak, bögtek, nyerítettek. A fiúk az udvarra terelték őket. Odakint már Balhás-Gaál is besegített a furkósbotjával, így minden nagyobb fennakadás nélkül sikerült a kapu felé irányítani a tétovázó csordát.

Öreg Gajzágó, mint egy ezeréves, odatámasztott bálvány, úgy állt az eresz alatt. Háta mögött a kifosztott istálló, szemben vele a feldúlt udvar, de mintha minderről tudomást se vett volna. Miközben pedig nagy volt a felfordulás. Az állatok megmakacsolták magukat, a körülöttük hadonászó két cigánygyerek minden igyekezete ellenére sem akartak elindulni. Mirza egyenesen kivált közülük, s Balhás-Gaál furkósbotjával is szembeszállva visszaügetett az istállóhoz. Az ajtó előtt megállt, és segélykérően fölnyihogott. Az öreg nem mozdult. Látszólag egykedvűen szemlélte azt is, ahogyan az egyik visszaszalajtott suhanc a kötőféket megragadva vad szitkozódások közepette rángatni, rugdosni kezdte Mirzát. Miközben a suhanc megállt, hogy erőt gyűjtsön az újabb rúgásokhoz, ütlegeléshez, Mirza még egyszer visszafordította a fejét, de már nem nyerített. Az öreg szeméből ekkor mégiscsak kicsordult egy könnycsepp, azonban el is enyészett nyomban a megkérgesedett ráncok között.

Míndeközben Gajzágó a tanácsháza előszobájának műbörkanapéján várakozott, ha nem is türelmesen, de mindenképpen kitartóan. Az ajtók tárva-nyitva voltak, így át lehetett látni az egész óriási Komoróczy-lakást. A család kitelepítése után ez szolgált tanácsháza gyanánt. A hallból, itt üldögélt most Gajzágó, legalább hét ajtó nyílt. A legnagyobb, duplaszárnyú mögött terpeszkedett az üres, valamikor szebb napokat látott nappali, a nappali mögött pedig az orosz-lánbarlang, Tarkó dolgozószobája. Gajzágónak az volt az érzése, az óriási barokk íróasztal mögül Tarkó csakis őt figyel, a telefonálgatást, a fiókok huzigálását, a kalamárisban való kotorászást, a tollszárrágcsálást csakis figyelemelterelő szándékkal végzi. Nem akarta tovább folytatni ezt a türelemjátékot, amolyan minden mindegy alapon fölállt, s elindult kifelé, az

udvarra vizelni. Tarkó azonban lecsapott rá, kiugrott az íróasztala mögül, és elállta az útját.

– Mi újság, bátyám? Örülök, hogy eljött – kellette magát lelkendezve, és olyan óvatosan csalogatta, terelgette befelé Gajzágót, mint állatidomár a befogásra kiszemelt veszélyes vadállatot. A mézesmázás mosoly még akkor sem olvadt le az arcáról, amikor sikerült Gajzágó háta mögött becsapnia s kulcsra zárnia a dolgozószoba ajtaját. Gajzágó nem lepődött meg, kezdettől gyanakodott, tudta, Tarkó cinkelt lapokkal játszik, de nem volt más választása, mint hogy rábízta magát. Tudta, nem várhat tőle semmi jót, és mégis. Őt legalább ismerte, nem úgy, mint ezeket a nyálás szájú, gyűlölködő tekintetű idegeneket.

Tarkó most már, hogy révbe ért, ismét úgy tett, mintha megfeledkezett volna Gajzágóról. Halaszthatatlan szöszmötlnivalója támadt az íróasztalon. Az olvasólámpa fénykörében úgy csillogott a homloka a pórusokon kiütköző zsíros verejtéktől, akár egy köztéri bronzszobor eső után, s olyan volt maga is, kíméletlenül mozdulatlan. Gajzágó eleinte örült a haladéknak. A várakozás azonban egyre elviselhetlenebbé vált. A batyu is zavarta, megpróbálta a háta mögé rejteni, de sikertelenül. Érezte, Tarkó lapos pillantásokkal, kedvtelve lesi a zavarát. Ettől még jobban zavarba jött. Verejtékezni kezdett. Vizelési inger gyötörte. Érezte, valamit tennie kell, mert így nem bírja tovább.

Odalépett Tarkóhoz. A batyut gondosan letette az asztal sarkára, aztán kicsit meggörbedve előrehajolt.

– Itt üss mög! – mondta, s jobb mutatóujjával a bal arcára bökött. Tarkó kurtán, élesen fölnevetett.

– Ne tréfáljon, bátyám! – kászálódott ki az asztal mögül, és a szoba közepén terpeszkedő öblös bőrfotelekre mutatva hellyel kínálta Gajzágót. Gajzágó gyanakodva nézegette a foteleket, esze ágába se volt leülni. – Parancsol kávét? – folytatta tovább az udvariaskodást Tarkó. Andrea, a titkárnő egy titkos oldalajtón belibbenve máris hozta a kávét. Gajzágót elfutotta a méreg. Ellene volt ennek az új világ hozta presszó-feketének. Meg volt győződve róla, hogy aki csak a nyelvét beleérteti, menten elkárhozik. Most azonban látta, nincs mese. Hát akkor hadd jöjjön, gondolta, a feketeleves. És elvette a tálcáról a maga csészéjét. Még örült is, hogy ilyen kevéssel megúsza. Nincs az az ördögkulimásza, amit szívesen föl ne hajtott volna, csakhogy innen menekülhessen. Tarkó otthonosan huppant le az egyik fotelbe a saját kávéja mellé, kavargatni kezdte, ízlelgette.

– Kedves bátyám, hát maga nem ül le? – nézett föl bátorítóan Gajzágóra.

– Jó lesz nekem így is – hárította el Gajzágó.

– Kihűl a kávéja! – unszolta tovább Tarkó.

– Hány cukrot tehetek bele? – duruzsolt a másik oldalról Andrea készségesen. Önkéntelenül rá is átragadt a főnök nyájaskodó igyekezete. Gajzágó, amikor meglátta a kifestett, piros körömet a cukros tálca körül matatni, olyan mérges lett, mintha Andrea a saját elkurvult lánya lett volna.

– Egyet se – mordult föl. Andrea ijedten hátrált ki a szobából. Gajzágó az apjára emlékeztette, s ettől annyira zavarba jött, hogy az ajtót is elfelejtette becsukni maga mögött.

– Andikám, az ajtó! – kiabált utána szinte ijedten Tarkó, de már késő volt, mindketten meglátták, amit pedig jobb lett volna nem látniuk. A hallban összecsendült férfitársaság közepén kipirulva, cigarettázva Mikola tanárnő kellette magát. Hát erre a nőszemélyre kell nekünk rábízunk a gyerekeinket, szörnyedt el Gajzágó. Megértette, a csapda bezárult.

A tanárnő másokra pazarolt ragyogását látva egészen más okból, de Tarkónak is a fejébe szaladt a vér, mégis úgy tett, mintha semmit se vett volna észre. Aprólékos gonddal cukrozta, kevergette a kávéját, beleszürcsölt, ízlelgette, elég édes-e már. Nem férfi az ilyen, gondolta Gajzágó megvetően, és azon forrón, keserűen, egyetlen mozdulattal, mint egy hajnali féldecit, felhajtotta a magáét, amely tüzes tórként szaladt le a torkán. A szeme se rebhent. Gyerekkora vásári tűznyelői jutottak az eszébe. Ha azok az ostoba csepürágók kibírták, én miért ne bírnám ki, gondolta.

– Ez igen! – csettintett Tarkó őszinte ámulattal illetve Gajzágó produkcióját. – Látom, magának is ízlett. – Gajzágó bosszús arckifejezésének láttán ki-mondhatatlan elégedettség töltötte el. Hátravetette magát a csapágyas fotelben. Egy darabig lehunyt szemmel élvezte a hintáztató maradék lendületet. Amikor a fotel lecsillapult, csalódottan állt föl. Idegesen kezdett járkálni a szobában. Az egérrágta padló csak úgy nyögött az elfojtott indulat súlyát hordozó léptek alatt.

Mikola Anikó kacagása a csukott ajtón s Tarkó lépteinek indulatos dobogásán is átcsilingelt. Tarkó úgy dühöngött, olyan féltékeny szenvedéllyel, mintha nem is ő kérte volna meg a tanárnőt, hogy szórakoztassa a központi elvtársakat. Arra igen, vitázott magával Tarkó, de arra nem, hogy fel is kínálkozzék

nekik. Ráadásul Andrea is eltűnt. És éppen most, amikor a legnagyobb szüksége lett volna rá. Az íróasztalon heverő iskolacsengőt hívta segítségül. A hirtelen, nyers fémhangok durván kaszaboltak bele a diszkrét összeesküvés-morajba. Andrea, arcán bocsánatkérő mosollyal, mintegy varázsütésre libbent vissza a szobába. Az ajtónyitás részében Tarkó tekintete összetalálkozott a hirtelen magára maradt Mikola tanárnőével, s kárörvendő kéjjel fogta fel a belőle áradó cigarettazű, csalódott keserűséget. Kissé jobb kedvre derült tőle.

– Hozd az ívet! – súgta Andrea fülébe Tarkó olyan közéről, hogy a lehelete megcsiklandozta a lány tarkóján ágaskodó szanaszét tincseket. Andrea borzongva siklott odébb, de az arca tüzelt, a szeme csillogott. Tarkó nem állhatta meg, hogy rá ne paskoljon a fenekére. A bizalmas közeledést Andrea ingerlő sikkantással fogadta. Enyelgésüket látva Gajzágó undorodva köpött ki a padlóra.

– Az apja lehetne – morogta. Az ablakon próbált kifelé bámulni, de semmit se látott, mert az üveget már feketére satírozta az éjszaka. Tarkó ingerülten kapta föl a fejét, de nem szólt, inkább maga taposta el a padlón csillogó köpést, mint valami gonoszul füstölő csikket.

Elvesztette a türelmét, megragadta Gajzágó mellén az inget, és irodakukac testalkatát meghazudtoló energiával lökte a mezei munkákban megedződött erős férfit a terpeszkedő fotelbe.

– Itt írja alá! – mondta, és az előkészített belépési nyilatkozat alján meghúzódó kipontozott rovatra mutatott. Már bánta a sok totojázást. Ezekkel csak így lehet bánni, gondolta. Csakis az erőszak nyelvét értik, semmi mást.

– Nem írom! – mondta Gajzágó. Tarkó nem akart hinni a fülének. Felhúzta a szemöldökét.

– Nocsak! Makacskodunk? – kérdezte csodálkozva. Az órájára nézett. Úgy számolta, Létra Jóska kompániájának már réges-rég be kellett volna fejeznie a rekvirálást. Tudta, Létrában meg lehet bízni, éppen ezért volt ideges.

Nem értette, mi ez a késlekedés. Nagyon szeretne volna már kidobni Gajzágót, akinek a pökhendisége végtelenül a terhére volt, de meg volt beszélve, hogy amíg nem kap értesítést Létráéktól, addig elhúzza valahogyan az időt, s bent tartja Gajzágót, nehogy valami kellemetlenséget okozzon.

Semmi szükség nem lett volna erre a túlzott óvatosságra, erre a kutyakomédiára, nyugodtan alá-

hamisíthatta volna a belépési nyilatkozatot, hiszen nincs az a bíróság, amelyik egyáltalán hajlandó volna megvizsgálni, hogy hiteles-e az aláírás. És ha megvizsgálná is, ki adna hitelt a nép ellenségének, egy zsirosparasztnak vele szemben? Igen, a túlzott lelkiismeretesség, az visz engem a sírba, gondolta, és visszaült az íróasztalhoz.

Megcsörrent a telefon. Na végre, gondolta. Andrea vette fel.

– Igen, igen, átadom az üzenetet – csiripelte a kagylóba. Óvatosan, mintegy simogatva megérintette Tarkó vállát, majd a fülébe duruzsolta a várva várt szavakat.

– Létra elvtárs azt üzeni, minden rendben van. – Tarkóban Gajzágó önhitt arckifejezését látva fölébredt a dac. Alá fogod írni, vén csirkefogó, csak azért is, saját kezűleg. És mosolygott.

– Még mindig nem gondolta meg magát, bátyám? – nyájaskodott hamisan. Gajzágó a fejét rázta. – Kár makacskodnia, az ilyesmi nem vezet jóra. Most még békésen megegyezhetnénk, bennem megvan a jóindulat, de később ki tudja, mi lesz – szemével a kinti elvtársak felé intett –, az már nem rajtam múlik. – Gajzágó ugyanúgy hallgatott, mint eddig, de Tarkó megérezte: odabent, a lelke mélyén puhul már. Tovább ütötte hát a vasat. Így, meg úgy, ez csak olyan papírszövetkezet lesz, az állat, a föld, minden a gazdánál marad. Nem kell megválni, hehehe, nevetett, a kedvenc riskától. Mi a vetőmagot adjuk, meg a gépeket. Nem kényszerítünk semmit senkire, csak segítünk.

Itt hatásszünetet tartott. A hirtelen beállt csönd Gajzágó minden erejét kiszívta. Egész testében remegett. A fotel úgy ringatta, mint magatehetetlen kisgyereket a bölcső. Tarkó érezte, közel a cél, de tudta azt is, most kell igazán türelmesnek lennie, nem adhatja jelét diadalmas elégedettségének. Lopva kacintott Andreára. A lány akár egy kedvesnővér hajolt Gajzágó fölé. Melle, amelyet melltartó nélkül hintáztatott a blúz sejtelmesen áttetsző műszálas anyaga alatt, Gajzágó nyakszirtjét birizgálta. Gajzágó tudta, ez az ördög kísértése, nem állhatott ellen neki mégse. Az ív fölé hajolt. A keze azonban nem mozdult, akár egy idegen páncélos állat, görcsösen várakozott.

– Bátyám, hát maga nem hisz nekem? – adta a sértődöttet Tarkó.

– Az állatokat sajnálom.

– De hiszen mondtam már, hogy azokat nem kéri senki.

– Maradhatnak?

– Ha egyszer megígértem!

– Meg is esküdnél?

Tarkó kínosan felnevetett.

– Aztán mire esküdjek?

– Az élő Istenre!

– Nem is a pártra – buggyant ki Andreából a konyeles nevetés, amit azonban Tarkó szúrós tekintete azonnal az arcára is fagyasztott.

Tarkó bosszús volt. Azon tűnődött, meddig mehet el, meddig játszhatja büntetlenül ezt a komédiát? Most legszívesebben nemes egyszerűséggel pofán vágta volna, megrugdosta, megtaposta volna Gajzágót. Célravezetőbbnek látszott, már csak egészségügyi szempontból is, ha kiéli, és nem fojtja el az indulatait. Mégis türtőztette magát.

Nem mintha a hamis eskütől félt volna, jobban meg volt edződve ő már annál, semhogy ilyen kicsiségeken fennakadjon. A vallásos nevelés maradványait természetének veleszületett hedonizmusa folytán régen kiszellőztette magából. A külön-külön szemináriumokon hallott mozgalmi közhelyek ebbéli igyekezetében ugyancsak a kezére játszottak. Az alkoskodás meg szinte a vérévé vált, hiszen ha nem tagadja meg a családját, titkolja el a származását, az okirat-hamisítástól se riadva vissza, most nem a tanácselnöki bársonyszéket koptatná, hanem börtönben, esetleg valamelyik internálótáborban csücsülne.

Ismerte magát, azt egyszerűen nem bírná ki. Színeváltozását ő egyáltalán nem tartotta áruulásnak. A körülmények változtak meg, és ha nem akart elpusztulni, neki kellett alkalmazkodnia hozzájuk, a fordítottjára hiába várt volna.

Egészen belefájdult a feje, amikor mindezt végig gondolta.

Ahogy ránézett Gajzágó arcára, erre a saját igazától önhittén megdicsőült arcra, elfutotta a keserűség.

És az én igazam, az én igazammal ki törődik? Ezek azért a nyavalyás pár holdért, a pókos lovukért, keshedt üszőjükért embert ölnének. És én? Akkor mit szóljak én, aki többet vesztettem, jóval többet náluk? Jó, igen, nyertem is közben, de hát nyerhetnének ők is, akinek esze van, aki nem makacskodik, beáll a sorba, nyer mind, elnök lesz, brigádvezető, raktáros. Egy darabig teli lesz a kondér. Aki közel ül hozzá, nagykanállal meríthet, aki elhúzódik, magára vessen!

Bármennyire bánta is már, hogy belekezdett, úgy döntött, végigjátssza ezt a kutyakomédiát.

– Isten engem úgy segítjen! – Jobb kezét a szívére tette, a balt az égre emelte, így mondta ki az eskü szavait, ahogyan gyerekkorában megtanították rá.

– Hogy az állatokat nem bántalmazom! – egészítette ki Gajzágó. Tarkó ezt is, mint akinek már minden mindegy, engedelmesen utána mondta. Aztán, hogy enyhítsen a hamis eskü lelkére nehezedő súlyán, szemérmetlenül, élesen fölnevetett.

– Így jó lesz – kérdezte –, most már elégedett?

Gajzágó fölállt, kissé rogyadozva, de azért határozottan az asztalhoz lépett, fogta a bugyrát, és menni készült. Hogy ezeket sose hagyja cserben ez a kicsinyes akkurátusság, képedt el Tarkó, miközben útját állta Gajzágónak, s hirtelen hangot váltva durván ráordított.

– Itt marad, megértette! – És távozott.

Hajnalodott, mire Gajzágó rászánta magát, hogy ellenszegüljön Tarkó parancsának, s elhagyta a dolgozószobát. Az egész házban tárva-nyitva, üresen tángotak a szobák, cigarettabűzös, sivár rendetlenség uralt mindent. Biztosan mulatnak valahol, gondolta Gajzágó. A faluban legendák terjengtek a szőlőhegyi orgiákról. Legszívesebben futva tette volna meg az utat hazáig, de a lába nem engedelmeskedett, bizonytalanul támolygott, mintha mankókon járna. Ráadásul újra erőt vett rajta a vizeleési kényszer. Csoda, hogy eddig kibírtam, s nem huzogtam magamat össze Tarkó szeme láttára, az lett volna csak igazi szégyen. Hálát adott Istennek, hogy nem így történt. S végre valahára a Komoróczy-kert kerítésének tövébe lépve könnyített magán.

Hazatérve nem számított semmi jóra, a feldúlt udvar, a kifosztott istálló látványa mégis meglepte. Nem gondolta volna Létra Jóskaékról, hogy képesek ilyen alapos munkát végezni.

Esztí hiába próbálta békítgetni, becsalogatni a házba:

– Apád is rosszul lött, ágynak esött, gyere, nézd mög, ű is látni szeretne téged!

Gajzágó nem engedett.

– Menj – mondta –, törődj velem, meg a gyerekekkel, nekem más dolgom van.

A szénaszín felé vette az útját. Nem sietett, ráérősen nézett körül, mint akinek minden mindegy. A feltépett ajtajú, üres istállóból szenvtelenül áradt a csönd. Az aprójóság sem mert életjelt adni magáról, egyetlen tyúkkottyantás, kakaskukorékolás nem hallatszott. A kutya sem vakkantotta el magát. Ezt aztán már tényleg nem tudta mire vélni Gajzágó. Először arra gondolt, talán agyonlőtték Borzást, de

akkor miért támasztották be az ól ajtaját? Elhúzta a kutyaól bejárata előtt a kiskaput, leguggolt, hogy benézzen. Borzas ernyedten nyúlt el a szalmán, már csak a szeme élt, azt emelte föl reménytelenül a gazdájára. Gajzágó óvatosan megérintette a kutya cserepes orrát. A tenyerével merített a teli vizescsajkából, s a vizet a kutya kilógó nyelvére csorgatta. Fölállt, és elindult a szénaszín felé.

Bakancsa visszhangosan kopogott a betonkeményre szikkadt földön, mintha egy óriási bádogdobozban lépkedett volna. Maga is megijedt a visszhangzó koppanásoktól. A szénaszínt elkerülte a dűlás, itt még helyükön voltak a tárgyak, úgyhogy könnyen megtalálta az erdőirtó öregfejszét. Előkereste a fenőkövet. A fejsze fokát a térde közé szorította, majd a megköpködött fenőkövet ferdén a fejsze pofájára fektetve, lassú, körkörös mozdulatokkal élezni kezdett. Amikor a fejsze éle krómos-fehéren világítani kezdett, visszatette a fenőkövet a helyére. Vállára vette a fejszét, és kilépett az udvarra. A körtefa alá érve lehajolt, fölvetett egy hullott szemet, és zsebre tette. A letépett kaput úgy-ahogy visszaakasztotta a sarokvasra, behúzta maga mögött, és elindult a faluszél irányába.

A hajnal érintése hólyagot húzott cserepes ajkára, üvegport hintett gyulladt szemhéjára. A falu hideglegősen hallgatott, mintha csak mímelte volna az alvást. Gajzágónak az volt az érzése, minden behúzott spatetta, leeresztett függöny mögött álmatlanságtól dagadt szemgolyók parázslanak, lelkiismeret-furdalástól nyugtalan vénasszonyok, agitátoroktól rettegő gazdák, a rosszéletű Mikola Anikó darázscsípés szavaitól megbolydult csitri lányok lapulnak, és őt figyelik, titokban kárörvendően rajta röhögnek. Főllegett, amikor a falu elmaradt mögötte. Az utolsó házat elhagyva még vissza is köpött.

Az Örvényes csenevészén vánszorgott a fahíd pallói alatt, s mint a véletlenül földre ejtett cérnaszál, úgy kanyargott tovább, amíg el nem tűnt az ártér zezugos füzesében. Édeskés, bódító őszillat itatta át a varasdi cukorgyár szennyvizének vegyszeres mézga-leheletét, de Gajzágó mindezt észre se vette. Csupán arra vigyázott, nehogy elvétse az ösvényt, amely a bozóttal körülvett, dombnak se nevezhető halom oldalában kanyargott fölfelé. A fejsze mázsányi súlyllyal nehezedett a vállára, mintha búzászsák lett volna. Alig bírta, de már nem tehetta le. A térde többször is megbicsaklott, mire sikerült a gyöngye kaptatót legyűrnie. Amikor fölért, lelökte válláról a fejszét, s fölnézett. Tekintete összetalálkozott Krisztuséval,

akinek lakkozott szeme tükrén úgy rajzoltak a rozsdafoltok, ahogy delelő ökrökén a legyek.

A feszület lábánál befőttesüvegben friss vadvirágcsokor viritott így nyár végeztével is. Senki nem lakott a közelben, hivatalos gondnok nem volt kijelölve, mégis mindig akadt valaki, aki vizet cseréljen a zöldesen alghomályos befőttesüvegben. Nem ez volt azonban az egyetlen rejtély, amely a feszületet körülvette. Furcsa, megmagyarázhatatlan jelenségek, hogy ne mondjuk, csodák egész sora vonzotta hozzá hetedhét határból nemcsak a gyógyulásért esedező betegeket, a vigaszt áhító sorsüldözötteket, a könyörületeset remélő bűnösöket, az alamizsnát váró nyomorultakat, de a közömbös kíváncsiakat is.

A feszület nem volt különleges műalkotás. A horganyzott lemezből domborított, festett Krisztus sorozatmunka lehetett. A legutóbbi átfestés helybeli mester, festői ambíciókat tápláló bádogos, kovács vagy asztalos kezére vallott. Az arcon a szenvedést karikatúraszerűen mímelő grimasz, a szikkadt birkózóizmok részletes, de pontatlan kidolgozása nagy beleélő képességről és csekély mesterségbeli jártasságról tanúskodott. A legendák azonban nem is annyira Krisztus alakjához, hanem a kereszthez fűződtek. Állítólag az a tölgyfa, amelynek villámsújtotta, elszenesedett maradékaiból a durván egymásba csapolt, kötéllel összehurkolt keresztfa készült, ezer évig takargatta terebélyes lombjával ezt a honfoglalók által őrhelynek kiszemelt dombot, amíg valamikor az első világháború kitörésének, a haza széthullásának előestéjén bele nem csapott a villám. Nem véletlenül. Valamelyik Létra nagypapa a határból hazatérőben a lombja alá húzódott a hirtelen lezúduló zápor előtt. Isten pedig a Létra nagypapa védelmezőjén töltötte ki a haragját. A fa, a szemtanúk szerint, a zuhogó zápor ellenére sercegve, mint a pincében felejtett gyertya, csaknem csonkig égett. Csupán az a két elszenesedett derékvastagságú ág maradt meg belőle, amelyekből aztán a család a keresztet állíttatta.

Rájuk vall, hogy hogyan, gondolta Gajzágó, miközben szemét lesütve azon mesterkedett, hogy valahogyan azért mégis elkerülje a Megváltó bádogtekintetét, de hiába, a pergő, fehér festék alól, mint a röntgensugár, a csontjait is átvilágítva nézett le rá az Isten. Úgy érezte, ha már így lelepleződött, nincs miért fájdalmas, sértődött titkát takargatnia.

– Nincs Isten! – bukott ki belőle a rettenetes mondat, amelytől, most, hogy így kimondta, maga is megremült. A mondat azonban elhangzott, és nem

lehetett visszazívni. Érezte, nincs erő, amely azt, ami kimondatott, ki nem mondottá tehetné. Sietve köpte meg a markát, lendítette feje fölé a fejszét, amely feledve iménti irreális nehézkedését, könnyedén siklott a levegőben, de súlyosan zuhant le a fejszület tövére. A köszörült él krómosan csillogott. A szilánkok Gajzágó arcába fröccsentek.

A fejszedöndülésre felbozsogtak a dermedt darazsak. Sorban kimásztak az odvukból, s megültek a lándzsa ütötte seb peremén. Bármilyen zaklatottak voltak, nem voltak képesek szárnyat bontani a hajnali dermedtségben. Bódultan hullottak le Gajzágó lába elé, vagy eltévedt sörétként, a fölröppenő szilánkok közé keveredve Gajzágó arcába csapódtak, a szájába, az orrlikába, a szeme gödrébe, a hajába ragadtak.

Gajzágó nem törődött velük. Dühödten forgatta a fejszét. Darázscsípésektől bedagadt szemével alig látott, a munkát azonban nem hagyta abba. Talán ha akarta volna, se tudja abbahagyni, a fejsze szinte magától röppent föl, majd zuhant le újra meg újra. A monoton fejszezuhogásnak kurta-furcsa reccsenés vetett véget. A kereszt félrebillent, elfordította a szárnyát, és Gajzágó felé zuhant. Gajzágó a bedagadt szemhéjak közötti pengevékony résen át is észrevette, hogy a festett tekintet tükre szemrehányón, de azért megbocsátón feléje rebben. Elugorhatott volna, de nem tette. Leengedte a fejszét. Nem, már egyáltalán nem tartotta fontosnak, hogy tiltakozzék a sorsa ellen, amely kitért karral, feketén készült magához ölelni.

OLÁH JÁNOS

A csodaszarvas elvesztése

Jankovics Marcellnak

*Künn a berek füzes réjtjén,
hogyha ránk ömlött az este,
láng lobbant a lombok mélyén,
mint a fecskefarkú lepke.*

*Fölszökelltem, klottgatyában
nyargaltam, hogy utolérjem,
por lobbant léptem nyomában,
homlokomba tódult vérem.*

*Fájdalmasan sírt a gébics:
itt a fészke, itt a párja,
az ág hegyén nyugta még sincs.
Ő is azt a lángot látta?*

*Három többől három ág tört
a kilenclombú magasba.
A királyfi álruhát ölt,
hulló réztallér az arca.*

*Azt kergeti, ami eltűnt,
azt szeretné újra látni,
mit kerestünk, nem keresniünk
kéne, csupán rátalálni.*

*És ha nem találják mégse,
volnánk, akik épp lehetnének.
mint felhők között a vércse,
úgy parázslék lent az emlék.*

*Ég vándorát újra látod!
Nomád íjad megfeszítéd,
célzod, célzod, buta látnok,
léha voltod, üres nincsed.*

*Akit hajdan üztél-vágytál
átszökellve berket-árkot,
most, amikor rátaláltál,
szántszándékkal elhibázod.*

Esti séta a kultúra ösvényein

Stifner Gábor interjúja Oláh Jánossal és Csontos Jánossal

– S. G.: *Az ember bemegy egy fafaragóhoz, és látja, amint a fából kikerekednek a minták, a figurák. Az írókról sokan azt képzelik: ül az író, kezében egy ceruza, az egyik végét sokat rágja, a másikkal keveset ír. Szóval, mennyire nyithatók ki az írói műhelyek?*

– O. J.: Úgy nem nyitható ki, mint egy szobrászé vagy festőé, ahol minden egyszerre látható, mert az irodalom nem látványműfaj, hanem a szavak művészete. Ezért az íróé nem olyan műhely, amibe bele lehet látni, hanem olyan, amibe beleképzelteti magát az ember, ha olvassa a vallomásokat. A legtöbb megnyilatkozó betekintést enged alkotói módszerébe. Egy-két évvel azt követően, amikor a Nyitott Műhely-sorozat elindítottuk – 1994-ben vettem át a Magyar Napló szerkesztését –, néhány fiatal író munkatársam kérdezte, hogy mindig Győzike van a bulvárlapok címlapján, mi miért nem teszünk ki írókat? Készítsünk velük egy olyan interjút, amiben betekintést engednek a saját írói tevékenységükbe, és pályaképet is adnak. Amikor – talán – húszéves volt a Magyar Napló, Jancsi (Csontos János – a szerk.) jött az ötlettel, hogy gyűjtsük össze ezeket az interjúkat, és adjunk ki egy olyan könyvet, ami a magyar írók regénye a XX. és XXI. század fordulóján.

Oláh János utolsó interjújának szerkesztett, rövidített változata. A teljes interjúból elsősorban az Oláh János által mondottakat emeltük ki.

– S. G.: *Én – szakmabeliként – a válaszadást, a megnyílást, a valódi kinyílást nehezebbnek gondolom, mint a kérdezést. Hogy van ezzel Oláh János?*

– O. J.: Azt hiszem, én csak egy interjút készítettem Takáts Gyulával, és az sem volt igazi interjú, mert egy nyilvános beszélgetést írtunk le később, amikor már Gyula meghalt. A válaszadás nyilván nehezebb, mert az embernek egy csomó dologgal szembe kell nézni, amire a kérdés utal, amit el akar mondani, hogyan és mint mondja el. Még annyit hozzátennék a regényesség kérdéséhez, hogy tényleg sokféle ars poetica nyilatkozik meg ezekben az interjúkban. Egyrészt van olyan, ami irodalomtörténeti igényű, mély munka, ami az egy-egy életművel foglalkozó kutatók számára kikerülhetetlen. És hát ezek mellett vannak speciális, egy-egy könyvre utaló és rövidebb interjúk is, de az írástechnikai kérdéseken kívül mindegyikben ott van maga az élet, az a sors, ami ezeket az életműveket, műveket szülte, és ez is egy érdekes és izgalmas kérdés. Tehát ez a kötet nemcsak irodalomesztétikai, hanem társadalmi körkép is.

– S. G.: *Társadalmi körkép és személyiségkép, amely tovább rajzolja azt a személyiséget, amelyet az ember legalább is megsejt, amikor egy szerző munkásságában elmélyed. Például, a már említett Takáts Gyulára szerintem nagyon jellemző az, amikor Rippl-Rónai-val kapcsolatos emléket eleveníti*

fel: ő más színekkel festett árnyékokat, mint ahogyan az megszkokott a festőmesterségben, és Rippl-Rónai megkérdezte tőle, hogy „te ezt így látod”? Ő igennel válaszolt. „Akkor fessd is így!” – mondta a mester. Ez egyszerre mond el sokat mind Takáts Gyuláról, mind Rippl-Rónairól, egyáltalán a művészet szabadságáról.

– O. J.: Emellett benne van az is, hogy az írók nem a semmiből születnek. Ha nem szembesül valaki gyermek- vagy ifjúkorában azzal a kollektív emlékezettel, amit a szülők, nagyszülők, egy falu vagy más közösség képvisel, akkor nehezen lesz belőle író, mert az írás mindig több, mint egyéni vallomás, ami, ha nem ágyazódik bele a közösségi emlékezetbe, ritkán lesz érvényes. Érdekes történet Takáts Gyuláé, számomra is újdonság volt, amikor elmesélte, hogy Kaposvár örökbe fogadott költőjeként tulajdonképpen két vagy három év szabad alkotói ösztöndíjat kapott köztisztviselői fizetéssel. És ez nem Kaposvár privilégiuma volt, más nagyvárosok is örökbe fogadtak írókat és költőket, és lehetővé tették számukra az alkotást.

– S. G.: *Megjegyzem zárójelben, én ezt egy nagyon-nagyon életképes és jó rendszernek tartom, mert egy nagyváros elbírná, hogy jeles szülötteinek alkotási lehetőségét biztosítsa...*

– O. J.: És még a jelteleneknek is, mert ők akkor fiatal emberek voltak. De nem mindegyik nagyváros, például Budapest most nem bírja el, hogy akár egyetlenegy irodalmi ösztöndíjat is biztosítson a fővárosban élő alkotóknak. De hát egyetlen más nagyváros sem! Úgy látszik, hogy elszegényedtünk, mert '46-'47-ben, vagy a háború előtt voltak még ilyen gazdagabb

városok, most pedig úgy látszik, nincsenek. Vagy az irodalom lett kegyvesztett – nem tudom pontosan megítélni. Ebben a történetben ugyanakkor az is benne van, hogy először az irodalom – mint a társadalom fontos önvallomása –, az irodalmárok kaptak alkotási lehetőséget. Nyugat-Európában most is majdnem minden nagyvárosnak van irodalom háza. Németországban egész programok vannak: meghívják írókat, és ott az alkotási feltételeket biztosítják, tehát azért ott még mindig van – nálunk nincsen. Később szolgálatot követeltek, hazudni kellett, amikor azt akartad, hogy az irodalomból élhess, és ugye Takáts Gyula felmondta ezt az alkut. Szerintem ma már teljesen mindegy, hogy mit csinál valaki: semmiképpen sem biztosít számára az irodalom egzisztenciát, és még az alkotási lehetőségekhez és a közönséghez való eljutás is borzasztó nehéz lett.

– S. G.: *Ez azért érdekes nekem, mert kívülről szemlélve, az irodalomszerető – Csontos János szavával: könyvorszámban élő – ember szemében Oláh János sikeres ember, aki megcsinálta, hogy az irodalomból és az irodalomnak éljen, értéket közvetít, és ez sikerrel zajlik.*

– O. J.: De nem magamról beszélek, én már öregember vagyok. Tényleg nincsenek gondjaim.

– Cs. J.: Hadd vágjak közbe... Éppen János volt az, aki nem az irodalomból élt, cselgáncsedző és művelődési ház igazgató volt, és nem is tudom, hogy a túrt kategóriában és félig-meddig a tiltottban...

– O. J.: Ez bonyolult volt, mert a könyveim részben megjelentek, de én értelmiségiként – ha a sportedzőséget nem tartjuk értelmiségi

állásnak – nem kaptam állást, de cselgáncsedzőként dolgozhattam.

– S. G.: *Szerintem tartasuk annak.*

– O. J.: Tartasuk annak! De ott sem sokáig működhettem: amikor kiderült, hogy nem akarok belépni a pártba – akkor, azt hiszem, a Honvédnál két évig edzősködtem –, utána el kellett jönnöm, és magánemberként tartottam tanfolyamokat. Szerencsére az egy szabad terület volt, de hát nem is az a baj. Az idősebb írók még valahogy élveznek bizonyos megbecsülést a társadalomban, de magára az írásra, tehát az írói művek létrehozására való készítés a társadalomban borzasztó. Kiadóként tudom, hogy egy kitűnő regényért tudok 100.000 Ft honoráriumot fizetni. Hát most gondoljon bele abba, hogy mekkora feladat az, hogy valaki egy év alatt – sőt, egy év is kevés! – igényesen, többszöri átdolgozással megírjon egy regényt. És akkor osszuk el a 100.000 Ft-ot erre az időszakra! Ez egyszerűen nem létező honorárium. Az összes többi művészeti ágban ilyen idiotizmus nincsen. Persze, amikor az ember már öreg, és kap innen-onnan valamit, és nyugdíja is van, akkor engem ez nem érdekel. Még a fiataloknál is van valami ösztöndíjra lehetőség. De amikor alkotóerejének teljében van, harminc és ötven év között egy szerző, akkor teljesen partra van vetve, a napi munka mellett ír, mert máskor nem tud.

– S. G.: *Én ezt két okból sem értem. Egyrészt azért nem, mert a jelszavak szintjén szinte napi rendszerességgel hangzik el, hogy a kultúra igenis termelő erő, igenis kitörési pont, ám mintha ez a gyakorlatban nem jelenne meg. A másik pedig az, hogy a két*

világháború közötti időszak jeles kultúrpolitikusainak neve, pl. Klebelsbergé, napi szinten forog...

– O. J.: ...A nevük!

– S. G.: *Igen, és éppen az volt az az időszak, amikor a kultúrát határozottan kitörési pontnak, stratégiai ágazatnak tekintették. Erről beszélünk, és a valóságban mégsem történik meg. Mi ennek az oka? Ez szándékos, vagy pedig egyszerű oda nem figyelés?*

– O. J.: A kultúra és az irodalom fogalmát kettéválasztja a mai gondolkodás. Az irodalmi kultúra a magyar megmaradás, és minden írásbeliségen alapuló kultúra szempontjából is alapvető volt. Ma ez megváltozott. Azt gondolják a kultúrpolitikusok, vagy én nem is tudom, kik: mivel az irodalom, különösen az igényes irodalom nem látványosan szól tömegekhez, nem is fontos. Ebben egyébként nincs igazuk, mert irodalom nélkül, tehát egy kollektív emlékezet nélkül a nemzet is elhal, és maga a nyelv sem tud létezni. Mondjuk a magyar nyelv tönkretétele is szép lassan halad előre, a tudományos nyelvet már majdnem teljesen kiölték, egy csomó tudományágban nem is születnek meg magyarul a dolgozatok, csak angolul. Az irodalom pedig – mivel kevesen olvassák – a nyelv tanítását nem tudja táplálni, nem jut el az emberekhez. Miért nem jut? Nem azért, mert nem olvasnák, hanem azért, mert ez a könyvterjesztési rendszer alkalmatlan az igényes mai magyar irodalom közvetítésére.

– Cs. J.: Ugyanezt szeretném egy kicsit más nyelvezettel és más megközelítésből megfogalmazni. Azt szokták mondani, hogy átalakult a világ, az írott és mondott szó felől elmozdul civilizációnk

a kép irányába. De nemcsak erről van szó. Szerintem, amit fogalmilag nem tudunk a nyelv által megfogalmazva megtámogatni, az felületességhez és elbutuláshoz vezet. De tény, hogy valóban zajlik ez a globalizációs folyamat. A globalizációnak pedig az az érdeke, hogy homogenizáljon, ez a kis vagy közepes magyar nyelv pedig ballaszt számára.

– O. J.: Az irodalmi szakma önérvényesítő képessége a legalacsonyabb az összes magyar művészeti ág közül. Ennek szerintem két alapvető oka van. Egyrészt az, hogy egy film elkészítésekor – bár-hogy is utálja egymást a stáb – akkor is végig kell csinálni. Tudják jól, hogy az egy közös cél, és annak meg kell lenni. Vettem részt ilyenben, és ott tényleg mindenki azt mondja, hogy tegyük félre ezt a sok hülyeséget, és csináljuk meg.

Na, most az irodalom nem ilyen, mindenki egyedül csinálja, amit csinál. Tehát egyrészt egy individuális alkotási folyamatból jönnek, és nem értik meg, hogy együttműködés nélkül nem lehet a művészeti ág közös értékeit elérni. Tehát az irodalmi körön belül van egy olyan réteg, aki nem akar közös programot. Tudom, mert egyik képviselőjünkkel egy beszélgetésen együtt voltunk, ahol arról volt szó, hogy a minisztérium ad pénzt, ha megegyezünk. Azt mondta, hogy amíg itt vagytok, addig nekünk a pénz sem kell. És itt aztán elakad minden... Pedig a társadalmi önismeretnek arra volna szüksége, hogy azokat a traumatikus pontokat, amik a magyar sorsban képződtek, azokat ábrázolják irodalmilag. Azokról beszéljenek, ne azokról, akikről az amerikai divat alapján beszélni kell.

Azt nem érti meg senki, hogy nem arról van szó, hogy a bestsellert ki kellene irtani, mert aki ezt akarja olvasni, az olvassa. De mindenütt a világban van egy külön rendszer, ami az értékes irodalmat közvetíti, és azt se érti meg senki, hogy ez nem pusztán üzlet. Ahhoz szükséges, hogy a magyar értelmiségi tisztábban és világosabban lássa a múltat és azokat a problémákat, amiket átéltünk. Mert ha nem érti a múltat, akkor teljesen tájékozatlan lesz a jelenben, és az irodalom ezt a folyamatos emlékezetet táplálná... és mindegy, hogy csak ezer vagy ötezer ember gondolkodik így Magyarországon, az sokkal többet jelent, mint ha a *nemgondolkodók* táborában valamiféle jelszavakat elhintünk. Hosszú távon ez legalább olyan fontos, ha nem fontosabb.

(Kossuth Rádió, 2016. 04. 03.)

Réz Pál levele Oláh Jánoshoz

1977. március 6., részlet

A *Közel*, amit lektorként, kéziratban is olvastam, nagyon tetszett. Írhatnám, hogy azért jó, mert a költők prózája az igazi próza. De hát ez közhely, és nem is igaz. Proust és Brontë, Flaubert és Kleist, Csehov és Bábel prózája is zseniális. Az már igaz, persze, hogy a költői látásmód és stílus olyan megfigyelésekre, főként olyan hangulatteremtő, szuggesztív erőre, olyan vizionárius ábrázolásmódra ad lehetőséget, ami már nem par excellence prózaírói erény. Regényedet ezek a képességek (és eredmények) *is* jellemzik. De engem nemcsak ez érdekelt, nem ez tetszett leginkább. Inkább az, hogy a *Közel* végre egy olyan paraszt-, vagy

pontosabban szegényregény, amely nem ragad bele a magyar irodalom hagyományába, nem a szociográfiai anyag foglalkoztat, nem az a célod, hogy a mélységek egzotikumát mutasd fel, vagy akár a társadalmilag determinált drámákat. Hanem az, hogy egyszerűen *közel* hajolj egy emberhez, egy gyermekhez – aki történetesen ebben a közegben él, nő fel, s ez persze némileg meg is határozza –, és költőileg (vagyis íróilag) *elemezd*. Az analízis, legalábbis ilyen értelemben, nem erőssége prózánknak; te modern írói (pszichológusi) eszközökkel elemzel egy alkatot, sorsot (helyzetet is), kitágítva olykor az elemzést a költészet lehetőségei felé. Nem Veres Péter, hanem Proust tanítványa vagy. A módszer, érzékenységeddel párosulva, lehetőséget ad egy újfajta szegény kisgyermek újfajta panaszainak elsírására; méghozzá olyan társadalmi-történelmi ellenpontokkal, vagy inkább koordinátákkal, amelyek elegánsan szituálják az örök emberi sorsot.

GYŐRI LÁSZLÓ
Az ezüstbalta

Az *Elérhetetlen föld* megjelenése után, valamikor a hetvenes évek elején, felutaztam Kaposvárról Budapestre, ezért-azért, ki tudja, miért, talán csak azért, hogy végre már egyszer kimozduljak abból a szorongató magányból, amelyben élek. Talán valami hivatalos dolgom is akadt, de hamar végeztem vele, és elindultam valamilyen ismeretlen busszal, hogy fölkeressem Oláh Jánost egy olyan városrészben, ahol még sohasem jártam, utcáit nem ismertem, a környék nem tetszett kedvesnek, egy kicsit kietlen volt, arrafelé túl bőre, tágra volt szabva, s előtte üresen tángott a város, le a Duna-partig. Pesterzsébeten lakott, emlékezetem szerint egy panelházban, sőt, egészen biztos, hogy egy betonkockában találtam rá.

Egy kollégiumban laktunk, de azóta nemigen találkoztunk. Szigorú, kérlelhetetlen ítéletei odahúztak, meg kellett látogatnom, hogy újra közelebb kerüljek hozzá. Látni akartam, hogyan él, mit csinál, mert a folyóiratokban nemigen láttam feltűnni, pedig biztos voltam benne, hogy dolgozik, hogy ír. Társaságunknak, a Kilenceknek egyetlen emberéről sem lehetett elképzelni, hogy abba hagyja, természetesnek tetszett, hogy mi már életünk végéig írni fogunk, mert az az életünk, arra vagyunk ítélve, akármi történik körülöttünk, akár észrevesznek bennünket, akár nem, akár siker köszönt ránk, akár a külső némaság; most elutasítanak, most nem adják ki a könyvünket, most még nem, de holnap eljön az idő, és mi az idő végezetéig írunk, beszélünk, mert így vagyunk teremtvé.

János, Jancsi, Oljánó is rója a betűket Pesterzsébeten, ahogyan én is abban a furcsa megyében, Somogyban. Járom a falvakat, a kaposvári járás könyvtárait, hozzám tartozik Nagyberki is, amelyet külön jól megnézek, mert ebben a faluban született Oláh, nézem, hogy van-e csak egyetlen fa, csak egyetlen tó, csak egyetlen jel, ami megmagyarázná, hogy egy nagyberki fiúnak miért kell költővé válnia. Pillantgatok, keresem azt a halhatatlan kovácműhelyt, a fehér házat, amely olyan, mint egy ezüstbalta, és amely az *Elérhetetlen föld* című versében hihetetlen szépséggel fölmagasztosul. Ki tudja, talán elenyészett.

Nem találok sehol az izzó vasak, az üllők házát, de megnyugszom: hiszen még lennie sem kellett ahhoz, hogy Oláh megteremtse.

Most vajon mit teremt, mi készül a papíron? Milyen műhelyben, milyen üllőkön veri a patkót?

Édesanyja nyitott ajtót, és Janó szokott fanyar mosolyával tessékelt be a maga világába. Elhültem: egy igazi író műhelye volt az, aki ebben a szobában szinte már fejedelemként uralkodik. Körben vadonatúj polcok, ideszabva, rengeteg könyvvel, középen egy nagy íróasztal, rajta írógép, körben bőrfotelek. Egy olyan íróé, aki ír! Az igazat megvallva, irigykedve néztem. Hogyne irigykedtem volna, amikor én albérlésben éltem egyetlen szobában, a kályha örökké füstölgött, kevéske könyvem a padlón állt csomóban, és még írógépem sem volt. Bizonyára túloz az emlékezet, de hát az emlékezetnek az a dolga, hogy ne a színtiszta valóságot lássa, hanem azt, amit akar. Bizonyára úgy akarja látni az enyém is, hogy megvastagítja a vékonyabb vonalakat, elrajzolja azt, ami volt.

Minden azt mutatta, hogy itt teremtés folyik. Nem húzott elő verseket, az ilyesmiben mind a ketten szemérmesek voltunk. Ráadásul ő kemény is, a végső-kig elszánt. De azért sor került rá, hogy egyszerű szóval megkérdezzem: most mit csinálsz? Persze, új versekre gondoltam, arra, hogy igen, ír, igen, verseket ír, ámde ő azzal döbrentett meg, hogy regénybe fogott, és mintha mutatta is volna a gyülekező papírokat, a vastagodó halmazt. A regényt minden műfaj közül a legnagyobbknak tartottam. A vers nagy dolog, szép dolog, de a regény, az az igazi! Az az enciklopédia!

Így forogtak bennem a gondolatok, talán amiatt, mert én is regényt szerettem volna írni, csak elképzelni sem tudtam, hogyan kell belefogni, s íme, Oláh Jancsi már nemcsak belefogott, már megy is előre a végső pontig rendületlenül.

Ment is előre, már nem Pesterzsébeten, hanem a legvégén, nagyon sokáig Máriaremetén. A regényt csakugyan befejezte, újakat írt hozzá, de a versírást sem hagyta abba, éppen 2014-ben adta ki összes verseit. Idejében. De miért idejében? Dehogy! Természetes módon, ahogy érkezett hozzá a pillanat. Mindegy, hogy mi lesz velünk: örökké dolgozunk, örökké folytatódunk. Pesterzsébeten, Máriaremetén, a temetőben, a mások emlékezetében, szigorúan, keményen, mint egy ezüstbalta, úgy, ahogy kell.

PÉNTEK IMRE

Elszakadás egy próteuszi jellemtől

Néhány hete gondoltam arra, hogy meglátogatom Kisasszony utcai otthonában. Feleségétől, Katitól tudtam, hogy eljött a kórházból, ő ápolja és vigyáz rá. A találkozás létre is jött: János barátom ágyban fekült, bele-belekapcsolódott a beszélgetésbe, de gyógyulásával kapcsolatban nem volt optimista. Pedig még lettek volna feladatai, s tudom, a szerkesztőség gondjait nem könnyen lehet félretenni.

Belső szomorúságomat igyekeztem palástolni, s néhány kedves, a legközelebbi találkozás reményével kecsesgető szóval, elbúcsúztunk.

Azt azonban aligha sejtetem, ez lesz az utolsó találkozásunk, lefogyott, sápadt arcát, a meglágyuló makacsság vonásait viszem magammal – útravalóul.

Én is, mint sokan mások – hittem benne. Ez vonatkozik a szűkebb körre, az *Elérhetetlen föld* csoportjára is. Elhittem neki, hogy antológiánk megjelenik, bár az okoskodó kiadóvezetők, a politikai megbízottak időszakosan elutasítják. Ám a gazdatudat magabiztossága – ami ekkoriban fellépését jellemezte – még azokra is hatott, akik elutasították. S a fordulatok után a végkifejlet nem lehetett más: az *Elérhetetlen föld* megjelent, s Czine Mihány mutatta be a tévében. Kisebbfajta csoda volt ez, s a megvalósító: Oláh János.

Igaz, utána megjött a válasz: a fanyalgás, az elmarasztalás, a mellőzés. Ezeket az éveket is átvészeltük: János ebben is példaadó volt. S makacsul írta verseit, amelyeket én nagyra becsültem. Volt, aki a prózáját tekintette jobbnak – én azon hívők közé tartoztam, aki a költőt becsülte nagyra.

Amikor 2014-ben megjelent a *Belső tükör*, az *Össze gyűjtött versek* korpusza, úgy véltem, engem igazolt az idő. A majd öt és félszáz oldalnyi vesszor. Benne

jobbnál jobb megoldások. S Bertha Zoltán magvas tanulmánya. S forgattam, felfedeztem a régi-új fordulatokat, a mindig más fénytörést. Néha úgy éreztem, hogy az alkotó nem akar teljes fegyverzettel előállni, kell a hely az irodalomszervezőnek, a szerkesztőnek, a könyvkiadónak. Szerénységét semmi sem indokolta. A gyűjteményest lapozgatva találtam rá az *Arckép háttérrel – Határ Győzőnek levél helyett 1971-ből* című szövegre.

„Nem mondanám, hogy a kitagadottság alakította ilyenné, de értelmet a kettő ad egymásnak, a próteuszi jelleg a kitagadottságnak, a kitagadottság a próteuszi jellegnek.”

Oláh János dzsúdóedzőként

Ez szerintem órá vonatkozik. A kitagadottság elmúlt, a próteuszi jelleg megmaradt. Ennek bizonyítéka a Magyar Napló 22 éve, *Az év versei és novellái*, a Versmaraton, és sok minden egyéb, a Napló körül kialakult műhely terméke. Megtörte az irodalomban kialakult kánon monopóliumát, létrehozta a létező és más/ik alternatívát. Azt a helyzetet, amelyet a versengő kánonok jellemeznek. Irodalompolitikus volt, anélkül hogy a politikusi székhelyeket koptatta volna. A megbízást nem felülről kapta: a gyakorló irodalmároktól, a plebstől, a kéziratokon pepecselőktől, akiknek egyetlen dolog, a minőség számít.

A vaskos kötet két utolsó versét is támpontként tekintettem.

Az *Isten horga* a fájdalomról szól, amelyet utolsó éveiben el kellett viselnie. „Isten horga a fájdalom, / melyre óvatlan ráharaptam” – írja versében. „Vergődj csak, döbönt áldozat!” – biztatja magát. *A nemlét dallama* még kegyetlenebb utakra terelgeti fantáziáját: az „eddig volt, nincs tovább” logikája felé. „mondhatnám, ez vagyok, / nem mondom, hallgatok. // Kérlek, nézd el nekem / hiába életem!”

Oláh Jánosnak nem volt „hiába élete”. Gazdag volt, végső stádiumában kiteljesedett. A végső szorongatások idején, remélem, ez is átfutott rajta. Életpéldája üzenetét megértettük, megőrizzük. Talán ez enyhíti a fájdalmat, amikor földi pályafutása befejeződött.

KISS BENEDEK

Szarka-város és Böjti szél

*Szarka-város és Böjti szél
egymás mellett
jól megállnak.
János, indultunk valamiért
– miért is? –
e megvadult világnak.*

*Én azt gondolom, békénk kerestük,
s a többiek békéjét.
Jól tettük?
Azt hiszem, jól.
Legyen meg a békénk.*

*Az ember izgága állat, s bizony,
még érdekét sem tudja.
János,
tán pár lelket mégis
készítettünk igazabb útra.*

*Ha megöregszik az ember,
szemérmes, és csak a
szükségest vallja.
János, mi hajdan a Ménesi úton
a világot szólítottuk
viadalra.*

*Igazságunk volt s bátorságunk,
s így kellett történnie.
Az embernek néha
fel kell tudni magában
Istent
a porból
emelnie.*

KONCZEK JÓZSEF
Elment Oljanó is...

...de hiszen én ezt itt a barátainknak, ismerőseinknek, a távolabbiaknak, a tisztelőknek is írom, miután a kilencből Rózsa Bandi és Utassy Jóska itthagytott bennünket... S most Oláh János, Oljanó...

...először a bölcsészkar könyvtár ajtajában beléptében láttam, s azonnal feltűnt, hogy vázontarisznyája van. Tudható volt, hogy benne rajzok, rajzlapok, ceruzák... Hallottuk már, hogy művészeti középiskolából jött.

...s most el kell térnem, illetve megmondanom, miért érdekes ez nekem... A szokolyai réten, ahol teheneket őriztünk, nagyapáméit, Szirota Jani meg Léránt Pista az én négyéves koromhoz képest nagyfiúk voltak, tizenkét év körüliek, és Pistának szeredása volt, hogy ezt így hívják, csak később tudtam meg... Tarisznya, hát tarisznya, de bőrből... az áldóját... és Oláh tarisznyája arra emlékeztetett.

...gépbe írtam már ezt egyszer, de elszállt... S most, ahogy újra próbálom, az jut eszembe, hogy milyen volt a kézfogása... Elég nagy tenyere volt, ő maga karcsúnak látszó, inas gyerekférfi... Nagyapja kovácműhelyében inaskodott, segédkedett, később a főváros ifjúsági dzsúdóbajnoka... de Oláhban nem volt semmi rátartóság, „fönn hordom az orrom”, nem, egyáltalán nem. Nyílt, tárt tenyeret nyújtott, s a szája sarkán az a biztató félmosoly... Ilyen volt... (nagyon nem szeretem azokat a „röpvarjakat”, akik sodrásban továbbhaladva, mintha kegyet osztogatnának, sorra odatartják félujjhegyről a kezüket, nem néznek a szemembe, már a következőre figyelnek, s ezzel engem megaláznak... félszárnyon tovabilenő „röpvarjak”.)

...valami száraz tisztaság vette körül, ez belőle jött... S azt is lehetett tudni, ha mondasz neki valamit, néha rátromfol, többnyire vidámságot fakasztva, de sosem alpári viccelődés volt ez, mint sokan másoknál... És ahogy tudott várni a válaszodra, mindig végighallgatott azért... S én mindig vártam, hogy hol van az a másik, aki vele együtt...

Megint magyarázat következik... Ugyanis nekem az életemben majdnem mindig volt két fiú, mellettem, velem... mint Szirota Jani meg Léránt Pista, amikor Berkenyére költözött nagyapa házanépe – akkor már csak nyaranta voltam velük –, ott is volt két fiú, a Smuck Jani meg... az ő nevét elfelejtettem... Nógrádban is két fiú, az egyik később a sógorom lett a nagybátyám felesége után... Ha ugyan jól mondom ezt a rokonsági fokot.

Szóval Oláh Jánossal is kellett volna lenni valakinek... Nem volt senki, aki a másik lett volna... Belátom, hogy egy húsz év körüli magamtól ezt felidézni is legalább furcsa... de így van...

...még felidéztem a Ménesi úti kollégiumi bolondozások hangulatát... Oláh ugyanerről írta valahol, hogy visitottunk, hogy „elhallgattassuk megkínzott ösztöneinket...” ...Már nem tudom, mi volt ott a megkínzott ösztöneinkkel... Vissza kéne keresni a versei közt...*

Nincs kedvem a bolondozások emlékéhez, mert az idő végzetesen komolyra változott...

Menj hát, barátom, kísérjen utadon a Jóisten... és mi is...

* Az idézet a *Nemzedékem* című prózaversből való: „Hol vannak már láncaink különös lehetőségei, hol az őrző éjszakák, amikor szentségtörő hangon állatokat utánoztunk, vonyítottunk, miakoltunk, rőfögtünk, nyerítettünk, kukorékoltunk, vagy éppen, hogy elhallgattassuk megkínzott ösztöneinket, üvegeket dobáltunk a menza visszhangot doboló tetejére?” [a szerk.]

A kilencek néhány tagja: (balról) Utassy József, Mezey Katalin, Oláh János, Kovács István és Péntek Imre

VASADI PÉTER
Az őrnagy úr

Amikor Oláh Jánost először láttam, jól megnézve a fejét, az arcát, kezemből mintegy önkéntelenül le akartam tenni a táskát, hogy civilmód ugyan, de tisztelegjek. Ez Marok Zsigmond őrnagy úr, morogtam magamnak; de hogyan kerül ide? Az Írószövetség emeleti előadójában álltunk, eltologatott székek között. Ahogy mondani szokták, Oláh János megszólalásig hasonlított Marok Zsigmondra. Mikor aztán János meg is szólalt, a hiedelmem még erősebb lett. Ugyanaz a megfontolt, rekedtes hang, rövidre nyesett mondatok, bőralatti mosoly az arcán. Föleszméltem. János felém fordult, még nem ismertük egymást személyesen, tekintete átfutott rajtam, Vasy Géza lépett hozzá, kezelték. Leültem, mereven részleteztem magamban ezt a hasonlóságot.

Persze, sorjáltak bennem az őrnagyhoz köthető emlékeim. Se ezek nem halványultak el, se Oláh János imponáló, föltűnés nélkül eláradó, szerény, határozott férfiassága. Az illetet – tizenéves korom kíméletlen tapasztalatai közepette mondhatom – té-

vedhetetlenül fölismertem. János írásainak későbbi olvasása puhított első találkozásunk spontán kirajzoltóságán, de nem elmosta, hanem előbbé tette. Ő már „csak” önmaga volt, de ott állt valahol a közelében Marok Zsigmond honvéd tüzérőrnagy is, ha *akkor* (még) nem is tudtak egymásról.

Most meg kell állnom. Nem megy. Nekem se megy. Nekem még kevésbé megy. Egymás után mennek el végleg a szeretteim, barátaim, bajtársaim (tanítványaim is hódolnak ennek az eszement örületnek), én meg itt fogyasztom a mindenki kenyerét, vizét, levegőjét. Jó ez így? Vagy az, ami itt van, az *evilág* nem eléggé igaz, tehát valódi, valóságos, vagy az, amit *odaát*nak mondunk – rosszul!, mert az *odaát* nem nyugodhat bele abba, hogy *ideát* ne legyen, nem bírhatja ki, jól ismerve, hogy az *ideát* csak *vele*, az *odaát*ival lehet önmaga, tehát kvázi *itteni ott* akar lenni –, vagy az *odaát* merőben más és másként van, mint amit róla elgondolni képesek vagyunk.

Ők, János meg a többiek nem elmentek, nem mentek el, hanem valami köztes földön várakoznak, de időtlenül. Ránk várnak. Alighanem kitüntettek. Találkozunk. (A fene egye meg, miért olyan bonyolult ez az egész.) Ölellek, János, Téged, Titeket.

Sirató

(B) Szilárd
 (K) Imre
 (E) Péter
 (B) László
 (P) Tamás
 (Cs) Sándor
 (O) János

*Gyertek vissza – hogy
 haza, nem mondhatom;
 gyertek vissza, legalább
 hetven éve már, hogy
 fogytán van türelmem,
 gyertek vissza, mert olyat
 mondok! Most ezt: gyertek
 vissza mind, tolvajon,
 gyáván, bűnös szökevények,
 nem hányom szemetekre
 a hűtlenséget, rosszat,
 csináljátok tovább,
 barátaim, gyertek vissza,
 gyalázatos halottak!
 ...csak nő a csönd, ha*

*kérdezek, mint mindig,
 fénye alig a Napnak,
 és semmi nesz;
 egyre csak mosolyognak.
 ...hogy gyűlölöm, mit is,
 Uram, hogy gyűlölöm.
 – És mekkora sereg.
 Végleg azok, akik, pedig
 hogy hasonlítanak,
 s ki-ismerhetetlenek.
 Van, aki visszapillant.
 Hátha!, reménykedem.
 De hiába, mint mindig:
 elköszön a sereg,
 és égbe megy.*

KŐ PÁL
**Oláh János költőről,
 íróról, barátomról**

1958-ban jöttem fel a fővárosba különbözeti vizsgát tenni a Török Pálba. A Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolába Padisák Mihály – Miska bácsi levelesládája – jóvoltából. Így utólag – felnőttként! – visszagondolva, csak a fiatal gyerek vakmerősége segítségével, a hirtelen adódott ismeretlen lelki rokonnaim – akik fölmérték gyámoltalan kinézetemet – jóvoltából érkeztem meg hiányos fegyverzetben közük! Kinőtt pulóveremben, Hevesről egy női kécsoda kerékpáron. Egy összeszokott, erős III/B. kezdő közegébe, akik azért kezdték már megismerni, megszokni, elfogadni egymást.

Azari Pétert személyesen nem ismerhettem, de abban az évben mindenki róla beszélt; nagy tehetség volt, káprázatos talentum, aki koszorús vitorlázó-repülőként balesetet szenvedett a nyári szünetben. Mindenki jó szívvel sajnálta, hogy nincs közöttünk. Először Molnár Pétert ismertem meg, és zártam a szívembe, mert a különbözeti vizsgán – isteni gondviseléseként! – mellette ültem az ábrázoló geometria felvételin, miután észrevette, hogy gyakorlatilag tanácstalanul rágom a ceruzám szárát. Jó ideje a papíromon talán csak egy dátum árválkodott... Hozzám hajolt, amikor a felügyelő tanár elhaladt mellettünk, és halkán odasúgta... Hármásra megcsinálom, mert azt látom, nemigen alakul a dolog. Ekkor történt a rajzi intelem is Mórítz Sándor Munkácsy-díjas festőművésztől, aki rokonom, Új Gyula bátyám Iringó leányának férje volt. Szőnyi István zebegényi festőmester tanársegédjeként oktatott engem a várható feladatra. Az általa beállított csendélet szénnel való megrajzolása segített volna a biztos bejutáshoz, ha nem makacskodom. Ültem a csendélet előtt, de hozzáfogni már nem volt erőm. Így telt el egy óra. Aztán bejött Sándor bátyám, s rosszalotta, amiért nem rajzoltam meg a feladott csendéletet. Természetesen ő később sem tudta meg – nem volt benne kíváncsiság irántam –, amit én nem mondhattam, mert nem kérdezték, nem is kérdezhettem tőlem.

Akkor én már Aba-Novák nagymester freskói – sőt, első freskója! – árnyékában simulva megfestettem a XIV. stációt, Krisztus keresztútját. Vízfestékekkel

és fedő fehér temperával. Ott van azóta is Jász-szentandráson a neogótikus templomban, oda járok, ha tehetem, vasárnaponként misére.

Igazán arra is csak jóval később kaptam választ, hová is kerültem? Milyen szerencsével, segítséggel, isteni gondviseléssel: III/B-snek. Le fogom írni ezt az osztályt úgy, ahogy van, ahogy 1958-ban a Kálvin téren találtam. Mert bejutottam végül is.

Az igazgató: Kántor Andor. Művészeti igazgatóhelyettese: Percz Józsi Jenő mozaikos. Gazdasági igazgató: Kanizsay Antal. Osztályfőnökünk, a fiatal dr. Frenyó Vilmosné, történelmet tanított. Közismereti tanárok: M. Kiss Pál (Marosvásárhelyről) művésztörténetet oktatott, dr. Turchányi Ágota magyar irodalmat és nyelvtant, Blaskovics Aladár fizikát, Sárpataki László orosz, Vincze Lajosné Mária néni matematikát, Zajtay Ervin angolt (öt vanszmórnak hívtuk), Berczik Árpádné biológiát, Papp Zsomborné kémiát, Simonyi Gábor testnevelést. A művészeti tanárok Göllner Miklós festőművész, Csebi Pogány István festőművész és Somogyi József szobrászművész voltak.

Tanáraink, akiktől féltem, akiket szerettem az első pillanattól, akikben csalódtam, és akiknek én okoztam csalódást, meghatározták további életemet.

A IV. B. osztály 1961-ben így érettségizett szerencsésen: Buchmüller Éva, Bikácsi Daniella, Gyurcsek Ferenc, Borgulya Margit, Hondromatidisz Rigasz, Bencsik Katalin, Kempf György, Fábán Etelka, Lisztes István, Gimes Zsuzsanna, Koppány Endre, Jakab Ilona, Maczky Lajos, Kecskés Ágnes, Molnár Péter, Kócsy Iringó, Oláh János, Kókay Krisztina, Petrovics László, Korényi Dalma, Lengyel Erzsébet, Polgár László, Oláh Éva, Rátonyi József, Sajó Jolán, Torkos Ildikó, Tornyai Pál, Papp Éva, Zách Ferenc és Papp Mariann.

János volt az, aki a pártomat fogta, mert amikor irodalomórán elkezdtem beszélni, Turchányi Ágota tanárnő megállított, és azt mondta: nem érti, amit mondok! Belepirultam...

Igaza lehetett a tanárnőnek, hiszen olyan palócosan beszéltem, amit később én is tapasztaltam a Felvidéken egy idős fafaragómesternél, ahová Antall István barátom jóvoltából kerültem. János közbeszólt:

– Tanárnő, ez azért baj a maga részéről, mert a Lujos egy tájszólásban beszél, palócosan.

Ő, János mindig háttal ült a katedrának, és az osztályt figyelte. Egyszer Mária néni felszólította: János, gyere ki, és oldd meg ezt az egyenletet!

János kiment. Kezébe vette a krétát, és elkezdett írni számokat, sok-sok számot szép rendben, és teleírta a táblát. Majd lehátrált a katedráról, összecsapkodta a tenyerét, fehér porfelhőt hagyva maga után, és elégedetten nézte a művét. Mi persze, főleg én, döbbenetén ámultam. Mária néni – a rettegett, ám később kiderült: angyali szívű, nekünk idős nő, akkor negyvenévesen – odament a tábla elé, és hosszan nézte.

– Én másképpen oldottam volna meg, de az eredmény jó – mondta Mária néni.

Lehetett hallani, ahogy az osztály szívéből lezuhan egy csomó kő.

Mindenki tudta, hogy János dzsúdózik, Gyurcsek bokszol, mi atletizáltunk, de nekik tekintélyük volt az osztályban emiatt.

Később mint dzsúdóedző és a remetei Művelődési Ház vezetője kereste a kenyerét. Ebben az időben készített velem egy interjút, amely Péntek Imre lapjában, az *Árgusban* jelent meg talán.

Mindig figyeltünk egymásra. Természetesen olyan sűrű életet éltünk mindketten, amire talán büszkén nézhetünk vissza így, a hetvenes éveinkből.

Palotás Jóska nagyszerű szobrászkollégám küldött hozzám Pécsről növendékeket. Így került az osztályomba Oláh Katalin Kinga, Freund Évi, Rudolf Ilona. Oláh Matyi is ott volt az osztályomban. A két testvér nálam diplomázott.

Egyszer fontos ügyben jött el János az Epreskertbe.

– Lujos – kezdte –, lehet, hogy hülyén fog hangozni, amit mondok, de kérlek, hallgass meg. Felajánlották a Magyar Napló szerkesztését. A lap eléggé le van pusztulva, Kati is félt a feladat nagyságától, és mivel ismer, ezért még inkább aggódik értem. Te hogy látod a dolgot, adj tanácsot, mit csináljak?!

Hosszan beszélgettünk, és inkább rábeszéltem a munkára, mert tudtam, valójában vágyik rá, és meg is tudja újítani, mert hihetetlen erővel rendelkezik. Egyszerűen, bíztam a barátomban, mert becsületos és tisztességes, jó ember.

Csak most jut eszembe, milyen váratlan örömet okozott, amikor levelet kaptam Tőle. Már az csoda volt, hogy a levél utolért. Bevonultam Abasárra, ahol három hónapig tartott a harci kiképzés. De utána átdobtak rögtön Nagykanizsára. Egy-két hét, hónap?

Az idő összefolyt bennem, már indultam is Zalaegerszegre. Zalaegerszegre már úgy érkeztem, hogy Lukci (Lukács Tibor) katonatársamat ott veszítettem szem elől. Már csak engem vezényeltek Nagyatádra egy önálló tüzérosztályhoz 1962-ben.

Itt kaptam meg János levelét, és még egy hosszú verset is. A címe *Laci*, és egy lóról szólt. Ebben az időben mindent a fegyelem, a kiképzés, a katonaelet ismerete (parancs... értettem... kérek engedélyt...) jegyében telt el. Pedig én az édesapámtól megtanultam mindent, amit ő Kőszegen megtanult a katonaiskolában (Ottlík Géza: *Iskola a határon*). Ennek ellenére volt mit megjegyeznem. A nevemet is itt tanultam meg... Kőhonvéd, jöjjön ide, álljon vigyázzba, mossa fel a folyosót stb.

Én mindent összevetve, csak tanultam a két év alatt, minden állomáshelyemen.

A János Kórházban Csillával együtt látogattuk meg Jánost. Kiss Sándor sebész főorvos betege volt – aki előtte mindkettőnk sérvét operálta –, benn volt Mezey Kati, Katalin Kinga, és mi ketten. Nagyon nem volt jól, de iparkodott összeszedni magát. Frissen operálták, és nehezen mozdult. Szerető gondoskodással vették körül, és én is átadtam neki egy bronz plakettet, amit már régen elkészítettem számára.

Még reménykedtünk, még bíztunk a felépülésében. Szomorú, hogy nem tudott most győzni ebben a küzdelemben. A Farkasréten ott álltam a családja mögött. Egyszer csak valaki átkarolt. Sutarski Konrád volt, és nem ismert meg – teljesen kopaszra nyírtak –, én viszont átkaroltam, és köszöntöttem, mondtam a nevemet. Hozzak székét? Nem kell, csak elszédültem váratlanul, nemrég operáltak, mondta Konrád. A felesége tanította Kő Virágot a Bajza utcai általános iskolában.

Szentmártoni Jánostól idézek a búcsú szavaiból: „Mert ő soha nem kért, mindig csak adott. Megvédte a nála védtelenebbet.” S, ahogy kezdte: „felfoghatatlan.”

„Mérleg nyelve az életem, / a semmi és a minden / lüktet emlékeimben. / A föld, ahonnan menekültem, / a föld, ahova megérkeztem, / élő sebként sajog köröttem” (Oláh János: *Gyalog jöttem*).

Nagyon nehéz írnom az elmúlt időkről, hiszen elevenen él bennem az alakja, a hangja, a mozdulatai... Istenem. Szerettem ezt az embert.

VASY GÉZA

Csont

Oláh János-arckép, 1990

*Olykor a csonthéj feltörhetetlen.
Mégis tudod: benne a mag.
Keresgélnél fiók-rejtekedben,
s kezedbe csak a tág űr szakad.*

*Robotod lett az ostoba kényszer,
mit ember bír, elviseled,
ám éjjel, ha verssorokhoz érsz el,
szabaddá tesz a képzelet.*

*Van dolog, mit meg nem magyaráz szó,
se mágusok jelbeszéde.
Az élet a legnagyobb varázsló,
bújhatsz bármelyik mezébe.*

*S bár sejtjeink az idő lerontja,
talán a föld sem lesz rideg,
mert kinek felnőtt három porontya,
nem adósa már senkinek.*

Kő Pál bronz rajza

ÁRKOSSY ISTVÁN
Vitorla vagy

Húsz esztendő bizony még számolva sem kevés, mondhatnánk, olykor csak egyharmad, jobb esetben egy-negyed emberéletnyi időt jelent, aszerint, hogy a fátum hektikus hangulatában éppen kinek milyen szerencsével porciózza az egyszer használatos esztendőt titokzatos vékájából. Márpedig említtem ezúttal a húsz esztendőt olyan célzattal, hogy ennyi időn át érintettem Kolozsváron nap mint nap – grafikai szerkesztőként – az egykori Utunk irodalmi-művészeti hetilap szivarfüstben megvénült bejárati ajtajának írókezek melegétől ki nem hűlő rézkilincset. Aztán eljött az az időszak, amikor Erdély-szerte fondorlatos szelek kaptak erőre, és a lélekdermesztő örvények engem is távolra sodortak. Persze, ez már jó régen történt. Viszont itt, Buda csendes lankáin még ma is érzem néha azt a különös úrt, amelyet búzavirág színű ifjúkori éveim derekán a redakcióban eltöltött két évtized hagyott bennem kitörölhetetlen emlékként maga után.

Képzőművészet és irodalom; ez volt tehát a mindennapi életterem. Nyilván ezért is kerülhetett sor arra, hogy évek múlva, fiam művészfotóihoz írt esszékötetemmel – *Képirás / A csend ösvényein* – felkeressem a Magyar Napló kiadóhivatalát, főszerkesztőként személyesen Oláh Jánost, aki összeállított könyvünk szemléje nyomán elvállalta annak megjelentetését. És ezzel a pillanattal voltaképpen új időszámítás toppant be napjaimba. Mert mi sem természetesebb, hogy a röpke beszélgetés közben, főként a tipográfia, a folyóirat-arculat, valamint a szép könyvek iránti közös óhaj került célkeresztbe; ez pedig magával hozta, hogy sok-sok esztendőnyi szünet után, János jóvoltából és megbízásából, ismét szépírói kiadványok látványtervezési feladatai köszöntsenek reám. A frissiben megismert kollégákkal folytatott gondolatváltások közvetlensége pedig azt eredményezte, hogy varázsütésszerűen újraéledt bennem a már-már végképp elszunnyadni látszó grafikai szerkesztő. Mindjárt első feladatomból folyóiratuk akkori címlapjának újjáformálása volt, majd ezt követte az antológiasorozat prózai és lírai páros kiadványainak, valamint a ta-

nulmánykötetek új borítójának megtervezése; ezek immár hatodik esztendeje mutatkoznak frissen vasalt köntösükben az olvasó előtt.

Amikor *Az év versei 2015* című kiadvány ibolyaszínnel nyomtatott pántos példányát kézbe véve első alkalommal pörgettem át a lapokat, Oláh János *Vitorla vagy* című lírai sorainak képisége tüstént magával ragadott. Talán amiatt is lehetett ez így, mert egy képzőművész nemcsak képben lát, mint mások, de képben is olvas, egész szellemi lénye, egoja képekben él, és képekben teremt. Aztán ahogy az egymást követő mondatok hulltak egyre lefelé, úgy formálódott át bennem a betűk ritmikus gyöngysora rajzzá, lett belőlük érzékeny vagy erőteljes vonal, körülhatárolt vagy szabad tér, pozitív és negatív forma, sík, ritmus, éppenséggel fekete-fehér drámai hangulat. Parafrazis. Könnyű volt azonosulnom vele. A kép összeállt. Úgy vélem, a szabadon csapkodó madárszárny az, amely egy ember álmaiban az áhított, légben úszó, szabad röptű vitorlát valaha is leginkább megtestesíthette. Igaz, Oláh Jánosnak arcot és szárnyat simogató lágy alkonyi szellőből vajmi kevés jutott a gyermekkor harangkondulású nyaraiban, hiszen a napok és a holnapok egyre zordabbá váltak, teremtő évei során pedig szünni nem akaró ellenszéllel kellett nap-nap után megküzdenie.

Az elkészült rajzot a szerzőnek szántam. Ajándékként. Aztán egy adandó találkozásunk alkalmával, műtermemben át is nyújtottam neki tiszteletem jeléül. Ám eközben arra kértem meg, hogy az egyik polc mélyén rejtőzködő dobozban féltve megőrzött, és már rég kurtára zsugorodott, zöld héjú grafitceruzával – az illusztrált költemény szülőatyjának minőségében –, lássa el azt Ő is kézjegyével. János örömmel meg is tette, annál inkább, mert időközben felfedtem a kurtára zsugorodott, zöld héjú grafitceruza különös titkát: Kolozsváron anno, 1976-ban, a költő Lászlóffy Aladár, akkoriban szerkesztőségi kollégám, ugyanezzel a kis írónnal örökítette meg nevét *A keresztrefeszített lovag* című verséhez készült illusztrációjom. Meglehet, ma már csak derengő, aprócska epizódnak tűnhet mindez. Ám mégis sejteti ugyebár, hogy nemcsak a könyveknek lehet meg a maguk sorsa. Meg lehet akár egy ceruzának is. Miként ennek a kurtára zsugorodott, zöld héjúnak, amely ki tudja, még milyen megtisztelő pillanatra várva, ma már a Magyar Írószövetség elnökének íróasztalfiókjában pihen.

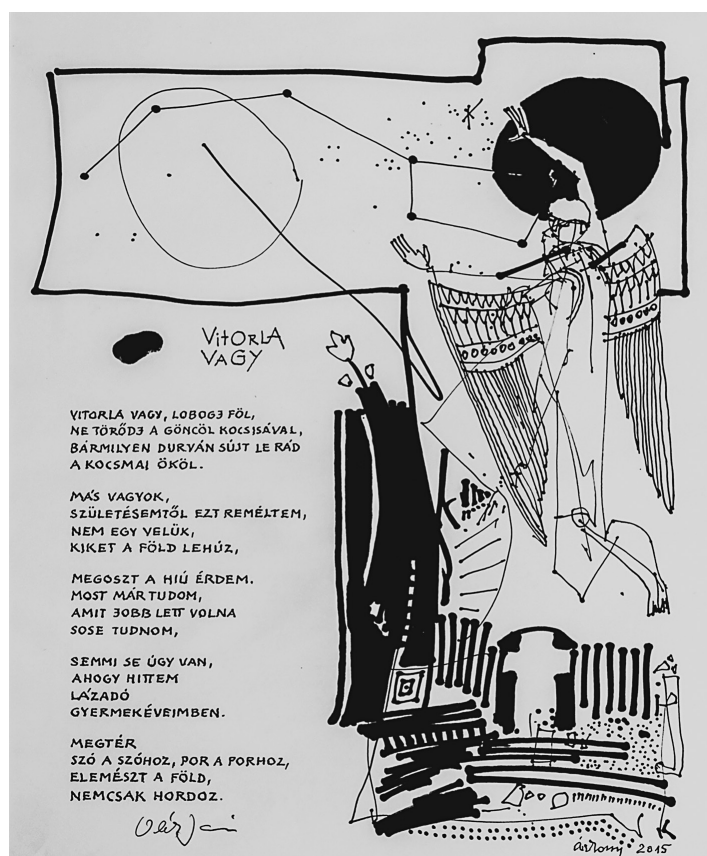
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

Attól fogva

*Nézd, a világ hogy besárgult,
a tél mily hirtelen ránk tört.
De szeretet fénye támad,
s nem emel fagyra az ág tört.
Tigris az őzet, mint kölykét,
beteges ösztönnel nyalja.
Csak a fekhely kegyetlen,
s a léleknek érdes az alja.*

*Lám, most az ég is színt váltott:
a fellegek felvonulóban.
Megindul Mária s József
a harangig érő hóban.
S jönnek az örök Kilencek,
a verskút hogy ki ne apadjon,
a falanxba állt poharakba
a Gazda szép borokat adjon!*

*Jaj, hogy már nem ihatsz, János,
a halál bevarrta szádat,
de szemed láthatta a listát:
mint következünk utánad.
Így várunk a Születendőre,
kinek elpazaroltatik vére,
s attól fogva a hunok
felmentő seregére.*

Árkossy István rajza Oláh János aláírásával

LŐRINCZ GYÖRGY

Temetés**Szabálytalan nekrológ**

„A tetteikkel akik egyek voltak,
élőknél veszélyesebbek a holtak”
Oláh János: *Hetedzsiglen*

Babonás vagyok. „Babonák napja csütörtök, amikor a legnehezebb”. Ma kedd van. És ma a legnehezebb. Mert itt ülök Székelyudvarhelyen, a negyedik emeleti lakásban, s arra gondolok, Budapesten ma temetik Oláh Jánost.

És nekem ott kellene lennem. Nemcsak a szívem szerint, az eszem szerint is. – Ne fontoskodj – mondta a feleségem, amikor eszébe juttattam, hogy ma temetik Oláh Jánost, s esetleg illene ott lennem. És én Oláh Jánosra gondolok már hetek óta. Amióta megtudtam, hogy meghalt. Meg arra, hogy odahaza a szülőfalumban a néphagyomány és a többszázados szentencia szerint „A haldoklót, a halottat el kell engedni”! Nem szabad szenvedni hagyni. És történeteket tudtak olyan emberekről, akiket nem „engedett” el a feleségük. Apjuk, anyjuk. Akiket addig sirattak, amíg a többi hozzátartozó közül valaki meg nem kért egy öreget, hogy szóljon rá az illető feleségre, anyára, gyermekre, hogy a halottakat el kell engedni. Sőt, olyan történetről is tudtak, hogy maga a haldokló kérte, hogy engedjék meghalni. Ne legyen visszajáró lélek. Ez az élet rendje.

Igen, tudom, így igaz, megtanultam magam is, „rendje” van az életnek, ahogy rendje van a halálnak is. Többszázados bölcsesség mondatja ki ezt, íratlan törvények, bölcsességek és tapasztalások szabályozzák, amelyeket átmentettek az ezeréves múltból. Ők nem a tévéből tanulták az életet. Erre gondolok, meg arra, hogy örök babonás vagyok, ha például üres vederral érkező emberrel találkozom. Olyankor akár fordulhatnék is vissza, s többnyire csak azért megyek el, hogy újra és újra kipróbáljam, hogyan állíthat a tudomány bármit a babonáról. Nekem az üres veder azt jelenti, hogy amit éppen akarok, az nem fog sikerülni. Nem fog sikerülni! Hiszek a sorsszerűségben, hiszek Szondi Lipót sorselméletében, hiszek a tudatban, emlékekben felhalmozott többszázados tudásban, a tapasztaláson és józan megfigyelésen alapuló babonákban. Tapasztalásból. És hallomásból tudom: a halottat el kell engedni. De amióta értesül-

tem Oláh János haláláról, nem tudok másra gondolni, csak Jánosra. Fel-felvillan az arca, hallom a kissé rekedtes hangját, látom a tekintetét. Meg-megállok a könyvespolc előtt, le-leveszem egy-egy könyvét, bár nincs kedvem s türelmem olvasni. De mégis... A 2003-as *Az év verseit* veszem elsőnek a kezembe, végigfuttatom szemem a neveken, megtalálom őt. Három verse van, az *Öregség* cíművel kezdem. Újabban egyre jobban érdekel az „öregség”. Aztán lemelem a *Vérszerződés* című kötetét, s újra és újra elolvasom a *Nincs Isten* című megrázó novelláját. Kedvenc írásom. Kemény, férfias próza, ahogyan kemény, férfias férfi volt Oláh János is. A hetvenedik születésnapjára írt köszöntőmben, mert nem tudtam, hogy dzsúdózott, az első találkozásunk kapcsán az írtam: „Ami rögtön feltűnt, ahogy Oláh János megállt előttünk. Nyugodtan állt, szinte észrevétlen, kissé szétvetett lábakkal, s mégis – talán zsebre dugott kezei láttán – érezni lehetett, hogy betölti a teret. Úgy állt ott a földön, mintha onnan nőtt volna ki. Ott van.” Most, az MTI tudósításában olvasom a „megfejtést”, vagyis, hogy dzsúdózott. Azért állt úgy a földön, ahogy. Azért és úgy állt a földön, hogy érezni lehetett: ott van. Ott állt a sóvárgott és megtalált földön, s érezni lehetett, mázsás igazságai is nyomják súlyával és jellemével a földet... Tiszta szívű, nyílt tekintetű ember volt, a kevesek fajtájából való, a szemében, tekintetében ott volt a szavainak aranyfedezete. A kimondott és ki nem mondott szavak súlya. És ez volt az, ami a ritka találkozásaink ellenére meghatározta a hozzá fűződő viszonyomat. Éppen ezért, ha már nem tudok ott lenni a temetésén – gondolom –, akkor el kell „temessem”, én magam. A saját szertartásom szerint. Megnyitom a számítógépet, beírom: Oláh János költő. Megjelenik rögtön a Wikipédia, megnyitom. Végigolvasom, amit már tudok, aztán megakad a szemem az MMA címkéjén. Rákattintok, és megjelenik János. A maga valójában. Úgy, ahogy mindig is. A maga tökéletes, de nem súlytalan egyszerűségében. Nyílt tekintettel. Félrefésült, sárgásba játszó ősz haja rásimul a széles homlokára. Összerezzenek. Összeszorul a szívem. Kattintok, majd egy újabb kattintás után elkezdődik a *Pinceszeri elégia* című versét.

Egy pohár bor kellene – jut erről eszembe rögtön.

Az igazi végtisztességhez – ha már külön temetem – egy pohár vörösbor kellene. Ezért nem haragudna meg Oláh János.

– Egy pohár bor kellene – mondom a feleségemnek. – Ma, most, ebben az órában temetik Oláh Já-

nost. Nem fontos, hogy piros legyen, jó lenne a fehér is – mondom –, jó volna, csak nincs. Csak nincs – ismétlem, elkeseredve –, el kell mennem, vegyek valahol.

Mire megszólal a feleségem.

– Már hogyné volna, ott van, amit Laci fiad hozott a hetvenedik születésnapodra, meg amit Nagy Kati és Bea hatvanadikra.

– Azt megnyithatom? – kérdem, mintha nem tudnám, hogy az ötletével áldását is adta rá.

– Idd úgy, mintha itt lenne János is, meg Kati is – mondja a feleségem.

– Igazad van – mondom. És kinyitom az üveget. Csinos, kicsi üveg, tokaji édes villan fel a víznyomatású, sárga krétapapír-csomagolás alól. Kitöltöm a pohár bort.

– Isten nyugtasson, Oláh János – mondom magamnak. – Ugyanabból a földből vétettünk, ugyanabból a többszázados szokásrendből, ugyanabból a fájdalomból, és ugyanazok az emlékek kötöttek az *Elérhetetlen föld*hez is.

És rákattintok az *Elérhetetlen föld* című égtartó versére, s hallom a kissé rekedtes hangját is.

– Számodra már elérhetővé lett a föld, János – mondom. – Földdé váltan teremtéd újjá a földet. Amelyet úgy szerettél. Amely „megöszült”, megöszül erdőbánatunkban... Mert akik döntenek a sorsáról, nem morzsolnak az ujjaik közt soha földet... „Bezárkózhatsz, ha kedved tartja / ennyi szabadság kijár a legyőzöttnek”.

Újabb kattintás, s már hallom: *Hetedízigen...*

És mondja, mondja, a hetedízigen is fájót. A fájó és szívszaggató, sajgó magyar sorson belül is azt, amit akár mondhatnék én is... Metaforikus töltettel, de akár szuggesztív valójában is. „Életüket védve, de vérüket ontva / hősen hátráltak a végső hazáig, / s úgy üzennek a frivol szívű máig, / mintha mi nincs már az is mindig volna. (...) A tetteikkel akik egyek voltak, / élőknel veszélyesebbek a holtak”.

Morzsolgom a szavakat.

Újra és újra elolvasom, mondom. Visszhangoznak bennem a szavak. Veszejtő időben harang a szélben a vers – gondolom. És mi mindig veszejtő időket élünk: „Tetteikkel, akikkel egyek voltak / élőknel veszélyesebbek a holtak”. És ezzel a verssel a szívemben érzem, el is engedtem Oláh Jánost. Nézem az arcát, a szemét, ahogy a sorokból felnéz, s nagy nyugodtság száll rám. Isten nyugtasson, Oláh János!

És mert tudom: a vers nála „sorsbeszéd” – továbbhallgatom. *Földem. Európa udvarlása. Bornemisza óta.* Majd szép sorjában, újra és újra. Majd, és megint: *Bornemisza óta.* „Magyarországból / édes hazámból / elindulok. // Magyarországra, / édes hazámba / visszajövök.”

A Haza mindig azoknak fáj, akiknek nincs...

Nekem ne lenne hazám?

A halottak jönnek, jönnek, kézen fognak, és vezetnek...

A halottak köztársaságába érve arcot kap, növekszik az addig csak árnyakként kísértő bölcsesség.

Weöres Sándoréknál, 1985

ERDÉLYI GYÖRGY

Kenyérpusztítók

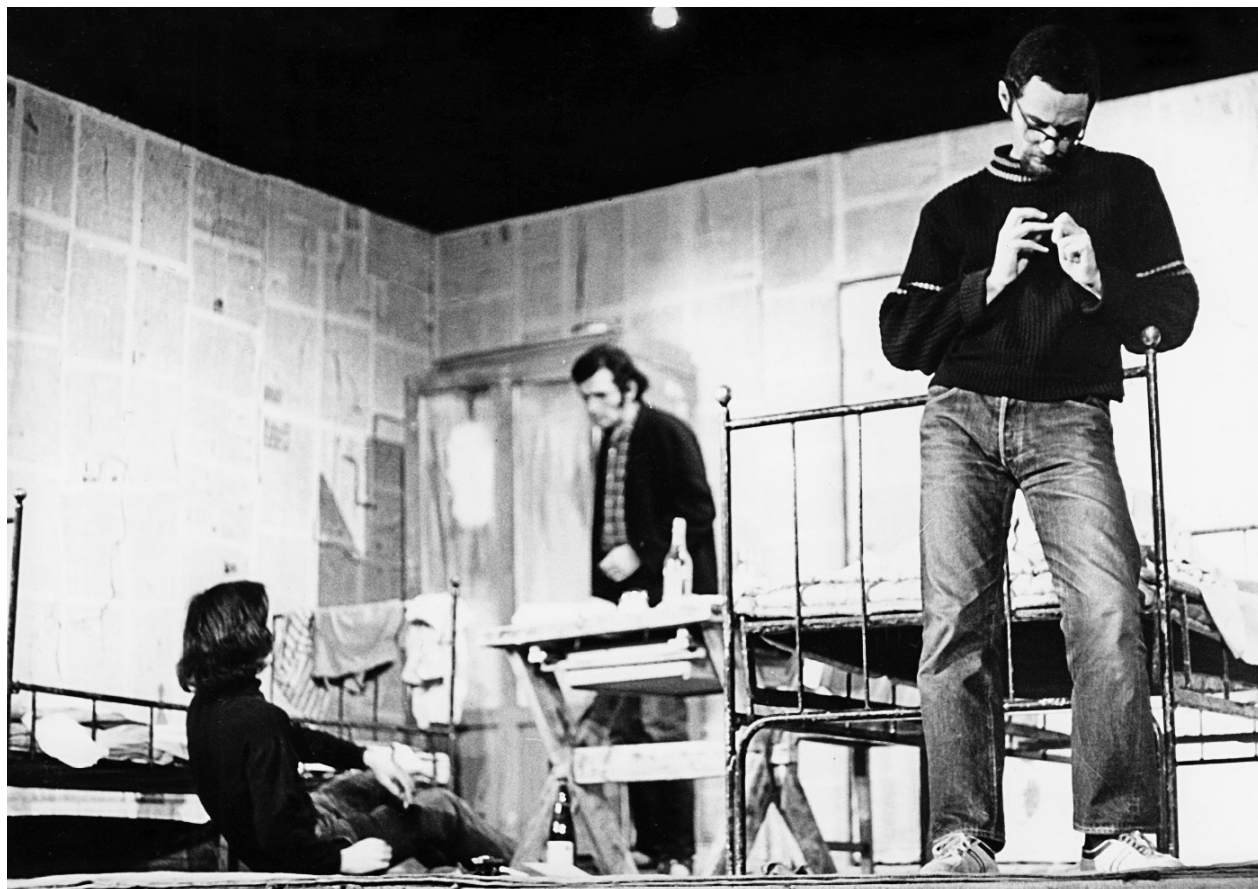
Amikor 1971-ben hazaérkeztem Párizsból, csak úgy zúgott a fejem a másfél évnyi temérdek élménytől, munkától, mindattól, ami ott velem, velünk történt. Csak éppen úgy voltam, mint a hegymászó a hegy lábánál. A hatalmas monstrum átláthatatlan, felmérhetetlen onnan, ahol áll, ráadásul úgy nehezül az alul álló pöttöm hangyára, hogy pusztán azzal a ténnyel, hogy ott van, szinte agyonnyomja. Egyszóval az az idő kétszeresen alkalmatlan volt bármiféle értékelésre, egyrészt a fentiek miatt, másrészt pedig azért, mert az érkezésem utáni napokban bementem a másfél éve nem látott Egyetemi Színpadra, ahol, mit tesz Isten, szereposztó megbeszélésre érkeztem. Nem voltunk valami sokan, a színpad régi nagyágyúi már nem voltak ott, kirajzoltak a nagybetűs életbe. Ruszt Jóska azon törte a fejét, hogy a fiatal költő-dramáíró Oláh János első darabjának ki játssza el a szerepeit? Úgy tűnt, jól érkezni mindig nagy szerencse az életben.

Erdélyi György a *Kenyérpusztítókban*

Két hét múlva ott ültem az olvasópróbán. Akkor találkoztam először Jánossal. Halk beszédű, többnyire tartózkodó embernek tűnt, de amit mondott, arra figyelni kellett, és ahogy mondta, az mindig pontos és félreérthetetlen volt. Később, a próbák alatt néha feljött a színpadra. Ruszt nekünk soha nem játszott elő, János pedig csak néhány, általa elképzelt mozgásvariációval próbált segíteni a figurák megteremtésében. Írótlól szokatlan gazdag mozgáskultúrával rendelkezett, ritmusérzéke pedig bámulatatos volt. Csak menet közben tudtam meg, hogy válogatott dzsúdóval van dolgunk, ja, akkor az más, gondoltam.

A darab számomra több volt, mint érdekes. Ahogy most gondolok vissza rá, úgy tűnik, hogy az első magyar abszurdok egyike lehetett. A színen három széllel bélelt figura kerülgeti egymást egy zárt térben. Megkísérelnek valamiféle közös létet teremteni – tökéletesen sikertelenül. Úgy beszélnek el egymás mellett, ahogy az a Nagy Könyvben meg van írva, miközben mégis kapcsolatnak tűnő helyzetet hoznak létre, ami aztán újra meg újra felbomlik. Ráadásul – szép magyar módon – minduntalan kettő szövetkezik a harmadik ellen, csak épp a személyek cserélődnek. Ez a blöddli nem következik szorosan a szövegből, ami mellelleg valamiféle visszafokozott meta-nyelv. Magára a darabra kevésbé emlékszem ennyi idő után, sokkal inkább arra, ami végül a színpadon lett belőle. Ruszt ugyanis a maga sajátos módján értelmezte a szövegek könyvet, összedugták a fejüket Jánossal, új könyvet hoztak létre. Az eredetileg háromszemélyes darab hatszemélyessé nőtte ki magát. A három éhenkórászt Vargha Tamás, Varga Karcsi és én játszottuk, ehhez jött most három új figura. A nézőtér felé nyitott, egyébként pedig zárt három fal, amely átlagos embermagasságú volt, s amelyet közönséges napilapokkal tapétáztak, nos, e fölött a fal fölött ücsörgött a három új szereplő, teniszbírói pulpitusra emlékeztető alkotmányokon. A sűgők. Mindenkinek volt egy személyes sűgője, aki előre mondja a szöveget, amelyet a szereplők szájából kellene hallani. Csakhogy ezek újra és újra félrehallják és eltevesztik a mondandót, időnként épp az ellenkezőjét mondva az előre fogalmazott citátumnak – véletlenül-e, vagy szándékosan, erre soha nem történt utalás. Egyszóval a darab megtelt félreérthető utalásokkal, politikaiakkal is, akinek meg nem, annak maradt a szintiszta abszurd, ami lehet akár politika is – és

Színpadon (balról): Varga Károly, Vargha Tamás és Erdélyi György

ezzel a kör szépen be is zárult, vagy épp kinyílt, kinek hogyan, már persze, akinek füle van... Az biztos, hogy nekem nem volt, ugyanis az én darabbeli nevem Süket volt. Én voltam a legmegátalkodottabb hármunk közül, ugyanakkor a legszelídebb is. És nemcsak a sűgőkat nem hallottam, ráadásul a társaimat sem, a legfontosabb pillanatokat kivéve. Ebből aztán újra meg újra zavar keletkezett, hogy Süket süket-e egyáltalán, és kikökhenthetetlennek tűnő, bárgyú kedélye nem a bölcsesség egy lehetséges formája-e a kifordult világban?

Nagyszerű alkalom volt számomra kipróbálni a nemrég tanultakat. Soha nem voltam szinkronban magammal. Ha mozdulatlan voltam – és gyakran voltam az –, gyors és még gyorsabb tempójú volt a szövegem, ha pedig felgyorsult a mozgás, a szöveg tempója lassult le. Az egész előadás alatt a szöveg ritmusának ellentéte volt a mozgás ritmikája. Túl ezen, színpadi mozgásom köszönőviszonyban nem volt a szöveggel, egészen másvalami játszódtott le gesztusokban, mint amit a történet sugallt. Végül ez a sokféleség létrehozott egy egészen új szférát, már

annak, aki észrevette. Úgy emlékszem, szép számmal voltak ilyenek...

Nagyon szerettem a *Kenyérpusztítókat*. Jancsival a próbák és előadások idején gyakran beszélgettem, nemcsak a darabról, de költészetéről, irodalomról is. Nem emlékszem arra, hogy álláspontjaink ellenkeztek volna.

Sajnos, hamar jött az évad vége. Amikor az utolsó előadásról kijöttünk, szokás szerint a Százévesben ültünk le egy koccintásra. Akkor még nem tudtuk, hogy utoljára. Rusztot nyár végén eltávolították, az Egyetemi Színpad évekre megszűnt, akkor támasztotta fel Katona Imre és Vándorffy László. Oláh Jancsival ezután ritkábban találkoztunk, de mindig volt egymás számára néhány, az átlagosnál szívesebb szavunk. Most pedig meg kellett érnem azt a *Kenyérpusztító*ba illő helyzetet, hogy se szó, se beszéd, köszönés nélkül itthagytott. Pedig már épp azon törtem a fejemet, nem kellene-e felújítani a darabot. Hátha volna mondanivalója egy s más a mostani korunk számára. Hallod ezt, Jancsi? Mit szólsz hozzá?...

LEONYID VOLODARSZKIJ

Oláh János emlékére

aki földi volt, de már a mennyben él

*Hogy nyomtatásban megjelenhetett
A szívvel írt, habár orosz poéma,
Hogy ötvenhat nekünk ma újra példa,
Az ő hatása volt.*

S utána lett

*Egy évtizeden át a jó barátom.
De fájdalommal és ijedve látom,
Hogy nem maradt velünk, hogy Arra ment...
A csillag Ott s a víz egyet jelent:
Keresztelőt nekik, kik visszatértek
Valódi Otthonukba.*

Élni tért meg

*egébe új, egy érdemes lakó.
Hiába könny, misékbe öntve szó,
Azért az átmenet talán a lényeg.
Barátom él, de mások ott az évek,
Az évszakok, meg minden-minden-minden.
Panaszra semmi ok, hogy téma nincsen.
Megírja majd az égi nimbuszában,
Hogy annyi bánatunk nyomott hiába,
Hogy élte most vehette kezdetét,
S a földi baj letette fegyverét,
A lelki lángolást ki már nem oltja.
De földi életünk a nyelvem oldja,
A lépteit ma szinte hallom én
(Energíát sugallt, de könnyedén),
A mosolyát (mi minket elhagyott)
Szívemben őrzöm. És mi legnagyobb:
A dolgait. Temérdek emberért!
Közöttük egy vagyok.*

De pont ezért

*Keresztre nem feszíthető e kép!
Előtte földig hajlok én eképp.*

2016. július 26.

Marosi Lajos fordítása

DEÁK ERNŐ

Megszakadt párbeszéd

Töprengés Oláh János átváltozásán

Budapestről jövet fel-felöltött bennem, hogy ismét jelentkezem Nálad, csak azt nem döntöttem el, mindjárt hétfőn, vagy csak kedden hívjalak. A hír áthúzta számításomat, mert úgy hangzott: 2016. július 25-én, hétfőn, hajnalban elnémultál. Most már hiába is hívnálak, mert tudom, úgysem válaszolsz. Megvonták Tőled a szót. Mikor június 18-án először és utoljára jártam szerkesztőségi irodádban, még műtéted előtt, inkább kívánságként bizakodtál: be kellene fejezned két-három regényedet, majd utolsó heteidben már csak mintegy 800 oldalnyi kéziratod kiadását említetted. A Magyar Naplóval kapcsolatosan kérted, törődjünk vele, hogy ne szűnjön meg. Megtisztelő volt számomra ez a végrendelkezésféle, hiszen nem vagyok a szerkesztőség tagja. Besorolásoddal mintegy engem is a többiek, a Tied közé emeltél, el sem képzelve, mit jelent ez számomra a hovatarozás rendezetlenségének állapotában.

Igen, egyetlen alkalommal sikerült meghívni munkatársaidal: mi, magyarok, amennyire minden civilizációt nélkülözően tudunk gyűlölködni, legalább ilyen szenvedélyességgel tudjuk érzékeltetni egymással szemben, hogy egyívásúak vagyunk...

És most hiába minden képzelet, hiszen nincs válasz. Pedig vádolón tolakodik fel bennem a miért. Valamelyik telefonbeszélgetésünkön magamtehetetlen utaltam Camus-re: a lét kiszámíthatatlan szeszélyeire nincs más válasz, mint a lázadás. Mert minden fizikai törvény ellenére nem lehet elfogadni, belenyugodni abba, hogy szabad akarat ide vagy oda, sokszor még a jelentéktelennek látszó dolgokban sem magunk dönthetünk. Micsoda önkény, zsarnokság! Nem elég, hogy a két pólusban nincs szerepünk: senki sem kérdezte meg, világra akarunk-e jönni, meg aztán legfeljebb fenyegetően érezteti velünk közérzetünk, hogy lepergünk a garaton. Nem elég ez, pedig akarva-akaratlanul elfogadjuk a tényállást, annyi viszont kijáratna nekünk, hogy legalább tudatos állapotunkban mi is beleszólhassunk dolgainkba. Ennyi mindenképpen hozzátartozna a szabad akarathoz, az emberi méltósághoz. Egész emberi létünk nem más, mint védekezések sorozata, és ebben a folyamatban peregnék le éveink. Mi mindent kitalálunk arra vonatkozóan, hogy emberségünk túlterjedjen a fizikai léten, s ha visszafelé lehetetlen, legalább előre tekintve mindent

elkövetünk a hosszabbítás érdekében, s ha már visszavonhatatlan az ítélet, értelmessé akarjuk avatni arasznyi létünket térben és időben.

Akár Gilgamest, akár Homéroszt vesszük kézbe, mindenképpen az egymással is civódó isteneknek vagyunk játékszere: mert ha megunnak, akár a makacs gyermek vágnak sarokba, vagy még azon is túl. Ha meg éppenséggel magunkra haragítjuk őket, szadista módon gyötörnek, mintha ebben lennék gyönyörűségüket. Hiába fölényeskedik Zeus, állítva, ostoba vétkeikért bűnhődnek az emberek a végzetten is túl, ha már – természetüknél fogva – annyira ostobák, és végső soron képtelenek belátni, hogy vétkeikkel önmaguk, egymás ellen cselekednek.

Mіндеzen töprengés mégsem szünteti a szorongást, a kíméletlen rejtélyt: vajon minden csupán a véletlen műve, s ebben az istenekre sem hárul felelősség, ők is a *moira*, a végzet kiszolgáltatottjai? Érdemes-e a cél és értelem után kutatni, ahhoz igazítva napjainkat, terveinket? Mert hiába a legértelmesebb felelet is, ha nincs végső bizonyosság semmire, még az élet abszurdítására sincs. És ez talán az egyetlen hatásos eszköz, fegyver arra vonatkozóan, hogy minden állítást meg lehet kérdőjelezni, sőt, cáfolni is. Ebben a viszonylagosságban rejlik az emberi szabadság és méltóság: végső fokon senki és semmi nem kényszeríthet arra, hogy etalonként elfogadjam a lét, a sors adottságait. És ebben a látszólagos tagadásban tapintható ki a kereszténység soha be nem fejezhető forradalma: a halál végzettségének cáfolata. Valóban, még logikailag is elfogadható, hogy születés és halál az átmenetiség két pontja: közeledünk, majd távolodunk, emberi mivoltunkban (meg)változunk, a változás, átmenetiség viszont nem azonosítható a megszűnéssel.

Folytathatnám, János, persze feltételezhető, hogy Te minderre csak mosolyogsz, hiszen a küszöböt átlépve kitárult előtted a mindent magába fogadó valóság, ahol Te is megtaláltad a Neked kijáró helyet, része és részese vagy a mindenségnek. Ez a felszabadság abszolút élménye, amit a megrögzött keresztények megváltásként emlegetnek.

Emberként mégsem fogadható el a tény, hogy nem Te rendelkezhetél életed befejezetlensége fölött. Ezért jogos a gyász, még a lázadás is halálad fölött. Vagy vegyük úgy, amíg nem vagyunk a végtelenség részese, be kell érnünk töredékes mivoltunkkal? Amikor leszakadtunk a köldökzsinórról, kezdődött kitaszítottságunk, hontalanságunk, s mindaz, amit elértünk, alkottunk – hatástalan...

ROSONCZY ILDIKÓ

A Száműzött történetek írójáról

Magyarországon a Horthy-korszakban a lakosság háromötöde, 1950 táján is legalább a fele az agrártársadalomhoz tartozott. A falu szétverése előfeltétele volt a totális hatalom kiépítésének. A parasztot nemcsak tulajdonától, a földtől kellett megfosztani, hanem kiszolgáltatott nincstelenné süllyesztve személyi autonómiájától, szabadságától, biztonságot jelentő közösségétől, hagyományrendszerétől és hitétől is. És nemcsak a kulákként megnevezett gazdaelitre várt a teljes felszámolás és megbélyegzés, hanem a falu szegényebb paraszti rétegeire is.

A Rákosi-korban megkezdett folyamatra a Kádár-rendszer tette föl a pontot: a hatvanas évek elejére kíméletlen erőszakkal sikerült a kollektivizálást befejeznie. A másodrangúvá degradált vidéki emberek a maguk keserű élettapasztalata alapján igyekeztek gyermekeiket szülőföldjüktől minél messzebb lökni, a biztonságot és komfortot kínáló városba. 1950 és 1970 között a történész Ö. Kovács József becslése alapján közel egymillió ember hagyta el a vidéket.

A Somogyból származott Oláh János száműzött történetei metszően pontos láttelelei a mindent bedaráló könyörtelen mechanizmusnak. Ebben a világban nincsenek hősök, csak áldozatok, haszonlesők és haszonélvezők. Nincs feloldozás, és nincs katarzisz. A megaláztatottak pedig felejteni akarnak. Felejteni a falu előljáróivá kinevezett közismert mihasznákat vagy kíméletlen idegeneket. Felejteni a rendőrörsön borotvával felhasogatott talpú, négykézláb a tanácsháza felé araszoló, megkínzott nagygazdát, aki mielőbb aláírásával akarja bizonyítani, hogy belép a téeszbe. Felejteni a tehetetlenségében a faluvégi Krisztusra fejszével támadó kisémmizett parasztot, a részegen gyalog hazafelé igyekvő és a vasúti sínek között gerince-történ megtalált ingázót.

Ez a genezise a majdani „virágzó” téeszvilágnak, amelynek velejárója volt a háztájiban végzett túlmunka miatti önkizsákmányolás és a közösség részben önkéntes, részben kikényszerített amnéziája. És ez az erőszakos sorsforduló mind a mai napig érezhetően rányomja bélyegét a magyar társadalom mentális állapotára. Ott van a népességfogyás, a falvak elöregedése és kiürülése mögött. Ott van a deviancia külön-

böző formái, a „minden mindegy” magatartás, a jövő iránti közömbösség mögött.

Ö. Kovács József joggal említi, hogy a magyar paraszti társadalom brutális felszámolásának kérdésköre mind a közbeszédben, mind a tudományos nyilvánosságban méltánytalanul háttérbe szorul. Holott feldolgozása és kibeszélése nélkül a mai társadalmi jelenségek sora marad értelmezhetetlen, és a rendszerváltozás felemás voltára sincs magyarázat. Azokban az országokban, így például Lengyelországban, ahol a kommunista párt vezetése nem erőszakolta ki a kollektivizálást, az egyéni gazdálkodó paraszt ugyan a szocializmus ellenségének számított, szegénységre volt ítélve, de megmaradt önálló gazdának, tulajdonosnak. Így lett a rendszerváltozás nyertese, Lengyelország gazdasága pedig ezért tudott sikeresen talpra állni.

A költő Oláh János nem kedvelte a szellemes, de csupán pusztá nyelvi lelemény-szójátékokat. Prózáíróként pedig ugyanazt érezte, mint az idézett történész. Úgy vélekedett, hogy a népi irodalom nemcsak „a parasztokról szóló irodalom. A nép a kis egzisztenciák világa, a nemzet kilencven százalékát ők alkotják.” Az ő múltjuk, gondolataik, magatartásmintáik, jövőtlenség-érzetük számbavétele nem maradhat el. S ennek a számbavételnek meg kell jelennie a nyilvánosságban is.

A Magyar Naplót Oláh János az újraértelmezett népi irodalom műhelyévé akarta tenni, és az irodalmi sokszínűségért emelt szót. Amikor több mint húsz évvel ezelőtt a folyóirat főszerkesztője lett, az volt az általános vélekedés, hogy a pénz nélkül maradt lappal együtt néhány hónap múlva belebukik a vállalkozásba. Törekvéseinek létjogosultságát gúnyosan kérdőjelezték meg. Esetenként azok részéről is hűvös távolságtartást tapasztalt, akikre szövetségeseikként számított, és akik korábban biztatták. Kivártak, nem akartak a bukásban osztozni.

János kiváló sportember volt. Szívósan, a saját egyéni érdekei ellenében is küzdött a Naplóért. Becsültem és tiszteltem reménytelennek látszó helyzetekben tanúsított konok kitartásáért. Az elszenvedett ütések után mindig talpra tudott állni, új stratégiákat dolgozott ki, miközben csendes, remek humorral értékelte az erőviszonyokat és a belőlük adódó lehetőségeket. Zárkózott emberként is tudott közösséget teremteni. Utánuk nyúlt a félreszorítottaknak, a tehetséges fiataloknak. Költészete és prózája mellett a Magyar Napló folyóirat és könyvkiadó megteremtése is része életművének.

SZAKÁLY SÁNDOR
Emléktöredék(ek)

Oláh Jánost felidézve

Nem emlékszem már – ez egy történésznél nagy hiba –, mikor is találkoztunk először személyesen, de talán az 1990-es évek második felében. Talán Ronsonczy Ildikó volt a „közvetítő”. (Őt és Kovács Pistát még az Eötvös Kollégiumból – azóta már ismét Eötvös Collegium – ismertem.) Kézirattal jelentkeztem a Magyar Naplónál, vagy kéziratot kértek tőlem? (Gyaníthatóan az előbbi lehetett, mivel nem az volt a jellemző, hogy irodalmi folyóirat történészeket keresett szerzői közé.)

A szerkesztőség még a Bajza utcában volt. Ott találkoztunk Jánossal. Olvasni olvastam már tőle – nem sokat ugyan –, és tudtam, hogy valami olyasmit vállalt, ami több mint embert próbáló. Megtartani/fenntartani a Magyar Naplót, a Magyar Írószövetség folyóiratát. Ilyesmire csak küldetéses ember vállalkozhat. S magam úgy láttam – és látom ma is –, hogy Oláh János ilyen ember volt. Tudta, hogy feladata van, és azért tennie kell még akkor is, ha a közjavát szolgáló vállalásai költői-írói munkáját szorítják háttérbe. S mégis vállalta. Kéziratokkal, szerzőkkel, pályázatokkal foglalkozva építkezett. Építette a folyóiratot, a kiadót, és lehetőséget adott sokaknak, hogy a „fősodor által” nem kívánt/keresett – de szakmailag mégis hiteles és minőségi – írók, költők, publicisták lehetőségeket kapjanak. Kötetek tucatjai igazolják helyes választását.

Magam több esetben írhattam könyvkritikákat, az irodalomtól távol eső, de a közérdeklődésre mégis számot tartó tanulmányokat, forrásközléseket a Magyar Naplóba. Kézirateimat is a kiadó fogadta be az utóbbi időkben, és jelentette meg. Ki gondolta volna, hogy a magyar királyi csendőrség felső vezetéséről, a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetőiről és a katonai attasékról írott kézirateimat egy irodalmi kiadó jelenteti meg? János el- és befogadta a kéziratokat, kiadta a munkákat, és ha minden igaz, egészen jól is fogytak. Miért? Talán azért, mert a szerző maga is könyvárusként lépett fel. Ahova előadásra ment, vitte a könyveket, és ajánlotta azokat, ahogy egykoron ez természetes volt. Mindig azt mondtam Jánosnak: én vagyok a legjobb terjesztő-

tök, pontosabban azt, hogy a terjesztőitek között a legjobb történész, és a történészek között a legjobb terjesztőtök vagyok. Derültünk ezen, és azt mondta: „Majd ezt valahogy honorálok.” Hitte a fene. Végül is tréfának szántam.

S láss csodát! 2015-ben kiderült, hogy kitalált – más kiadókkal együtt – egy címet/rangot/díjat (?): „Az év legsikeresebb szerzője”, s a Magyar Naplónál azt én nyertem el. Úgy látszik, a terjesztőket is lehet díjazni. Mert, hogy nem én voltam a Magyar Napló legművesebb szerzője, az biztos – ennyi önkritika azért szorult belém, még ha egyesek számára ez lehetetlen is –, de a legjobb terjesztő.

Ez is Oláh János arcképéhez, szervezői, szerkesztői és kultúraépítő munkájához tartozik. S tudunk erről? Bizonyára igen, pontosabban mindenki magamaga, és János. Ő nem volt hivalkodó és kioktató, de elkötelezett, segítő, ugyanakkor kritikus is. Barát és bajtárs, a szó legnemesebb értelmében. Bajtárs. Olyan társa sokaknak és a magyar kultúrának, amelyenekre nagy szükség lenne még, ahogy szükség lett volna/lenne rá is. Higgadság, megfontoltság, a sportból magával hozott fegyelem és előrelátás. Talán ezek azok a tulajdonságok, amelyek leginkább megfogtak a vele való találkozásokkor. Magam, mint a szülőföld – Somogyország – iránt erősen elkötelezett, mindig előhoztam neki Nagyberkit. Ott született, de Soroksáron nőtt fel. Ismerte a vidéket, az 1950-es, 1960-as évek embert próbáló éveit, a nélkülözést és a melőzöttséget, de mindezek fölé tudott emelkedni. Az irodalom, a történelem, a művészetek, a Nemzet és a Haza számára meghatározóak és el nem feledhetőek voltak. Meghatározták a mindennapjait. Akik ismerték, úgy vélem, megerősíthetik ezen szavaimat. Csak abban bízhatom, hogy a békésebb túlvilágon ugyanolyan fontosak maradnak ezek számára továbbra is, mint ahogy emléke nekem és sokaknak. Lehet, hogy egyesek csak most, az eltávozásakor értik meg, hogy kit és mit veszítettünk. A Magyar Napló estjei, a szerkesztőségi szobák, a könyvheti hajóutak a jövőben már nélküle... Vagy mégsem? János! Egy-egy ilyen alkalommal ott leszel velem, és így marad ez mindaddig, amíg nem találkozunk. Azt mondják, a (had)történész a Hadak útjára lép; ott meg szerkesztők, költők, írók is megfordulnak, hiszen voltak közös dolgaink és közös álmaink: egy tisztességes, független, művelt Magyarország, ahol az érték a mérték, amint az Nálad mindig is természetes volt.

JÁVORSZKY BÉLA

Beüzetés a Paradicsomba

Oláh Jánossal meglehetősen későn hozott össze a sors, amikor találkoztunk, elmúltam ötvenöt éves. Ilyenkor barátságok már nemigen szövődnek, a magamfajta zárkózott ember ebben a korban leginkább visszahúzódik az otthon csendjébe, a könyvei közé, a számítógépe meghitt fénykörébe, és csendesen eltűnődik, miért is maradt ki az irodalmi élet, a szerkesztőségek valaha oly csábítónak tűnő világából. Jánossal is a véletlen, pontosabban Rosonczy Ildikó hozott össze 1995 nyarán. Tudtam róla, hogy költő, tudtam, hogy a Magyar Napló főszerkesztője, és hogy már jó ideje szélmalomharcot folytat a lap fennmaradásáért. Ildikó bevallott szándéka az volt, hogy az Antall-kormány szélnek eresztett műfordító diplomatait a folyóirat köré gyűjtve, kapcsolatrendszerük segítségével hozzájáruljon a Napló akut költségvetési hiányának befoltozásához. Mint mondta, János Európai Figyelő néven új rovatot nyitna a lapban, és ebben a magyar szerzőkkel egyidőben bemutatnánk a kortárs európai irodalmak legjobbjait.

A feladat félelmetesnek tűnt. Soha nem voltam szerkesztő, szerkesztőséget korábban csak kívülről, a szerző szemszögéből láttam. Mégis elfogadtam a meghívást, és már első beszélgetésünk meggyőzött arról, hogy amit Oláh János kínál, az nem munka, hanem valóságos „beüzetés a Paradicsomba”, abba világba, ahová tudatosan vagy önkéntelenül, de titkon mindig is vágytam. Létrehoztuk a rovatot, amely időről időre európairól világirodalmivá szélesedett, és az alatt a szűk tíz esztendő alatt, amit a Naplónál töltöttem, nagyon kevés kivétellel föltérképeztük Európa és Észak-Amerika irodalmait. És közeli barátságba kerültünk, amely váltakozó intenzitással tartott egészen most bekövetkezett haláláig.

Most, a tragikus vég után, okkal teszem föl magamnak a kérdést: Milyen is volt Oláh János? Ha hirtelen kellene jellemeznem, azt mondanám: szelíd volt és konok. Szelíd, mert kerülte a konfliktusokat, még ha erről némelyek másképp vélekednek is, kettőnk kapcsolatában soha nem hangzott el egyetlen bántó vagy goromba szó, a ritka nézeteltéréseket mindig el tudtuk baráti alapon simítani. És konok volt, a szó pozitív értelmében, konokul küzdött az igazáért, a lapért, azért az eszmevilágért, amelyet képviselt, és azokért

az értékekért, amelyekből nem volt hajlandó egy jotányit sem engedni. A nagy egzisztenciális és politikai nyomás ellenére sem kötött kompromisszumokat, hanem vállalta paraszt-polgár őseinek világnézetét, és kérlelhetetlenül képviselte azt a határok fölötti haza javát szolgáló szellemi honvédelmet, amelyet meggyőződése szerint a sors számára feladatul szabott. Kevés irodalmi műhely szolgálta olyan híven és akkorra meggyőződéssel a határon túli magyar irodalom és a közép-európai együttgondolkodás ügyét, mint az általa szerkesztett Napló. Tanúsítja ezt a számos közös kiadvány, irodalmi est és költőtalálkozó, amelyek révén a lengyel, szlovák és román irodalom képviselőit próbálta beemelni a magyar irodalom vérkeringésébe. És kevés orgánium nyitott akkora teret az európai kisnépek irodalmának, mint Oláh János folyóirata.

János barátsága azután is elkísért, hogy a számomra lassan terhessé váló szerkesztői stallumot visszaadtam. Nemcsak teret biztosított későbbi finn, svéd és észt fordításaimnak, hanem megtisztelt társaságával is. Hosszú estéket töltöttünk együtt vele és feleségével, Mezey Katival Máriaremetén és a Gugger-hegyen, Helsinkiben és az észtországi Altja kocsmaasztalánál, Turkuban és Tallinnban. Mindig nyitott volt mindenre, és akkora kíváncsiság fűtötte, mint egy gyereket, aki titkon szeretné meglesni a jövő titkait. Ez a kíváncsiság és kalandvágy hajtotta egyre újabb területek meghódítására – velem ellentétben konokul hitt egy lakályos szerkesztőség megteremtésében, saját könyvesbolt létrehozásában, saját tévéadásban, és ezeket az utolsó kivételével az anyagi ínség ellenére is sikerült megvalósítania.

Oláh Jánost mindemellett nagyfokú szerénység jellemezte. Soha nem dicsekedett sikereivel, akár saját irodalmi munkásságáról, akár a lap térhódításairól esett szó. Soha nem hallottam a saját verseiről beszélni (pedig kiváló költő volt), sem regényeiről és elbeszéléseiről (pedig prózaíróként is a legjobbak közé tartozott), és a hosszú hallgatás falát megtörve ezeket csak az elmúlt években jelentette meg újra és tette elérhetővé a széles olvasóközönség számára. Nem panaszkodott, hogy mellőzik, nem emlegette föl keserűséggel azokat az éveket, amikor csak a Remetei Kéziratokban, gyakorlatilag magánkiadásban publikálhatott. Csöndesen és konokul vívta harcát a nemzeti kultúrát eltipró hatalom, később pedig a posztmodern kánon pápai ellen.

Jánost végtelenül türelmes embernek ismertem. Hihetetlen önmérséklettel olvasta, sőt, javítgatta, ha

kellett, az Európai Figyelő postaládájába behulló jó-rossz fordításokat. Gyűlölte a slamposágot, a magyartalan fogalmazást, lesújtó véleménye volt a mai műfordításirodalom általános színvonaláról. Éles szemmel szűrta ki a tükörfordításokat, az idegen szöveg sutaságait, húzott ki fél vagy egész mondatokat, hogy a szövegen könnyítsen, és azt élvezhetővé tegye. Csodáltam szorgalmát, ahogy hosszú perceken át elbíbélődött egy-egy rossz nyelvi megoldás kijavításával.

Életem kivételes kitüntetésének érzem, hogy Oláh Jánost megismerhettem, sőt – talán odafönről sem

veszi zokon –, közeli barátomnak tekinthettem. Néha ad ilyen ajándékot a sors idős napjainkra is. Erős kézszorítása, az arcán állandóan jelen lévő dac örökre megmarad emlékezetemben: látom őt, amint íróasztalánál ülve kéziratok fölé hajol, hogy használhatóságukat mérlegelje. Kós Károlyt képzelem ilyennek, amint a *Kiáltó Szót* fogalmazza.

Szerkesztői, irodalomszervezői teljesítménye, írói életműve, valamint az általa létrehozott és fölnevelt folyóirat, az Irodalmi Magazin és a Magyar Napló Könyvkiadó bizonyosan kitüntetett helyet biztosít számára századunk litterátorai között.

FILIP TAMÁS

Fehér ruhás

*Nincsenek üres órák, csak munka van.
Beosztva percre, pillanatra.
A ház sosincs kész,
a kéz sosem pihen.
Igazat ír, közben fúr,
kalapál, csavaroz, hogy
a lapraszerelt éjszakából
összerakja az álmokat.*

*Örvények között él, nem
csodálkozik, hogy miből mi lesz.
Rozdából kard, evező-
csapásokból őszi utazás egy
fájdalomtól gőzölgő tavon.
Vízre száll, eltűnik szemünk előtt,
hallani, ahogyan halkán súgja:
szabadok vagytok.*

*Valaki egy fehér ruhás
férfiről kezd mesélni, aki
megtanította küzdeni.
Annyiszor küldte földre,
hogy sajjgott minden porcikája,
de mindig fölemelte, és
néha magához ölelte,
mintha apja volna.*

DEME TAMÁS

Földharc, időharc

„Ideje van a sírásnak és ideje nevetésnek,
ideje a jajgatásnak és ideje a szökdelésnek.
Ideje van a szaggatásnak és ideje a megvarrásnak;
ideje a hallgatásnak és ideje a szólásnak.”
(Prédikátor könyve 3,4-7)

Életed első felét, dzsúdómenetét lezárták. Méltósággal állsz a hazai tatamin. Megvolt a földharc: Ne waza. A diktatúrában átélted a Kata gatema (karprés) s a fojtás (Sime waza) kínját. A cenzorláb leszorította karod, torkod. Mégis kibírtad. Beleadtál mindent a Shishei (föjlállás) csakazértisébe. Ellenálltál. Rád kiáltottak – Mate sonomama! Ne mozdulj! Mégis kibontakoztál, föjlálltál. Ama farizeus kor megkövetelte a Zarei pózt, az üdvözlést – térdelésben. János, ezt tagadtad, hisz' tanultál Ukemit, eséstechnikát, és tudtad a Dzsudotai (védőállás) helyét. Csakazértis.

Most lassú, nyugodt mozdulattal haladsz Illyés, Weöres, Németh László, Nagy László után, Tsugi ashi (követő lépésben). Többé már senki nem gáncsolhat. Nem jön több Ukemi (esés). Az értelmiségi besúgók, Tori (támadó) rúgása, a Hon kera gatame (kéz a fül mellett) árulkodó jele sem árt már neked. Mindig is megkülönböztetted a tüdőt a májtól, nem tévesztetted soha össze a méregkeverőt a méregpohárra ítélttel.

Most különös szünet van. Átmenet. Halkan zeng a latin Circumdederunt. Ahogy Domokos mondta Kolozsvárt: „Körülvettenek engem a világ dolgai, és nincs erő közülük kiszabadítani. Talán nem is akarnám. Tán így rendjénvaló. Halál elől ne meneküljön az, ki meghaló...”

*Tiszta arcú földharcos, János dzsudoka! Ím, végre meglátod, hol lakik a Mester, a Sensei... Bármivel hergel minket a nemjó, fenyegetheti az ittmaradókat Kuzushi, az egyensúlyvesztés, a nincstelenséggel préselő Kumikata, a megfogás, rád gondolva sohasem mondjuk ki, hogy „Maitta”. Nincs „feladás”!
Kész a Fennvaló döntése (Hantei) – a küzdelemnek vége (Mate szoremade). Félelemre nincs ok, a golgotai megfeszítés (Kansetsu-waza) értéke érvényes – örök szabadulás jár a harc alól. Névrokonod, János Jóhírének mondata ragyog: „Bizzatok, én legyőztem a világot!” Üzenheted azoknak, akik fanyalogtak: „nincs több idő...” – hát tényleg nincs. Immár időtlen az élet, számodra nem ér véget, folytatod (Dzsosi). Hogy a mások is értsék: Hadzsime! (rajta)!*

MAJOROS SÁNDOR
**Lamentáció Oláh János
 halálhírére**

1986-ban, egy bácskai fiatalokból verbuválódott írócsoport meghívást kapott Budapestről, hogy tartson felolvasóestet az Almássy téri Szabadidőközpontban. A dolog előzménye az volt, hogy ez a pályakezdőkből álló csoport vette a bátorságot, és egy rádióműsor alapján levelet írt Mezey Katalinnak, aki már akkoriban is jelentős irodalom-szervező-irodalompártoló munkát fejtett ki férjével, Oláh Jánossal. Részükről teljesen természetes volt hát, hogy meghívják egy bemutatkozóra a délvidéki irodalmi utánpótlás – valljuk be, kissé önjelölt – képviselőit.

Mindez csak kivonatossan fedí a valóságot, mert ezt az epizódot az est résztvevői már irodalomtörténeti rangra emelve számtalanszor visszaidézték az indulásukat puhatólgató interjúkban, és mert ebben a különleges pillanatban nem mi, az 1986 óta vagy komoly irodalmi pályát befutók, vagy onnét teljesen lesodródott egykori ifjak vagyunk a fontosak, hanem Oláh János.

Azon a bizonyos felolvasóesten találkoztam vele először. Miután a szabadidőközpontban lejárt a mandátumunk – értsd: kitéssékeltek bennünket –, testületileg átvonultunk a Dohány utcában lévő, igencsak patinás Kulacs nevű vendéglőbe. Meleg, nyár eleji idő volt, és mert a felolvasással járó lámpaláz is szomjassá tett, sört rendeltem. A kedélyes, bár kissé elfogódott hangulatú beszélgetés közepette észre sem vettem, hogy ugyanúgy, mint otthon, üvegből iszom a sört. Nálunk ez azért volt természetes, mert a falusi kriglimosás higiénikusságában sosem lehettünk teljesen biztosak, ellenben a pasztörözésen átesett sörösüvegbe minden kockázat nélkül belekortyoltunk. Ez a mechanizmus dolgozott bennem, de úgy, automatikusan, hogy észre sem vettem.

Úgy hozta a helyzet, hogy a szőke, izmos Oláh János ült mellettem. Mezey Kati úgy mutatta be, hogy dzsúdóedző és költő, amit külön-külön könnyebb volt elhinnem, mint a kettőt együtt. De az nagyon tetszett, hogy egy költő akár dzsúdóedző is lehet, vagyis, ha valaki az irodalommal akar foglalkozni, nem feltétlenül kell dohos, poros könyvtárszobákban aszalódnia. A fiatal, hollywoodi filmszínészi külsővel rendelkező Oláh János a pusztaság létével foszlatta szerte a kenyérkereső szakmám miatt érzett kisebbségemet, mert-hogy akkoriban villanyszerelőként dolgoztam a szülőfalum szövetkezetében.

Mezey Katalin és Oláh János Győrben, 1970

Már egészen fölszabadultam, amikor beütött a krach: egyszer csak oda-jött asztalunkhoz a pincér, és fölszólított, hogy ne igyam üvegből a sört. Olyasféle érzés tört rám, mint a kismacsákára, akit miután megcirógattak, jól nyakon vágta. Megszégyenülten nyúltam a pohár után, hogy a maradék sörömet beletöltsöm, ám ekkor Oláh János a védelmébe vett. Már nem emlékszem, mit mondott a

pincérnek, de hogy nem volt vele sem kioktató, sem indulatos, az biztos. A pincér mindenesetre otthagyt bennünket, és én még két sört megittam, mindkettőt üvegből.

A szőke, izmos, dzsúdóedző-költő Oláh Jánossal pedig attól a pillanattól barátok lettünk. Ezt akkor még egyikünk sem tudta ilyen metsző tisztasággal, de évekkel később, amikor a háború elől Magyarországra menekültem, magától értetődő természetességgel kerestem föl az Oláh–Mezey házaspárt, mert biztos voltam benne, hogy segíteni fognak rajtam. Így is lett. Oláh Jánossal majd' egy évtizeden át munkatársak voltunk, előbb a Petőfi Művelődési Központban, majd a Magyar Naplóban, és közben annyi segítséget kaptam tőle, hogy napestig sem tudnám fölsorolni. De nekem mégis ez az első, szinte már archaikus segítség jutott most eszembe. Talán mert ott van mellette a kép, ahogy szőkén, kisportoltan könyököl az asztalra, és csak mosolyog az ügyetlenkedésemen. Így akarok rá emlékezni, amíg csak élek.

CSONTOS JÁNOS

Stációk

*Bűnbeesés előtti táj
hepehupás Belső-Somogy
a kalevalás kovácsműhely
tűnő gyermekkor keskenyfilmje*

*Verekedések iskolája
kanalizált erőfölény
szétfeszítendő ablakramák
csúfólásra alkalmas tájnyelv*

*Sápatag soroksári srác
a Forradalom újszülöttje
isteni projekt irányítja
tűzvonalból a tűzvonalba*

*Egyetemi honfoglalás
kollégiumok löre-löttje
antológia-szabadságharc
azért ami elérhetetlen*

*Elvetélt lapalapítások
fecsegő szilenciumok
hitvány liblingek bolsi főrral
eltagadják az árulást is*

*Bezúzott ívek féllegitim
kéziratos remeteség
önnön hazába száműzöttség
kultúrházban és tatamin*

*Szerkesztésbe ölt fél életmű
megtartó gyöngéd szerelem
szőlő babér dédpapaság
deres virágú őszikék*

*Mindhiába a barna öv
kokák jukók és vazarik
hiszen vasszabály az az ippon
s a halál vajon hány danos*

(2016. augusztus 16.)

EKLER ANDREA

Bekukucskálok az ajtón...

Vannak emberek, akikről úgy gondoljuk, sebezhetetlenek, és bizonyosan nem azok a visszavonhatatlan törvények vonatkoznak rájuk, amelyek a többi földi halandóra. Oláh János is ilyen volt. Már betegsége is hihetetlen volt számomra, s hogy elment...

A szerkesztőségben bekukucskálok az ajtaján, összenézünk az íróasztalán halmozódó könyvek és kéziratok fölött, és megkérdezi, hogy vagyok. És persze, rögtön az aktuális dolgokról kezdünk beszélni, mert a teendő minden időpontban rengeteg. Természetesen sietek, nem csupán a magam életét hajszolva, hanem az érzés elől is menekülve: elveszek valamit. Időt például, amelyet sosem sajnált senkire, semmire. Szűkebb családjára – az imádottakra, és a tágabbra, a szerkesztőségbeli fiatalokra sem. Nem sajnálta könyvcipelésre, végeláthatatlan tárgyalásokra, kilátástalannak tűnő küzdelmekre támogatásért, fennmaradásért, rohangálásra a nyomdába, a terjesztőkhöz, estekre, rendezvényekre, könyvnapokra, szerkesztőségi ülésekre, olvasásra, a ház körüli javításokra, és ki tudja, még mi mindenre. Az idő különösen megfeszíthetetlen számomra. Görömbei Andrásztól kérdeztem mindig, hogy van ideje neki és Nagy Gáspárnak annyi mindenre. Úgy tűnik, az időtlenség létélménye a kiválasztottaké.

Szóval, bekukucskálok az ajtaján, és megkérdezi, hogy vagyok. Mormogok valamit, ő is tudja, hogy erre semmi értelmeset nem lehet válaszolni, és minek is. De valóban érdekli. Leemelve szemüvegét, hiába tűnik paradoxonnak, látja is rögtön. Többet kellene pihenni – mondja. Ez viccnek tűnik az ő szájából. Ő állítja ezt, aki mindig küzd valamiért? Az *Elérhetetlen föld* előtt és után. Ugye viccel? – kérdezem, és mosolyog. Biztos vagyok abban, hogy aki ismerte a mosolyát, nem felejtje el. A tönk szélén állva, a lehetetlen helyzetekben is tisztán tudott mosolyogni. Annyi megpróbáltatás és csalódás után honnan merített ehhez erőt? Nem tudom. Ami bizonyos, hogy újra és újra tudott bízni az emberekben, hinni az elérhetetlennek tűnő célokban, mert kísérletezni, bizalmat szavazott az egészen furcsa ötleteknek is. Nem a „pedigrét” nézte, hanem az embert. Soha nem felejttem el azt a különös pillanatot, amikor mintegy mel-

lékesen megkérdezte, nem dolgoznék-e szerkesztőként a Magyar Naplónak? Még aznap megszületett a Nyitott Műhely ötlete. Nem firtatott semmit, hogy képzelem, azt mondta: Csináljuk! És csináltuk méltatlan helyzetben, pénztelenségben is, és biztatott bennünket, hogy eljön az idő, amikor másként lesz. Ahogy a jövőben bízott, úgy hitt bennünk is. És az utánunk jövőben. Versei, prózája mellett marandót alkotott abban is, amit jó néhányan elmulasztottak: az utódok nevelésében, támogatásában. Nem tudnám felsorolni, hány fiatal indított el a pályán íróként, költőként, kritikusként, szerkesztőként. Mérheterlen érdem ez, Németh László szavaival élve: *az értelmiség hivatása* ez is.

És Németh László. Amikor elé álltam az ötlettel, hogy lenne egy körülbelül hat-hétkötetnyi (!) magyar és világirodalmi vonatkozású Németh László-írás, amelyet feltétlenül ki kellene adni, azonnal beleegyezett, mielőtt az ötlet újdonságai felől meggyőződött volna. Nem felelőtlenség volt ez a részéről, hanem rendkívüli elkötelezettség egy szemléleti, esztétikai értékrend mellett, és végtelen bizalom. Hány kiadó vezetője bólintott volna rá egy többéves projektre a létbizonytalanság közepette? Nem tudom. Valójában nem is foglalkoztam ezzel a kérdéssel. Olyan természetesnek tűnt, hogy így döntött, mint az, hogy nem kötelezett bennünket arra, hogy olyan emberrel fogjunk kezét, akivel nem szeretnénk, vagy olyasmit írjunk le, amitől berzenkednénk.

Bekukucskálok az ajtaján, és nincs ott, kérdezem, hol van, elmondják, hogy könyvet visz ide-oda, tárgyal, utazik, egyeztet, szervez. Otthagynom, amit szeretnék, és tudom, hamarosan hívni fog. Megbeszéljük, mit mikorra, szükségese-e változtatások, milyen terveink vannak a következő számot illetően, mikor, hol lesznek könyvbemutatók, kire kellene odafigyelni, ki szorul segítségre.

Megyek majd, és önkéntelenül is bekukucskálok. És tudom, hogy nem lesz ott. Talán állok majd, mint egy árva gyerek a csomagjával, és valószínűleg fázom is. De látni fogom a mosolyát, hallom a hangját: Hogy van? És látom, ahogy leveszi a szemüvegét, mert tudja úgyis. És én is tudom, hogy ő már jól van, mert sajnos *ott* – bármilyen közhelyes is – valóban egyre jobb már a társaság. *Itt* pedig a hiány kong, egyre huzatosabb a világ. És „Gondolataimban, mint egy mély folyóban, / lesüllyednek az emlékezés roncsai.”

KISS JUDIT ÁGNES

Költő halálára

*Meddig él, ki halott? Míg csak a tárgyait
őrzi? míg a fotón lesz, aki rámutat:
ő az üknagyapám? míg neve megmarad?
S meddig él, aki verset ír?*

*Mert a balsamozás őrzi a fáraók
testét, hogy rohadás el ne eméssze. Hát
mennyivel igazabb balsam a szó, a nyelv?
Versek gyolcsaiban szívünk.*

SZENTMÁRTONI JÁNOS

Előhang

*Ez még csak előhang.
Erőtlen szavakat rágok.
Torkomra forrt siratóval
öklendeztet halálad.*

*Be kéne bútorozni
újra mindent, ami volt.
Hiányod sarkaiból
világol a telihold.*

*Annyira friss még ez a nincs.
Üres a vers. Üres vagyok.
Romokban hevernek
köröttem szótagok.*

*Ha behunyom szemem,
jobban látlak:
eső szálaiból
megformázlak.*

*Lovasi hegytetőn
hordókat képezünk.
Poharunk peremén
rezeg szét egünk.*

*Badacsonyi stégen...
tovaring veled a csónak.
Lapátod loccsanását
visszhangozza holnap.*

*Szétnyílik a nádas hosszan,
vízimadár rebben...
kisiklasz e mondatokban,
megülsz távolodó szemben.*

*Vár egy szerkesztőség,
ahol rendet kell majd raknod.
Égi számítógép
klaviatúrája csattog.*

*Egyszer köréd ülünk újra.
Halálosan bátran.
Elérhetetlen földed
ízével a szánkban.*

ZSILLE GÁBOR

Utolsó látogatás

*Ami a testből még maradt,
az emeleten haldoklik. Karnyújtásnyira ülünk és nézzük,
az élet félkörébe fogjuk az ágát, az élet túlpartjáról
szólongatjuk. Csak néhány falat paprikás krumplit,
csak még egy kekszet, egy morzsát, egy aprócska korty
szörpöt. Csak üldögéljen kicsit a teraszon. Vessen papírra
egy verset, vagy szülje meg fejben, és suttogjon, suttogja tollba,
mi írjuk. Kapcsolja be a rádiót, engedje be a zenét, a híreket,
a világot engedje közel. Ilyesmiket mondogatunk neki,
a távolodónak.*

*Haldoklik az emeleten,
ami még maradt a testből. De a szellem és a lélek teljes,
kimenekültek időben a sejtek mocsarából. Kiléptek a templom
beomló boltíve, zuhanó kövei alól. Vagy talán nem is kellett
távozniuk, a helyükön maradnak végig, a legutolsó percig,
mert a szentély pusztulása nem tesz kárt bennük, a sejtek
mocsarában nem merülnek el. Igen, a szellem sértetlen,
figyelmesen nézi a romlást, és csodálkozik, hogy milyen.
Igen, a lélek sértetlen, és a tükre is teljesen ép, a szem,
ez a szempár János.*

*Az emeleten haldoklik,
ami a testből még maradt. Öten ülünk körben, figyeljük
ezt a tusát a mozdulatért, a hangért, figyeljük ezt a sápadt,
a szenvedésben tisztára mosott arcot, a készülődést, a búcsú
szertartását. Ezt a jelenléteket, amíg lehet. Öten ülünk és
nézzük, mi vár egyszer ránk is, ha majd. Délután háromkor
jöttünk, a keresztalál óráján. Az erkélyajtó függönye
kettéhasad, feltárul a világ, félárván ragyog a remetei kert.
Lebotorkálunk a lépcsőn, amíg lehet, és visszatérünk
a júliusba.*

FALUSI MÁRTON
Oláh János Volvója

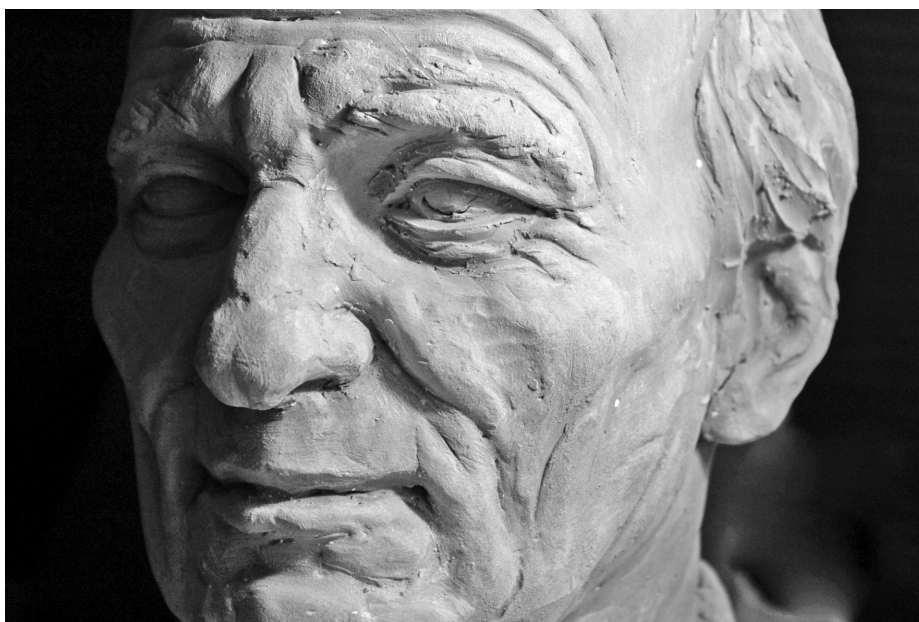
Életem egy nem túlságosan hosszú, de annál meghatározóbb időszakát Oláh János Volvójában töltöttem. János a volán mögött, én az anyósülésen vagy hátul – gyakran harmad-, negyedmagunkkal – elhelyezkedve indultunk irodalmi kalandozásokra a kárpátaljai Mezővárától egészen a lengyel Lublinig sokféle, szerte Közép-Európában. Nemcsak a hol homorú, hol domború vidékekre emlékszem úgy mind a mai napig, amilyenek a tíz évnél is idősebb, patinás autó szélvédőjén a karcolások és fénytörések mutatták, ám még a meredek történetekből kanyarított serpentinek tériszonya is a hátamon futkározik. János merészen, mégis biztonságosan előzgetett; akkor sem ő volt a hibás, amikor egy kocsi a holtteret figyelmen kívül hagyva váltott volna sávot, végül mellettem csapódott az ajtónak. Álmomból ocsúdtam, amint félrehúzódtunk és kiszálltunk. Aztán nagyot néztem, hogy a kereket oldó sofőr a riadalmat is magával vitte: a Volvo karosszériája éppen csak behorpadt.

Sohasem János autózott a határon, mint egy vakmerő pilóta, csupán az egyenes és szavatartó, sőt, szókimondó emberek sorsát osztotta. Neki is köszönhetem, hogy saját szememmel láttam, amint az ifjú irodalmárok kilométeres távolságról azonosítható jellemvonását, a naivságot egyszer csak letekert ablakom résén szippantja ki a menetszél. Viszont azért is szerencsésnek mondhatom magam, hogy eszmélkedésem idején korántsem János volt az egyetlen, aki jó példával járt elől. Napról napra kevesebben élnek azok közül, *közülük*, akik az irodalmat világnézetnek, felelős cselekvésnek, erkölcsi és stílusválasztásnak fogják föl. Szép műnek és szép emberi tetteknek. Pályázati ürügyek, pénzügyi üzelmek, gügyögések, gagyogások és selypegések hamisítják meg a kifinomult érzékelést. Jánost azonban nem örölték fel a gyakorlati teendők, az *embereken* uralkodni vágyó *dolgok* villongásai, pedig sohasem hátrált meg előttük, sőt, elébük sietett.

Voltaképpen így kezdtem el én is a Magyar Napló szerkesztőségében dolgozni. A Világirodalmi Figyelő rovatát, amelyet gondjaimra bízott, a világ szerencsésebb féltekéjén élők csupán megszerkesztik a „szép művekből”. Anélkül, hogy különösebb erőfeszítésre, „szép tettek” szánnák el magukat. Nekünk előbb

meg kellett nyernünk a rigorózus projektirodák, a habókos nagykövetek, a gyarmatügyi előadók bizalmát, sőt, a saját bejáratú, titkos lektorok rólunk készített jelentéseit is előbb szóról szóra cáfoltuk, hogy egyáltalán a tárgyra térhessünk. János nem fogadta el, mert minőségérzéke és értéktudata nem engedte elfogadni az irodalom kiebrudalását a művelődés fényes csarnokaiból. Médiagurukkal és tartalomszolgáltatókkal is hajlandó volt alkudozni, hogy az irodalmi művek árucikk mivoltukban is bebizonyíthassák: nem csupán árucikkek, sőt, elsősorban nem azok. Csakis János kérlelhetetlen kitartásának tudható be, hogy a versfogalmunk jelentését erőszakosan kiüresítő *slam* és *rap* helyett évente egy alkalommal – ez a Versmaraton – a *líra* is szóhoz jut az „első nyilvánosságban”. Ha ehhez a mondatfűzésen kívül a pályázás és az igazgatás mesterségét is ki kellett tanulnia, akkor azt is abszolválta.

Nem csupán a kéziratokkal, a nyers és finom modorú fordítókkal bajlódtunk, amikor a Naplóban dolgoztam. Emléktöredékek a semmiből. Óvatlanul szóváltásba keveredem például az indonéz kereskedelmi ügynökség képviselőjével, aki talán elfelejtette, hogy nem egy konténer korallnyakláncon vagy batikolt méterárún egyezkedünk, hanem a *Jakarta prostituáltjai egyesüljetek* című vers fordításán. Egy monarchista hangulatot árasztó cseh söröző lócáján közelebb húzódik hozzám vendéglátóm, a prágai parlamenti képviselő, hogy őszinte aggodalommal érdeklődjön, meddig tart még a fasiszmus Magyarországon. Közben elnöki fogadtatásban részesít Hanoi, a nemzetközi műfordítói konferencia, szlovák nyelvű antológiánkat dedikálom Iveta Radičová miniszterelnök asszonynak Trencsénben, a Pohoda Fesztivál katonai sátrában, és beolvasom szerelmes verseimet a lublini rádióban. János nélkül ezek az élmények és tapasztalatok hiányoznának személyiségem mélyrétegéből. Miként hiányozna a nekiveselkedés, hogy az irodalmat lezüllesztő divatokkal szembeszálljak. Tőle tanultam meg, mit jelent ma Magyarországon egy szép-irodalmi kiadó működtetése és a könyvszerkesztés. Nemcsak áldozathozatalt, hatalmas munkabírást, de valóságos missziót. Nevezetes Volvója töméntelen mennyiségű könyvet nyelt el. Szállította ajándékba, a terjesztőknek eladásra az új, visszaruként a megrongált példányokat, vagy csak úgy, csökönnyösen fuvarozott, hogy az írók ne dolgozzanak hiába. Mert a terjesztők legszívesebben át sem vennék már az igazi könyveket, legfeljebb a „könyvnek látszó tárgyakat”,

Oláh Mátvás: *Apám* (terrakotta, 35 × 20 × 20 cm, 2015)

ahogyan János gyakorta emlegette a bolti kirakatok kínálatát; ha át is veszik ímmel-ámmal, a raktárba suvasztják őket; és ha ki is teszük a polcra, netalán el is adják, a kiadónak jutó aprócska summa kicsusszan az árrésen. János volt a Könyves Szövetség, a kis kiadók érdekképviseletének lelke. Legalábbis addig, amíg bízni lehetett az összefogásban. Aztán a szervezet egyik nagy célját, ha részlegesen is – mert hálózatot egyedül nem építhet senki –, de egymaga véghez vitte: megnyílt a Magyar Napló Könyvesbolt.

Visszaemlékezésem kusza és egyoldalú. Alig ejt szót a Jánoshoz kötő legszemélyesebb kapcsolóról, a műveiről. Ez a téma ugyanis tanulmányok sorát igényelné. Ha beszélgettünk, két szerzőt biztosan emlegetett: Veres Pétert és Szabó Istvánt, a novellistát. Kedvenc Oláh-könyvem darabjai, a *Száműzött történetek* Szabó István elemi erejű megszólalásmódjához méltók; feszültséggel telítettek, dokumentaristák, és a személyes nézőpontot is érvényesítik. Saját vallomása szerint János a francia „nouveau roman” szemléletét alkalmazta a magyar történelemben vetett sorsok ábrázolására. Valószínűleg ez Oláh János leginkább maradandó hagyatéka: nagyszerű regényfolyama és árnyalt elbeszélései. Bár az irodalmi népiesség számomra talán mást jelent és másként él tovább, mint ahogy ő értette, János „látomásának és indulatának a művészetben” akkor tapintunk a lényegére, ha tekintetbe vesszük, hogy a népi irodalmat és mozgalmat általában nem esztétikai és politikafilozófiai, hanem pusztán hatalmi és irodalompolitikai megfontolásokból negligálják, bírálják oly élesen. János csu-

pán a méltánytalan vagdalkozók és tendenciózus félremagyarázók ellen gyűjtötte érveit.

Egy alkalommal én vezettem, amikor Lublinba igyekeztünk. Szokásomhoz híven már délelőtt, az első párszáz kilométeren elvitettem a helyes irányt; a szlovák határt jóval az ideális útvonaltól távolabb léptük át. Viszonylag hosszú utazás lévén, csaknem félnapos késést gyűjtöttünk be. Hamar bizonyossá vált, hogy az estére időzített hivatalos szereplésünket is elszalasztjuk. Mivel szinte mindegy volt már érkezésünk órája, kis kitérővel felvettük a kocsiba Kovács Istvánt, akinek előadókörútja éppen valamelyik Lublinhoz közel eső faluban tartott. Éjfél felé járt, amikor betévedtünk egy sötét erdőbe. Még a traktorral szembejövő erdész sem tudott kiutat mutatni, hiába tanácskozott vele Kovács Pista hosszú, örökkévalóságnak tűnő percekig. János harmadmagával húzódott összebb a hátsó ülésen, fájlalta lábait; az utasok – hogy elférjenek – ölükben szorongatták bőröndjeiket. Már több mint tizenkét órája vezettem a belső önvédelem derűje és a lidércnyomás határán.

Azóta sem tudom eldönteni, ám a végkifejlet immár nem is rajtam múlik, hogy ebből a mesebeli labirintusból vajon kijutni volna üdvösebb, vagy inkább mindörökre ott ragadnék halottaimmal, atyai jóbarátaimmal együtt, akik miatt éppen erre a pályára tértem, erre, és nem másikra; akár a jót, akár a rosszat, de választottam visszavonhatatlanul.

Bízhatok még abban, talán abban még bízhatok, hogy a holttérből hirtelen, mielőtt a fékre taposhatnék, szabálytalan jármű helyett egy szarvasbika vált ki.

LÁZÁR BALÁZS

Csillagdzsúdó

*Letéphetetlen lett a csend
a szemére tapadt éjszakában.
Lerázta sejtjei rácshalmazát,
hogy túl fájdalmon, emlékeken,
mint egy örök szövegkísérlet, immár
csak betűkből építse tovább magát.
Valahol az űr fekete füvei között
most rátalál gyermeki arcára,
s azon keresztül nézi ámultan
a kozmikus csípő- és válldobásokat,
napkitörést, szupernóva robbanásokat,
porfelhőből sűrűsödő bolygót,
az egész végtelen csillagdzsúdót.
S a láthatatlan Bíró a meghajló
téridő görbületéből az egészet
elrejtő szingularitásból figyel,
s az események peremén túl
lüktetni kezd az utolsó elem.*

Elérhető ég

*Az egymásra torlódott felhők alatt
egy hatalmas kék kéz kötötte
újra a somogyi dombok zöld nyakkendőjét.
A néma küzdelem utáni döbbenetben
egy-egy szem vércseppként piroslik fel
a szemérmes szőlőlevelek alatt,
s a máskor oly feszes levegő most
elereszti láthatatlan tagjait.
A tegnap még robogó rovarok
titokzatos járataikba bújtak,
csak repülésük íve villózik
a szürkébe hasadt horizonton.
Az eső a zuhanás eksztázisára vár.
Mint halotti maszk fehérlik a ház.
A föld beszívja az évszakok ízét.
Az emlékek éles fűszálakként
metszik el a tudat pókhálóját,
s a pillanat utolsó fonalán
elérhetővé válik az ég.*

BOTH BALÁZS
Köszönet, nagyító fényben

Személyesen alig-alig ismertem Jánost, pedig talán lett volna alkalom a találkozásra, ismerkedésre az elmúlt másfél évtizedben. Szomorú, hogy így alakult, s már csak az emlékezés szavaival szólhatok hozzá, róla. Mindenesetre a folyóiratok szerkesztőinek ostromát a Magyar Naplóval indítottam. Neki küldtem – akkor már e-mailben – a majdani első kötet verseiből néhányat, s nem váratott sokáig a válasszal. Írásaimat továbbította Szentmártoni János szerkesztőnek, s a bizonyára akkoriban is anyagtorlódással küzdő lap 2003. januári számában előkelő társaságban olvashattam először a Magyar Napló szerzői között a nevem. Később, már a folyóirat rendszeres szerzőjeként, *Az év versei* és a Versmaraton rendezvényein láttam őt néhány alkalommal. Édesapámmal egyidős volt. Küzdelmekről, belső tartásról tanúskodó fegyelmezett vonásai, edzett testalkata tiszteletet ébresztő jelenséggé tették. Tudtam írói indulásuk, indulása nehézségeiről, az akkori politikai viszonyok között igaz szót kimondani, leírni vágyó Kilencek

„rajban repüléséről”, Nagy László szép szavával élve. Később, az oly sok szellemi értéket felvonultató Magyar Naplóért vívott küzdelmek, ahogy a nemrég elhunyt Sarkady Sándor, a Soproni Füzetek antológia főszerkesztője mondta, a „kalapozás” éveit követték. János haja évről évre ezüstösebb lett markáns arcéle felett, de fáradhatatlanul szervezte a Költészet Napját, az ország figyelmét a hazai líra élvonalára irányító Versmaratonra. Ha valamit, ezt jó lenne megköszönni neki. Egy kései levélváltásunk alkalmával, keserű rezignációval soraiban, azt írta: jó lenne, ha a magyar költők, írók is legalább akkora (anyagi) megbecsülésnek örvendenének, mint sok, már-már levitézlett könnyűzenei előadó. Azt hiszem, a tőle telhetőt megtette, hogy így legyen. És közben írt. Verset, elbeszélést, regényt és drámát. Hogy mennyi mindent nem valósított meg a terveiből, hány mű maradt megíratlan a fárasztó napi tennivalók és küzdelmek miatt, nem tudjuk. Szolgálat volt az élete, másokat szolgáló, tevékeny szeretet.

Teljes életművét nem ismerem, de vannak sorai, melyek velem élnek, és olykor megszólalnak. „Örülj, ha tudsz örülni még, / ritka ajándék pillanatnak” (*A boldogság éveit*). Azt hiszem, ennyi kell az élethez. A többi: a kegyelem dolga. Nyugodj békében, János.

KÜRTI LÁSZLÓ

a természetességről valami

*a cselgáncs, akár a hajmosás,
 ágyon, tévé előtti vacsora.*

*az ütést, mert ütnek, magad felé
 húzni, majd kivezetni oldalt.
 nem rohanni frontális ütközésbe,
 de ütközni menetrend szerint.
 ez maradt:
 gerinc meg jellem ruganyossága,
 ruganyosság a legutolsó dobásig.*

*lendülete nemcsak az életnek,
 nemcsak testek tehetetlen-
 ségének van. aztán, ahogy
 valamirevaló küzdősportokban,
 fair play szabályok szerint:
 felállsz, meghajolsz.
 majd csak aztán nézel megint
 a másik türelmetlen tekintetébe.*

A szerkesztőség fekete kokárdái

Ismertem őt már korábban is, hiszen a lovasi szőlőhegyen együtt szüreteltünk és énekeltünk az őszi napsütésben. De igazán csak akkor ismertem meg, amikor csatlakoztam a Magyar Napló csapatához. Rendkívül jólelkű, segítőkész ember volt, aki önkéntelenül is védte, védelmezte munkatársait. Hat és fél évig dolgoztunk együtt, amely időszak egyik legemlékezetesebb pillanata számomra az volt, amikor szokásos köhögési rohamomat elmulasztotta. Egymással szemben ültünk, beszélgettünk az irodában, és én úgy elkezdtem köhögni, hogy majdnem megfulladtam. Ő csak annyit mondott: „itt kell megnyomni”, s felállt a székéről, odajött hozzám, és a nyakamat megnyomta egy ponton, mire a fuldoklásom varázstétészerűen elmúlt. Megköszöntem a spontán segítséget, ő visszaült a helyére, és folytattuk a beszélgetést. Akkor nem tulajdonítottam neki nagy jelentőséget, de hogy már nincs, most szembesülök azzal, hogy ezek után senkitől nem kaphatok ilyen jellegű segítséget. Nélküle ezzel is szegényesebb lett az élet.

Szentmártoni Anikó

Névnapomon kaptam a hírt, hogy János eltávozott közülünk. Az első szomorúság után igyekeztem arra gondolni, hogy mi mindent kaptam azáltal, hogy az elmúlt bő tíz év alatt a munkatársa lehettem. Nem könnyű, hiszen kezdetben csak a hiányát éreztem, különösen, amikor a szobájába lépve rápillantottam íróasztalára, üres székére, a fogason árván lógó kabátjára, kalapjára. Ahogy telik az idő, úgy bukkannak fel bennem az emlékek: egy-egy szó, mozdulat, apró mozzanatok.

Például amikor majd' tizenegy évvel ezelőtt az Írószövetség éttermében felvázolta nekem, hogy mi lenne a dolgom a Naplónál. Kezdetben a könyvterjesztés, majd ahogy telt az idő, egyre bővültek a feladatok. Nem bántam, örültem a bizalmának és annak, hogy munkatársává fogadott. Neki köszönhetem, hogy ma a könyvekkel foglalkozhatok, amiket gyerekkorom óta szeretek.

Később sokszor ültünk együtt a kerek asztal mellett a főszerkesztői szobában, az előttünk álló feladatokról gondolkodva. Vagy szállítottuk a könyveket, folyóiratokat az öreg Volvóval, majd az újabb Fiattal

a városban, közben az irodalmi élet és benne a Napló helyzetéről beszélgetve. Olykor, ha úgy adódott, a házába is behívott, és a délutáni napsütésben a teraszon üldögélve osztotta meg velem gondolatait. Sokat mesélt, és sokat lehetett tanulni Tőle.

Hiába készül rá az ember, a váratlanra nem lehet felkészülni. Mennyi mindent kellett volna még tanulnunk! De észrevétlenül is rengeteg útravalót, útmutatást kaptunk Tőle, és ha erőnket meghaladó problémával kerülünk szembe, a szerkesztőségben mindig arra gondolunk: János most mit tenne? Bízom a jó Istenben, megengedi neki, hogy égi íróasztala mellől most is jelezze nekünk a helyes irányt.

Zsiga Kristóf

Az embernek alapjáratban is remeg kissé a térde, ha első regénye megjelenése előtt áll, s ez természetesen fokozódik, amikor olyan irodalmi tekintély szemé elé kerül (mű és szerző egyaránt), mint Oláh János. Ennek megfelelően többszörösen elfogódottan léptem irodájába, hogy a végső bólintást vagy elutasítást megkapjam. A tekintetében egyszerre láttam szigort, keménységet és barátságos jóindulatot is. Későbbi szerkesztőm kíséretében és ajánlásával érkeztem hozzá, s le mertem volna fogadni, hogy János (akkor nekem még Oláh János úr) nem olvasta kisdéd művemét. Miért is olvasta volna? Láthatóan jól mulatott lányos zavaromon, de nem húzta az időt, hogy kisértésen abból. Néhány lényegre törő mondata közül az egyik summázta a többi, ez égett az emlékezetembe, miközben meglepve állapítottam meg, hogy de igen, olvasta a kéziratomat. Így hangzott: *Végül is ez a regény szól valamiről.* Röviden elmélázott, mint ha újra mérlegre tenné, amit mondott, majd hozzáfűzte: *Rendben, mehet.* Nem tette valami magasra a lécet ugye, ennek megfelelően azóta már bőséggel kaptam ennél hangzatosabb dicsérő szavakat. De fontosabbakat – ami életem alakulását illeti – még nem.

Berta Zsolt

Beszéljünk Jánossal! – valahogy minden fontosabb beszélgetés így végződött, és végződik még néha ma is a szerkesztőségben és a kiadóban. Tudni akartuk és akarjuk a véleményét. János egész élete, egész munkássága egy határozott állásfoglalás: Magyarország, a magyarság, a kortárs magyar irodalom, a magyar

és európai valóságot megmutató művészet mellett. Ezért küzdött minden tétével – vagyis: értünk.

Igyekszünk, tesszük mi is a dolgunkat, János, úgy, ahogy mondtad, és ahogy – reményeim szerint – ma is mondanád. Szavadra sokan figyelnek, hiszen szellemiségedet hordozzák magukban, és így mindenütt azok, akik Nálad kezdték irodalmi, szerkesz-

tői pályafutásukat, vagy egyszerűen csak segédkezet nyújtottál nekik, akkor és úgy, amikor és ahogy kellett. Amikor pedig az embernek beszélni támad kedve Veled, hát csak úgy leemeli a polcra a regényeket, a verseket, a köteteket, az életmű más darabjait, vagy beleolvass a Magyar Naplóba: ezekben Te mindig benne leszel.

Nemes Attila

KÓKAI JÁNOS

Trombiták és dobok

Késő van, mondja a beszélgetés közepette barátainak.

Térdére csap, és lassan pakolni kezd.

Bőröndbe teszi életdarabjait.

*Egy sál az ölelések melegével,
kalap, idegen eszmék napszúrása ellen,
bakancs, az Út arrafele göröngyös,
vigyázva kell völgyeket-hegyeket mászni,
ne törjön fel a láb.*

*Köntös, hideg éjszakákra,
ne dermessze meg gondolatait.*

És csak rakja egymásra emlékeit:

*borozások fülledtségét,
hónapok-évek óta várt csókok ízét,
családi kirándulások illatait, egy kutya simogatását,
esős délutánokat, kávé- és szeretkezés-illatú reggeleket,
könyvek mondatait, nyitogatni a szellem ajtaját,
és verseket, a metafizika hajtóműveit.*

*Hegyként tornyosul előtte minden az utazáshoz,
körüállják rokonok, barátok,
nyomják minden oldalról a koffert fedelét,
de sehogy sem tudják lecsukni.*

*Pedig enélkül nem kel Útra.
Inkább itt marad. Szól tanácstalanul.
A fejek lehorgadnak.*

*És akkor egy háztömbnyi angyal érkezik,
trombiták és dobok hangja kíséri Őket,
kézen fogják kétfelől – komótosan lépegetve a felhők felé.
Hátranéz, és látja,
egy kis kerub egyensúlyozza utána bőröndjét,
összekacsintanak,
mi még jóban leszünk, cimbora.*

Pincszeri elégia

*Gombás, öreg pincében forr a borom,
lepi lámpám cilinderét lomha korom,
míg odalenn a sötétben ingatagon
fölmordul a sértett, vén Balaton.*

*Szőlőmben megpihen a vadkan meg a nyúl,
félénk motozásuk fülelem hanyagul.
A szemembe csillagi aritmia hull,
Odafönn is mind, aki él, halni tanul.*

*A részeges, űrszavú csönd idezúg,
s izmaimból a fáradság tovafut,
hív az égi mező, csellengő gyalogút:
felejtsd el az örömet, felejtsd a borút.*

*Ínyemen létteli, halálölű íz,
örvény, amely semmiből semmibe visz,
megszólalnék, de szavamnak senki se hisz,
botlik a nyelvem, botlom magam is.*

*Darázsálmokon átborzongó szőlőlevelek,
akit bántottam, iderezgik újra neved,
földre bukottan, mint a halott, heverek,
orrba vert koldus, részeg gyerekek.*

*Fekszem a fűben hülyén, valahol
az elmúlás, hallom, unottan zakatol,
befogad a párolgó égi akol,
a lámpalángra jajgató csönd jege forr.*

*Nem tudlak megszólítani már,
bekerített a gézszagú, lomha halál.
Bujkállok, de hiába, nyomomra talál.
Lidérccláng talpa alól fölbuggyan a sár.*

*Tartom még magam, a látszat fecserész,
mint Füred teraszán pár léha színész,
egymást gúnyolja a szellem meg az ész,
gyáván súnny, ki csupán szavakra merész.*

*Nem értem, a szikrázó ég mit akar,
és mit a rebbenő, nyárvégi avar,
búcsúzóul hisz úgyis betakar,
míg csillag-hidegen hűl sebemre a var.*

*Fölcsillan poharamban remegve a bor,
ize a múlás lázas csókjába bomol,
Hold, víz, éj metszéspontjában valahol
létem tűszúrásnyi fájdalma kiforr.*

„Kövel dobált madár” Oláh János: *Por és hamu*, Magyar Napló Kiadó, 2002.

A „Szegődik az ember madárnak, / s dobnak utána követ” sorsérzékelése (Ratkó József: *Búcsú*) számos, a világháború után felcseperedett magyar költőnek lett a XX. század második fele évtizedeiben állandóvá kristályosult létállapota. A „kövel dobált”, az izolált tehetség, a szárnyát örökké a ficamító erőknek feszítő alkotói helyzet és létérzékelés tükröződik vissza sokak között például (Ratkón kívül) Serfőző Simon, Buda Ferenc, Kalász László, Nagy Gáspár, Szervác József és mások verseiben is. Ám Oláh Jánosnak az 1991 és 2002 között írott alkotásaiból összeállított *Por és hamu* című köteténél keserűbb verseskötvény aligha született – mint hosszabb távolságokból koncentrált létélmény foglalata – az ezredforduló évei körül Magyarországon. Nem csupán a szimbolikus madár: a közösségi sors érdekeiért, eszméiért megszólaló költészet kisebb történelmi periódusokon át szívósan továbbélő, sorozatos üzőttségének, kövel hajigálásának gesztusát állítja fókuszába, hanem kifejezetten és erősen már-már ennek a madárnak – a változtathatatlanak ítélt – végső állapotából közvetíti teljes sorstapasztalatát. A sebzetten és szárnyaszegetten a föld és az emberi viszonyok tömegvonzásának kitett költői és személyes életből a zuhanás látószöge az, amit a *Por és hamu* éles pontossággal, tanulságképpen is az irodalmi tudat szférájába, a nyilvánosság tekintete elé emel – a *Halotti beszéd és könyörgés* kötet címbe rögzített két centrum-fogalmának: a semmi szinonimáinak árnyékából.

A „Látjátok, feleim, bizony por és hamu vagyunk” mondat igazságától, a por és hamu helyzetétől még jócskán innen, de a már annak lélektani felhői között felmért emberi küldetés viaskodásait tartalmazza ez a könyv. Az Oláh János által addig végigvitt sorsútnak a személyes és tipológiai vonásokkal is az olvasó elé súlyosodó gondjait, kemény közösségi léttapasztalatot is hordozó vers-analíziseit építi hét ciklusban egymásra. S noha a költői közérzet hátorszáját az öregedés egyre nyilvánvalóbb folyamatának jelei, az ezzel összefüggő, ezt kísérő lelki és testi panaszok, betegségek is képezik, az egész könyv átfogóbb lételemző dimenzióját mégis a közösségi költészet személyes sorsban megtapasztalt „sebzett madár” állapotának sorozatos röntgenezése és az ezredv

falára vetítése adja. Az egyes ciklusok – noha más és más részaspektusokból – ugyanazt a sorsot térképezik, s adják pszichológiai, kultúrtörténeti, személyes és nemzetsors-ábráit a közös legfelső tárgynak: a küldetés tragikumának előbb a Rákosi-, majd a Kádár-kor, azután, ami a legfájóbb, az ezt követő történelmi idő Magyarországon.

S mert a küldetés felmérése a teljes emberi távlat átfogását hívja ki, az emlékezések távolabbi pólusán megjelenő gyerekkortól a jelenig, jó félszázados történeti–antropológiai–kulturális horizonton képződik meg az a lírai önértelmezés, amely egy teljesebb kor nemzeti igényű költészetre tett romboló hatásmechanismusait is – a személyiségre gyakorolt lélektani és fiziológiai következményeivel együtt – lényegszerűen vonja magába.

Az egyes versek tehát úgy szintetikus természetűek, hogy többségükből egyszerre nyílik kilátás a megragadott lírai létanalízisben a szerző történelmi korára (és abban gyermek-, felnőtt, végül idősebb éveire), a személyiség legfontosabb mozgatóerőire, az ember egyes, a magyar társadalmi környezetben megtapasztalt antropológiai–lelki jellemzőire, a történelemnek a személyiséget tipológiai értelemben is roncsoló, lényegesebb erővonalaira és azokra a filozófiai vektorokra, amelyek nyomatékosabban megérintették a költőt a sorsra tekintések.

A hét ciklus mindegyike más és más látószögből veszi szemügyre a történelem hálóiba fogott személyiség léthelyzetét, árnyalja az alapjaiban keserű hangütésű visszatekintést. A *Kagylómély* a költőt körbefogó történelem és a betegségekbe, öregségbe hajló lét kontrasztos színeket kiemelő kamerájával tudatosítja az alaphelyzetet (*Szabadság, Orvostól orvosig, Az öregség*). Az *Eltörött vonók* az emlékezés keretei között a teljes küldetésfelmérés irányába tágitja a kötet versanyagát (*Vásznak a szélben*), és az elfutó idővel mélyebb filozófiai értelmezések távolságából is szembesít (*Rejtvény, Megpróbálok*). A *Célgömb* a személyes és az egyetemes sorsot mint a fenyegetettség ko-reográfiájának örökös fókuszát, s mint e fókusz kimeríthetetlen változatait mutatja, amelyek borult, feketülű egén csupán a gyermekkor egyes emlékei tűnhetnek át fényesebben, háborítatlanul (*Égtől édig, Kés a földben*). A rögzítések alól folytonosan kimosduló sors és történelem s a méltó küldetés beteljesíthetlensége miatti hiányérzet, valamint a személyes

Oláh János a Magyar Napló munkatársaival

életre zuhant támadások kegyetlensége kap hangot *A megkerült iránytű* ciklusának verseiben (*Hátad mögött, Dobog a föld*). *A szél pórázán* sorai a lét és a történelem hideg, kiismerhetetlen törvényeinek örvényekkel teli atmoszférájába rántanak, „jeges borzongások”, „kísérteties díszletek” közé, ahol egyre intenzívebben zúg fel, és fogja, szorítja körbe a beszélőt az elmúlás levegője, a jelen rendkereső visszatekintéséből is a káosz romjaiba zuhanó, szétzúzódtott múltbeli célok, remények fölött (*Éjszaka kettő felé. Bármi történt, Hűlő nap*). Az *Árny-odú* kivégzés előtti életérzésének helyzetrajzai, sötét létábra-analógiái (*Éjszaka kettő felé, Bármi történt, Hűlő nap*) még inkább ebbe a darabjaira szakadt, széttöredezett világba vonnak. Nagyon komor személyes és létfilozófiai következtetések közé, ahol a korábban szabadnak és erősnek tetsző személyes lét ontológiai, történeti és lélektani helyzete egyértelműen szilárdul végképpen bele a „kövel dobált madár” allegóriájába (*Mágnes*). A *Zúg a nyárfa* záró ciklusának összegzései az idilltöredékek parányi helyzetrajzai között is a személyes konklúziók közül immár nemzeti–nemzedéki sorstapasztalattá emelt tragikumot (*Nyárzöld*), a semmi közelségét, a kifosztott emberi idő tárgyszerűen felmért, fényképszerű vázlatait és nyugtalanító belső látomásait rögzítik, s teszik a tragikus létérzést egyszerre szintetikus és fájdalmas módon kerekébbé. Például a művésztársaknak: Schéner Mihálynak, Takáts Gyulának, Fodor Andrásnak, illetve Jankovics Marcellnek ajánlott költeményekben (*Szédült ecset, Gyiktojás, Vak tükör, Az aranyszarvas elvesztése*). Miközben visszasugárzóan is a kötet-egész kulcsszerepű kategóriáivá emelik a „semmi”, a „nemlét”, az „elmúlás” és a „kivégzés” fogalmait.

Esztétkai forrásvidékeit tekintve Oláh János versei – már korábbi kötetekben is – a magyar líra történeti

örökségének számos erővonalát oldják egyedi módon magukba, s ez az összegző tendencia folytatódik ebben a kötetében is. A magyar népköltészet és folklór integrációja (*Bordal, Az aranyszarvas elvesztése*), a tárgyias és az elvont tárgyias (*Átkelni nem lehet, Zsögödi tájkép*) líra futamai fonódnak egybe a látomásos-metamorikus líra (*Bomlott sziget*), az avantgárd képalkotás (*A belső ragyogás*) és a groteszk-abszurd látásmód (*Kibúvó*) elemeivel egy-egy versben, átlebegtetve ezt az örökségszintetizáló szellemiséget a kötet-egészre is. A mesterek és példák Oláh János költői műhelyében munkálkodó keze ugyanakkor egy olyan sajátos, éles metszésekkel a történelem testébe vágó, elemző líramodell megalkotását segíti elő, amely (a korábbiakhoz hasonlóan e könyvben is) érzékeny újszerűséggel mutatja fel a társadalom- és önsors-elemző költészetnek a körülvevő folyamatokat nagy erővel átvilágítani és tudatosítani képes értékeit, egyszerre kapcsolva hozzá e lírát a közelmúlt és a jelen szociális-történeti és bölcséleti áramaihoz. De centrumszerűen fontosnak tartva mindkét horizonton a nemzeti s a személyes lét vonatkozásában is a „Kik vagyunk, honnan jöttünk, hová megyünk” gauguini kérdéseinek folytonos ébrentartását, az ennek jegyében születő további kérdések, figyelmeztetések, jelek és következtetések megszólaltatását, még a végső soron mindenki életében bekövetkező „por és hamu” állapot tudatának és a vele történő szembesüléseknek a tükrei között is. Ahogyan erről tragikus példászerűséggel a *Nyárzöld* című versében vall: „Nyirkos csizmák nyomát / töröld a mellkasodról. / Minden szónok / a szeretetről papol. / Még nem gyógyult be / a farsangi hullabál sebe. / Bárkit elítél az átmentett morál. / Nem tudja senki, / e körmönfont kivégzés / mit tett velünk.”

Jánosi Zoltán

**„Kéregnek döntött
homlok, földön
ódalgó tekintet”**

Oláh János: *Az örült*,
Magyar Napló Kiadó,
2015.

Oláh János *Az örült* című, először 1983-ban napvilágot látott (majd 2015-ben újra kiadott) regénye a kortárs magyar prózairodalom egyedi alkotása, amely nehezen kategorizálható. Ha mégis be kellene sorolni valamilyen irányzathoz, akkor kézenfekvőnek tűnhet a naturalizmus paradigmájához kapcsolni. Hiszen olyan műről van szó, amely szinte kizárólag az immanens élet sötét elemeire koncentrál. A benne megnyilvánuló világlátás végletesen, feloldhatatlanul peszsimista. Így természetesen az általa közvetített emberkép is teljességgel illúziótlan.

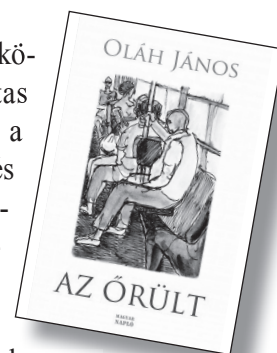
A regény az emberi interakciók bemutatása során mindenhol végzeteszerű meg-nem-felelést, illetve folyamatosan kiéleződő ellentétet jelenít meg, legyen szó akár férfi és nő – „páros magánynak” is nevezhető – együttéléséről, eltérő generációk közötti feszültséggel teli kapcsolatról vagy a különböző intézményekben megtestesülő hatalom és az egyszerű állampolgár (pontosabban: „alattvaló”) szélsőségesen aszimmetrikus viszonyáról. Emellett téves elméleti konstrukcióként leplezi le a felvilágosodás és a romantika „expanziós humán modelljét”, vagyis azt sugallja, hogy a valóság lépten-nyomon rácsfol az emberi haladás, tökéletesedés eszméjére.

A mű – ezzel az antropológiai alapállással szoros összefüggésben – visszájára fordított fejlődésregénynek tekinthető. Középponti alakja, az ifjú, húszas éveit elején járó Süket Sándor, bár beszélő neve alapján karikatúrának is gondolhatnánk, nem viaszfigura, nem pseudoegyéniség, de nem is valódi hős. Alapvetően tehetséges és rokonszenves fiatalember, aki nem képes kibontakoztatni képességeit, nem tudja megalapozni jövőjét. Megreked a gyakran inkább vergődésnek ható identitáskeresés szintjén; nem válhat magabiztos, harmonikus világképpel rendelkező felnőtté. Alkata, hibás döntéseinek sora, illetve az őt körülvevő, vele szemben gyakran ellenséges közeg kallódásra, majd süllyedésre predesztinálják. Létezési módja alapvetően zsákutcás (ha kitántorog az egyik, általa „választott” zsákutcából, mindjárt bele is fut egy másikba). Történetének középponti mozzanatai: a kisiklás, a veszteség, a kudarc.

Süket alapvetően nem ön- és közveszélyes lény, bár az kétségtelen, hogy az átlagosnál nehezebben

tud alkalmazkodni a közösségi lét követelményeihez. Nincsenek alantas szándékai, mégis úgy alakul, hogy a környezetében élő emberek – kevés kivételtől eltekintve – gyanús figuraként, betolakodóként, sőt, bűnözőként tekintenek rá – akkor is, ha csak indiszponált, ügyetlen, vagy egyszerűen nincs szerencséje (rosszkor van rossz helyen). Nem tagadja meg az erkölcsi normákat, mégis a társadalom periferiájára szorul. Különböző stigmákat kap (problémás albérlő, tanulmányait félbehagyó diák, „nem megbízható” dolgozó, hűtlen élettárs, rossz apa), végül kriminalizálódik. Ám ez nem tudatos döntés eredménye: valósággal belesodródik, belebukik a bűnbe. Durva fizikai erőszakot alkalmaz egy embertársával – a történet egyik legellenszenvesebb (női) szereplőjével – szemben, és – ha félig-meddig közvetetten is – annak halálát okozza. Így áldozatból bűnelkövetővé válik, akinek a további sorsát nem ismerjük.

A regény a „konszolidálódó” Kádár-korszakban, a hatvanas évek végi Budapesten játszódik. A történelmi, politikai meghatározottságok kitüntetett szerepet kapnak a műben: az olvasó tudomást szerez arról, hogy a főhős nagyszülei az ország szovjetizálása idején „osztályellenségnek” minősített elemek, kulákok voltak; édesapja 1956-ban disszidált (de az is lehet, hogy a határon lelőtték). Maga Süket Sándor – aki nem tud, és nem is akar szabadulni a Rákosi- és a korai Kádár-rendszerhez fűződő, maradéktalanul negatív gyermekkori tapasztalataitól – a legkevésbé sem szimpatizál a deklarációk szintjén immár „emberarcú”, „létező szocializmus” világával. Főnöke kifejezett kérésére sem hajlandó belépni a pártba – jóllehet annyira nem naiv, hogy ne tudná: ez az elutasító gesztus viszonylag jól induló munkahelyi karrierjének aligha válik a javára. Jellemző az is, milyen rettenettel teli elképzelései vannak a pártállam rendőrségéről (ezek az ötvenes évek terrorját felidéző képzetek az 1960-as évtized végén talán már csak részben tűnnek megalapozottnak): „Konyhakéssel hasítják föl a nadrágod szárát, forró krumplit dugnak a hónod alá, pengével metszik kockásra a talpadat, bakancsral rugdalják össze a sípcsontodat [...], hideg vízzel locsolják a hátadat a havas, téli udvaron, kalapáccsal verik a körmödöt, ha úgy tartja kedvük [...], és nem kéri tőlük számon senki, kényükre-kedvükre ki vagy szolgáltatva nekik.” – A hősnek a rendszer

iránti ellenszenvét továbbmélyíti saját lakáshelyzetének megoldatlansága, amire a mű különösen nagy hangsúlyt helyez (ez a kérdéskör – szélesebb perspektívából szemlélve – az akkori idők vidékről elszármazott nagyvárosi fiataljainak talán legsúlyosabb szociális problémája volt).

Mindennek ellenére *Az őrült* nem pusztán „korjellemező”, jelenkortörténeti vagy szociológiai indíttású prózai alkotás. Lélektani, mi több: egzisztenciális tematikájú regény is. Hőse nem – vagy nem egyszerűen – egy konkrét nemzedék képviselője (ezen a ponton vitatkoznék Czine Mihály pontos és lényeglátó 1984-es recenziójával, amely az egyetlen igényes elemzés a műről), hanem magányos, autonómiára törekvő individuum; jobb sorsra érdemes, félbemaradt egzisztencia. A hozzá hasonló atipikus, „eltérő” létmódú figurák kis számban, de minden korban jelen vannak; útkeresésük, dilemmáik beható tanulmányozása nélkül a magát műveltnek valló ember ön- és világismerete csak csonka lehet.

A regény a kíméletlenségig menően részletező analízist ad Süket Sándor lelkivilágáról, gondolkodásáról, ahogyan fiziológiai megnyilvánulásairól is – e tekintetben is a naturalizmus programját valósítja meg. Ugyanakkor súlyos félreértés volna azt hinni, hogy az analitikus „hideg látásmód” töretlenül érvényesül a műben. Az E/3. elbeszélő – aki, bár mindentudónak látszik, ismereteinek jelentős részét nem osztja meg az olvasóval – nem mindig tart egyértelmű távolságot Süket Sándor indulataitól, szenvedélyes – szubjektív – igazságkeresésétől. Ha burkoltan is, de időnként együttérzést kelt botladozó hőse iránt. József Attilát parafrázálva mintha azt sugallná a befogadónak: ezt a küszködő, önmagával és a világgal groteszk módon viaskodó embert, a valódi hősök torz mását, „hisz [te is] ember vagy, ne vesd meg”. – És ez az írói megoldás már ellentmond a naturalizmus paradigmájának; inkább a szentimentalizmus és a romantika örökségéhez kapcsolódik, illetve egy mélyebb, reflektáltabb realizmus irányába mutat.

A mű emellett neoavantgard, „újhullámos” próza-poétikai hatásokat is magába fogad. A regény elbeszélésmódja számos ponton – feltételezem: az írói szándéknak megfelelően – töredezetté, az alapvetően lineáris cselekményvezetés szakadozottá válik. A szöveg eredendő metonimikusnak tűnő szervezettsége időről időre megbomlik; viszonylag sok az első olvasásra zavaró logikai ugrás, kihagyás, elvar-

ratlan szál a történetben, illetve a történetmondásban. Az egyes jelenetsorok összetevői olykor az időrendiséget megtartva, de nem ok-okozati rendben követik egymást. Nem egyszer előfordul az is, hogy a mű leíró, reflexív és történetmondó egységei öszszemosódnak, egymásra montírozódnak. – Mindez természetesen arra utal, hogy olyan összetett, kísérleti alkotással állunk szemben, amely nem értelmezhető – kizárólag – a hagyományos naturalista, illetve realista irodalmi művekre érvényes szabályrendszer kliséi alapján.

S ha már a poétikai-retorikai szempontoknál tartunk: feltétlenül szólni kell a regény nyelvéről is, amelynek fő jellemzője a rendkívüli választékosság, egyúttal a nagyfokú heterogeneitás. Oláh János – mint első, nagyobb szabású prózai alkotásában, a *Közelben* – itt is a stíluspolifónia mestereként nyilvánul meg. Illetve *Az őrült* nyelvi összetettségét tekintve talán még merészebb, mint a korábbi mű: a vulgáris nyelvhasználat, a tájnyelv, a kevésbé igényes városi köznyelv, a humán értelmiségi kifejezőmódja, valamint az expresszionista, szürrealista árnyalatokban gazdag költői nyelv sajátos, „ütköző–egyező” egységet alkot a regényben. Külön figyelmet érdemelnek a szöveg erősen lirizált leíró-reflexív részei, amelyek eredeti kontextusukból kiragadva akár önálló prózaverseknek is tekinthetők. Közülük az egyik – amely az Oláh János számára oly kedves, egyszerre modern és „antimodern” földszimbolikához nyúl vissza – például a következőképpen hangzik: „Egy széles akác-törzs árnyékában lapulsz, kéregnek döntött homlok, földön ódalgó tekintet... Látszatra nyugodt vagy, de belül? Tekinteted vadul pásztázza a levizelt törzsmelék földmorzsalékát. Nem hajolsz le, hogy az ujjad közé vedd, mint hajdan a nagyapád a párolgó szántás ölébe... Hűtlen lettél. [...] Kezed terméketlen fogatkozás büvkörén kutat, szelet szűr, hályogot ken, álmokendőt harap. Csak el ne vétsd!”

Ha az ilyen és ehhez hasonló szövegrészletekre gondolunk, túlzás nélkül elmondhatjuk: jóval több ez a regény, mint könyörtelen, ugyanakkor indulatoktól korántsem mentes beszámoló arról, hogyan járja végig a maga Golgotáját egy tragikomikus létmódú XX. századi ember – a feltámadás minden reménye nélkül. A mű, bár szemléletének komorságával kétségtelenül meggyötri, páratlan nyelvi erejével egyszersmind fel is emeli érzékeny olvasóját.

Mórocz Gábor